

Samlede og efterladte Skrifter

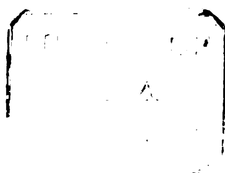
af

H. C. Ørsted.

Syvende Bind.

7 -9

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst.
Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.
1852.

Indhold.

Anmeldelse af „Norges Dæmring, et polemisk Digt“ af Johan S. Welhaven. S. 1—16.

havde valgt en til Stoffet mere passende Form og ikke selv paalagt sig disse Baand. S. 7—10.

Det er ingenlunde Meningen kun at indromme denne Digtsamling en lav Plads, den reder en Forfatter, udmærket ved Digteraand, Dømmekraft og sand Dannelse. Norge er vel tjent med, at en af dets egne Sønner nedlægger en aandfuld Protest mod den raa Tone og den udelukkende Norskhed, der har udtalt sig i Landets Litteratur. Leiligheden gribes for at advare mod den Danskhedspral, der fremtraadte her for nogle faa Aar siden; de skadelige Følger af denne vises. Det er Skribenternes Pligt at veilede Folket i denne Retning og at bidrage til kraftigt at indpode alt det Gode fra fremmed Grund, som virkeligt kan trives hos det. Denne Tænkemaade seirer nu mere og mere i alle oplyste Lande og er en Virkning af den fremskridende Dannelse, der bringer Menneskene til at stræbe efter at forenes i broderlig Kjærlighed. Et Folk er agtværdigt, stort, herligt, i den Grad, hvori det, der adler Mennesket, blomstrer frodigt og bærer Frugter; derfor maa Beundringen næres, ikke alene for Kraft og Mod, men ogsaa for Alt, der har fremmet Menneskeslægten i aandelig Henseende. S. 10—12.

I constitutionelle Stater anvendes ofte Intet eller dog intet Betydeligt paa Videnskabernes og Kunsternes Fremme. Frygt for, at der i adskillige paafølgende Menneskealdre ville findes Mange blandt Folkets Repræsentanter, der ikke have noget Begreb om hines umaalelige Nytte. Selv blandt de Mænd, der have faaet en lærd Opdragelse, men siden ere gaaede over til Forretningslivet, finder man Faa, der have nogen Iver for Videnskabernes Fremme; denne Mening begrundes nærmere. Et Lands udmærkede Kunstnere og Videnskabsmænd hædre Nationalæren og udøve en stor Indflydelse paa hele deres Omgivelse. S. 13—14.

Mange Monarker have gavnet deres Folk usigeligt ved at opmuntre den høiere Aandsudvikling; men hvor dette ikke kan finde Sted, skylder Folket sig selv at arbeide kraftigt til dette Maal; det maa stræbe tilfulde at opfatte den Sandhed, at Oplysning er Magt. S. 15.

Skulle constitutionelle Stater hædre Videnskaberne, saa er det nødvendigt, at der udsættes anseelige Summer dertil, og at Lovene sørge for en hensigtssvarende Bestyrelse af disse. Ønsket om, at de Stater, i hvilke den republikanske Bestanddeel har Overvægten, paa en passende Maade ville stræbe efter at tilegne sig det Gode af Monarchierne, og disse ligeledes optage saadanne af hines Fortrin, som lade sig forene med deres øvrige Indretninger. Lader os glæde os over, hvad der allerede er skeet i denne Henseende, og ønske en fortsat kraftig, men varsom Udvikling. S. 15—16.

Om Conservative og Destructive. S. 17—24.

Hensigten er her at fremstille og at stræbe efter at hæve en i det selskabelige Liv sig indsnigende Forstemning, som opstaaer derved, at gamle Venner for forskjellige politiske Meningers Skyld fjerne sig fra hverandre. S. 19.

Det er sikkert ofte en stor Uretfærdighed, naar man beskylder de Conservative for at have forladt deres gamle Grundsætninger; men ofte ere de ufor- mærket blevne førte til at anvende dem i en anden Aand. I de abstrakte Grundsætninger kunne Conservative og Reformere let komme overeens;

men i Anvendelsen aabenbarer der sig en stor Forskjellighed; nærmere Fremstilling deraf. S. 20—21.

At Besindighed ikke altid er forenet med den conservative Tænkemaade godtgjøres ved et Exempel. Man seer ligesaavel ubetænksom Vedhængen ved det Gamle som overilet Hengivenhed til det Ny. De omskuende og forudseende Conservative og Reformere møde hverandre fra begge Sider; Exempler herpaa. Mange Forbedringer, der tidligere ere blevne indførte, og der have viist sig som særdeles gavnlige, vilde, hvis de vare fremkomne nu, have vakt megen Ængstelse og Modsigelse hos de ueftertænksomme Conservative, og kun mod disse strides her. S. 22—23.

Mod de altfor ivrige Reformere tales ikke her, forbi deres Tal er lidet og lidet formaaende, og fordi det dennegang kun var Hensigten at bekæmpe de Allerconservativeste; til disses Bedste meddeles til Slutning en lille Fortælling. S. 23—24.

Bemærkninger over det indbyrdes Forhold mellem Trykkefrihedslovgivningen og den almindelige Mening. S. 25—38.

Opfordringen til at danne et Samfund for Trykkefrihedens rette Brug er bleven efterkommet i hele Landet med en forunderlig Hastighed. Man er enig om, at man bør virke for Pressens rette Brug ved Pressen selv, fornemmelig ved at udbrede sand Oplysning; dog venter man ogsaa, at Selskabet skal virke umiddelbart for Trykkefrihedens rette Brug og mod dens Misbrug; dette sidste har vakt Mistillid hos Mange. Ønsket om, at det, som her fremsættes, maa blive bedømt med Billighed af de to modsatte Partier. S. 27—28.

De Lovgivere, som have befriet Pressen fra Censurens Aag, have sat sig selv et Hædersminde. Ved Tingenes naturlige Gang er der opstaaet Strid mellem Lovgivningen og den almindelige Mening, til Udjevningen heraf maae Folk og Regjering i ethvert Land stræbe. Denne Strids Oprindelse og Følger skulle her nærmere betragtes. S. 27—29.

Forfatterne og Regjeringerne blive ikke let enige i at finde Grændsen for den rette Brug af Friheden; dette ligger i selve Tingenes Natur. Hvor der hersker stor Misbrug af Pressen, maa der ogsaa gribes til kraftige Midler imod den; dette fremkalder ofte megen gjensidig Forbittrelse. Fremstilling af de skadelige Følger, som opstaae ved dette Misforhold. S. 28—31.

Lovene ere svage, naar de ikke understøttes af den almindelige Mening; derfor maa ethvert hæderligt Middel anvendes, hvorved Folkets Følelse kan vækkes til at fælde en retfærdig Dom over Pressens Brug. Selskabets Stiftelse synes at love de skjønneste Følger. S. 32.

Selskabet maa især rette sin Kraft mod den altfor store Langsomhed, med hvilken Pressen virker mod Presseforseelser; Fremstilling af den Fremgangsmaade, man maa vælge for at naae dette Maal. Enhver almeenvigtig og hidtil ei nok erkjendt Sandhed tjener til at befordre den almindelige Sandhedssmag, og saadanne skulle ikke savne Plads i Selskabets Meddelelser. S. 33—35.

Mange frygte for, at man af Iver for at undgaae en Censur selv vil paa-

lægge sig en anden; det Ugrundede i denne Mening vises. Fremstilling af de skjønne Følger, det vilde have, hvis Kjærlighed til det virkelig Gode og Had til det Slette i Litteraturen vandt et mere almindeligt Herredømme. S. 35—36.

Den Grundsætning, at Pressen skal bruges ærligt er ofte bleven overtraadt af alle Partier i hele Europa, den har endogsaa fundet een aabenbar Benægter, og dog kan Intet betage Trykkefriheden mere af dens Indflydelse end den Mistillid, som enkelte usandfærdige Skribenter opvække mod dem alle ialmindelighed; dette udvikles nærmere. Man maa holde fast ved den Grundsætning, at Pressen bør være Sandhedens Talsmand, men intet Parties og ingen Lidenskabs Træl. S. 36—38.

Danskhed en Tale. S. 39—58.

Det danske Folk var tidligere altfor meget paavirket af fremmed Indflydelse; de Mænd, som fremkaldte Følelsen af Folkets eget Værd, fortjene i høi Grad vor Taknemmelighed; nu maa man snarere frygte for den misforstaaede Fædrelandskjærlighed, der ophøier os over Fortjeneste; herimod maa virkes ved ægte Selvkundskab. Danskhedens Begreb skal her underkastes en ny Betragtning, som begynder med et Blik paa Historien. S. 41—42.

De Danskes Magt og Krigsbedrifter i de tidligere Tider. Den naturlige Maade, hvorved Tydskerne kom til at udøve saa stor en Indflydelse paa os. Følgerne af en tydsk Fyrstestammes Indkaldelse. Ingen Nation udvikler sig ved sig selv alene; men vi ville mindes, at vi have udviklet os ved den tydske Indflydelse og dog tillige fra den. S. 43—45.

Det Urigtige i at forestille sig Danskheden, som en næster forsvunden fordums Herlighed. Fremstilling af det Trin, som Folket nu indtager i Henseende til Sprog, Litteratur, Videnskab og Borgeraand. S. 45—47.

Nærmere Betragtning af den Glands, hvormed vi omgive vor Oldtid; Tapperheden var en af dens skjønneste Egenskaber. Fremstilling af denne Dyds Væsen; Vanskeligheden af at skjelne mellem Sjælsstorheden og den dyriske Kraft, som findes sammenblandede deri. At Digtekunsten udsmykkede hine Tider med sin herligste Pragt kan ikke undre os; men vi maae vogte os for en Fordom, der sløver Sandsen for det Mod og den Kraft, der virke i det fredelige Samfund, medens vi henrives af Beundring for de samme Evner, naar de ytre sig i Krigsbedrifter. S. 47—49.

Foruden de øvrige Oldtidens Beundrere gives der Mange, der have dannet sig et Ideal af Danskheden, sammenstykket af alle henfarne Tiders store Egenskaber; denne falske Opfatning gjendrives. S. 49—50.

Enhver Nationalcharakteer indbefatter først det, som udgjør Menneskeværsenet; det, som gjør vor Charakteer til Dansk, er Summen af de Træk, som forekomme hyppigere hos os end hos andre Folk. Folkecharakteren staaer i den fuldkomneste Samklang med Fødelandets Naturstilling. Fremstilling heraf. Ønsket, at Dansken aldrig vil skamme sig ved sine milde og fredelige Dyder og aldrig indbilde sig, at Geniet kun trives hos Folk med stærke Lidenskaber. S. 50—51.

Betragtninger over den danske Charakteer. S. 58—77.

færdigt; medens Grundformen maa bestaae, bør enhver Tidsalders Fremskridt medføre en ny og rigere Udvikling; at de tre skandinaviske Nationers nærmere Forbindelse vil fremme deres gjensidige Udvikling, betvivles ikke. Nogle Ord af en Tale i den skandinaviske Naturforskerforsamling anføres; i denne fremstilles den Betydning, de skandinaviske Aandsfrembringelser vilde faae ved at betragtes som en Eenhed. Ønsket om de skandinaviske Bestræbelsers Fremgang, dog indenfor deres rette Grændser. S. 75—77.

Hensigten var her ikke at ophøie vort Folk over alle andre, men kun at vise, at det staaer med sine egne Træk og med sand Eiendommelighed paa en hæderlig Plads mellem andre Nationer. S. 77.

Thorvaldsen og hans Fødeland. S. 79—96.

Vort Forhold til Thorvaldsen er ofte bleven omtalt, som om Danmark ikke havde nogen anden Deel i ham end Fødselen, vi maae sørge for, at der ikke skeer vort Land Uret til Fordeel for en af dets Sønner. Thorvaldsen skal Intet tabe ved dette Forsvar for hans Fødeland, S. 81.

Hvert Folk har sin Eiendommelighed, som fremtræder i dets Børn; Thorvaldsen var ingen Undtagelse herfra, han havde det fuldkomneste danske Præg; nærmere Udvikling heraf. S. 82—83.

Lysten til at gjøre sin Person gjældende ligger ikke i den danske Charakteer, altsaa heller ikke de Egenskaber, der udspringe herfra. Den Danske hengiver sig gjerne til en indre eftertænksom og omskuende Nyden af Tilværelsen; fra denne gaaer han over til at træde virkende frem. S. 83—84.

Dansken viser ingen urolig Begjærlighed efter at holdes for tapper, men taaler aldeles ikke at ansees for feig; Exempel herpaa. S. 84.

Thorvaldsens første Opdragelse var Dansk, og det manglede ham ikke paa tidlig Paaskjennelse baade i og udenfor Akademiet; nærmere Beretning herom. S. 85—86.

Thorvalsens Mistillid til sig selv viser ham ogsaa som Dansk. Opløsning af den tilsyneladende Modsigelse mellem Aandskraft og Mistillid til egne Kræfter. Dette Charakteertræk er i sit Grundvæsen ædelt; men det kan let udarte til ussel Feighed; Advarsel mod at dømme uretfærdigt om andre Charakterer; da de ligeledes baade kunne virke i gavnlig og skadelig Retning, alt efter som de ledes. S. 87—88.

Videre Beretning om den Hæder og den Understøttelse, Fædrenelandet ydede ham. Undersøgende Betragtning af den Virkning, Opholdet i Italien udøvede paa hans Udvikling. S. 88—90.

Vel var det en Bestilling af en engelsk Rigmand, der dannede det Vendepunkt i Thorvaldsens Kunstnerliv, hvorfra hans Verdensberømthed gik ud; men man feiler meget, hvis man mener, at han uden denne var bleven indskrænket til en ubetydelig Løbebane. Der gives i Verden Tilfælde nok, som kunne vække Geniet; videre Betragtning af den Sammenhæng, hvori dette staaer med hele Tilværelsen; Sagen oplyses ved et Exempel. S. 91—92.

Om den rette Iver i Troessager, en Samtale mellem Michel, Morten og deres Præst. S. 103—119.

Den ene af de Samtalende vil prøve sin Præst, som han anseer for at være lunken i Troen, og fremsætter derfor det Spørgsmaal, om man roligt skal lade sin Næste blive i en falsk Tro, eller om man af alle Kræfter skal stræbe at rive dam ud deraf. Den anden mener vel, at man ikke kan tvivle i Valget heraf; men at der gives Mange, der af lutter Troesiver stifte Kiv og Had, hvortil atter gjensvares, at Iver er Tegn paa, at man har Visehed i Sagen, Lunkenheden paa det modsatte. S. 105—106.

Præsten viser, at det ikke er saa let i Bibelen at finde Bekræftelse paa, hvilket Parti der har fundet den mest uforfalskede Sandhed. S. 107—108.

Spørgsmaal, om vi skulle kjende, at vi have den sande Tro, ved at vi ikke finde saamange grove Laster hos os som hos Andre; Benægtelse heraf. Det i Religionen, hvorom nogenlunde alle Christne ere enige, maa være det Visseste og mest Afgjørende deri. Begreberne af Sandhed og Vished forvexles ofte. For den, der veed Alt, er ogsaa al Sandhed Vished, nemlig for Gud; for Menneskene er Sandheden ofte uvis. S. 108—110.

Det Visseste i Religionen er det Vigtigste, det vil sige det Nødvendigste for Mennesket at fatte. Forvisningen om, at der er en Gud, udgjør jo Grundvolden for al Religion; det er Hovedsagen, at man opvækker en levende Forestilling hos sig om, at vi kun i denne evige Aand have vor Tilværelses rette Rod, og at vi kun ved at leve i Samfund med ham have Deel i et evigt lyksaligt Liv. S. 110—112.

Hedningerne have vel havt en Følelse heraf; men ved Christus er denne Tro først bleven levende i det store Menneskesamfund. Menneskenes ulige Evner og Oplysning lade dem opfatte mange store og simple Religionssandheder paa aldeles forskjellig Maade, dog ville disse Forskjelligheder, som ligge i den menneskelige Naturs Ufuldkommenhed, vist ikke udelukke Mennesket fra Guds Naade, ligesaa idet som de bør udelukke ham fra vort christelige Brodersamfund. De Lærdomme, hvorover den redelige Christen kan komme i stor Uvished, henhøre vist ikke til dem, der ere aldeles nødvendige for at vise os Veien til Salighed. S. 112—113.

Den Indvending gjøres, at det maatte være en lunken Christen, der ikke anstrengede sig for at naae de høiere Indsigter; hertil svares, at jo vanskeligere en Ting er at indsee, desto vanskeligere er det ogsaa som oftest at faae Vished deri. Religionen bestaaer ikke blot i det, vi troe, mene, tænke, men i en Gudhengivenhed, som gjennemtrænger vort hele Liv. I redelig Tro at udføre den Gjerning, Gud fordrer af os, er ligefrem en Udøvelse af Gudsfrygten, hvorved vi forædle vort Liv og udøve en gavnlig Indflydelse paa Andre. S. 113—115.

Om det Kald, Gud har nedlagt hos Mennesket. Alle Naturanlæg lade sig bruge til noget Godt. Alle Mennesker ere ikke kaldede til at erhverve sig og endnu mindre til at udbrede de høiere Religionskundskaber, dog ere de ikke uden velgjørende Indflydelse paa dem, som formaae at fatte dem. S. 115—116.

Den, der grubler over de guddommelige Hemmeligheder, maa ofte til een Tid berigtige de Meninger, han til en anden havde fattet; dette maa

afholde ham fra at dømme ilde om sin Næste for modsatte Meningers Skyld. De sørgelige Følger af, at Hovmod og Herskesyge ofte indblande sig i Menneskenes Grublen. S. 117—118.

Fordi man antager, at det til Saligheden Nødvendigste i Christendommen er det, hvorom der mindst føres Strid blandt de forskjellige Partier, kan man fuldt vel antage, at Sandheden findes mere uforfalsket i det ene Troessamfund end i det andet. De forskjellige store Religionssamfund ere mere enige om de vanskelige Lærdomme, end de Folk troe, som hænge stærkt ved Ord og Udtryk. Den redelige, eenfoldige Christen vil være langt fra Ligegyldighed mod sine Medmenneskers Tro og Levnet; men hans Virksomhed til deri at udrette noget Godt vil være fjern fra Hovmod, Herskesyge, Voldsomhed og Hadskhed; thi den har sit Udspring af en med Ydmyghed inderligt parret Kjærlighed. S. 118—119.

Christendom og Astronomi, en Samtale. S. 121—149.

Hensigten er ikke at bevise det kopernikanske Systems Rigtighed, men at hæve den Fordom, hvori Mange have ladet sig bilde, nemlig at det skulde stride mod Sandsernes aabenbare Vidnesbyrd, mod Bibelen og den christelige Bevidsthed. Da her strides mod Meninger og ikke mod Personer, ere alle disse Modstandere for Korthedes Skyld repræsenterede i een. S. 123—124.

Spørgsmaal om Tyge Brahes Mening om Solsystemet har mere Værd end de nyere Astronomers; Formodning, at det kopernikanske Systems Tilhængere ved en Aftale ere blevne enige om at forsvare dets Sætninger. Tilbageviisning heraf. S. 125—126.

Tyge Brahe har ikke betragtet Himmelen gjennem Kikkerten, da denne først blev opfunden nogle Aar efter hans Død. Opdagelsen af Jupiters 4 Maaner gjordes ved Hjælp af Kikkerten; dette har givet os et Middel til at bestemme, hvor meget et Sted her paa Jorden ligger Østen eller Vesten for et andet, hvilket er af stor Vigtighed. Tilintetgjørelse af den Indbildning, at hele Himmelen kun var skabt for Jordens Skyld. S. 127—129.

Spørgsmaalet, om Tyge Brahe ikke kunde have gjendrevet de nyere Opdagelser, besvares dermed, at han var en Sandhedsgransker og ingen Meningsadvokat og let vilde have ladet sig overbevise ved at see Sagen i sin Sammenhæng. Ved Hjælp af Kikkerten overbeviste man sig ogsaa om, at Jorden er en Planet. S. 129—130.

Tyge Brahe indsaae allerede Meget angaaende Himmellegemernes Størrelse, skjøndt Maalningerne ikke kunde være saa nøiagtige som nu; men at Planeterne have Pletter, og at man ved disses Flytning kan see, at de dreie sig om deres Axer, kunde han ikke see med blotte Øine. Tvivl om den sidste Sætnings Rigtighed. S. 130—131.

Bjergene paa Maanen sees kun som Ujevnheder paa Grund af den store Afstand; dette bekræftes ved de Erfaringer, vi kunne gjøre over Gjenstandene her paa Jorden. S. 131—132.

Forsøg paa at gjøre Sandsernes Vidnesbyrd gjældende nemlig ved at betragte Jorden som stillestaaende, medens Himmelen bevæger sig. For at vise Urigtigheden heraf ligesom ogsaa af den Mening, at Sandserne

Latin undtagen for Philologerne, hvem man dog neppe burde paalægge at tale det. Det Utilfredsstillende i kun at afskaffe det ved nogle Leiligheder. Fremstilling af hvad der ansees for at være den sande Middelvei for dette Studium. S. 182—183.

Den store Anseelse, som Latinen nød fremfor de øvrige Studier, gav Dommen over en Mands Lærdom en falsk Retning; den Fordom, hvorpaa dette beroede, har tabt meget af sin Magt, men udøver dog endnu en altfor stor Indflydelse i den videnskabelige Udvikling. S. 183—184.

Om den rette Kjærlighed til Videnskaberne, Tale ved Universitetsfesten i Anledning af de unge Studerendes Optagelse til akademiske Borgere. S. 185—192.

De Følelser og den høitidelige Stemning, som vigtige Omskiftninger i vort Levnetsløb indgyde os, maae gjennemtrænge Ynglingen, der optages til akademisk Borger; hans Livs Bestemmelse er Videnskaben; denne bestaaer i at opfatte Tingene med Fornuften, hvilket er det høieste Maal for Menneskets Stræben. Alle Videnskaber udgjøre en stor Eenhed af Indsigter. Opfordring til at holde fast paa den store Sandhed, at Alt er indrettet efter den guddommelige Viisdom, og at der Intet kan være til, Stort eller Lidet, uden at der jo er en Fornuft deri at efterspore; dette vil opvække en varm og hellig Kjærlighed til Videnskaben. S. 187—188.

Intet Menneske kan aldeles mangle Kjærlighed til Indsigt. Hos Mange er den varm og levende og er Kilden til megen Glæde og Tilfredsstillelse; hos Andre slumrer den ofte længe, og da maa man bestræbe sig for at vække den. S 189.

Den, som ret elsker sin Videnskab, glæder sig over dens indvortes Herlighed, over at kunne meddele sin Indsigt til Andre og over at see, hvorledes Menneskeslægtens Tilværelse ved den er bleven forædlet. Opfordring til med disse Tanker for Øie varmt og redeligt at elske Videnskaberne; de ville da ledsage ham gjennem hele Livet og bevare ham for Hovmodens Fristelser. Den sande Kjærlighed til Videnskaberne er en Kjærlighed til det Fornuftvæsen, det Aandelige, vi finde afpræget i Tingene. S. 190—191.

Had og Foragt være langt fjernede fra vort Kjærlighedens Rige; det indslutter baade Kunst og Videnskab, ja selv Dyden, og broderligt forenede maae vi Alle stræbe til det høie Maal at fremme disse. S. 191.

Henvendelse først til dem, der ere blevne kjendte værdige til offentlig Roes. Æren som den skjønneste af alle udvortes Belønninger. Opfordring til fortsat at hævde og forøge denne, dog ikke som et Hovedformaal, men som en Frugt af en ædel høiere Stræben; samme Spor maa man ønske, at ogsaa de Øvrige ville betræde. Til Enhver, der føler oprigtig Kjærlighed til Videnskaberne, siges der: Glæd Dig ved den Bane, Du har valgt. Hvo, som har en redelig Villie, fortjener baade sin egen og Andres Agtelse og er af Gud velsignet. S. 191—192.

Anmeldelse af „Norges Dæmring, et polemisk Digt“ af Johan S. Welhaven.

Anmeldelse af „Norges Dæmring, et polemisk Digt“ af Johan S. Welhaven.

(Trykt i Maanedsskrift for Litteratur, 13de Bind 1835).

Dette Digt er et Udbrud af sand og varm Patriotisme. Forf. gjør sine Landsmænd de haardeste Bebreidelser, naturligviis ikke for at nedsætte dem, men for at bringe dem til at hæve Fædrelandet til en høiere Hæder og Lykke. Saadanne velmeente Straffetaler ere mere værd end alle Folkesmigrerier. Idet vi betragte Sagen fra denne Side, vil Enhver let føle, at vi ere langt fra at ville gotte os med en barnagtig Triumph over, at de Bebreidelser, Digteren gjør sit Fædreland, for største Delen ikke ramme os, og at han endog i mange Henseender peger hen paa vore lykkelige Fremskridt i Oplysning og Dannelse; nei, vi vilde sandsynligviis slet ikke have anmeldt dette Straffedigt fra en Normand til Normænd, dersom vi ikke deels vilde bidrage vor Skærv til et ædelt Foretagende, deels uddrage Viisdomslære deraf for os selv.

Med oprigtig Broderkjærlighed ønske vi, at hans kraftfulde og aandrige Tale, hvori han sikkert udtrykker Norges viseste Mænds Følelser, maatte blive hørt med skyldig Opmærksomhed,

maatte finde den uforfærdede Understøttelse af andre Ligesindede, som er saa nødvendig, naar et Skrift skal have en varig Virkning, og at overalt dette patriotiske Foretagende maatte vorde ret frugtbringende for Norges Vel; men med Hensyn paa de i de nyere Tider saa udbredte politiske Meninger, som nu ogsaa have begyndt at vinde almeen Opmærksomhed hos os, ønske vi, at det maa træde vore Landsmænd klart for Øie, at den Indflydelse, der med saa megen Ret tilstaaes Agerdyrkere, Haandværkere og andre Næringsbrugere i Fædrelandets raadgivende Forsamling, aldrig maa fortrænge de høiere aandelige Interesser, men at tvertimod de materielle og de aandelige Interesser, velforstaaede, ere i den fuldkomneste Harmoni.

Digteren klager over, at den mellem Folkets Stemmeførere herskende Tone og den almindelige Selvtilfredshed med det, man har, dysse Folket i et Slags aandelig Søvn og hindre, at de herlige Kræfter, som slumre i Landets Sønner, vækkes til kraftig og ærefuld Virksomhed.

See, Fjeldet vinker med de høie Tinder,
Men Ingen did paa Gangergriffen rider
At skue vidt om Land, hvad Tiden lider,
Og løste Nuet mellem Kraftens Minder!

Ak, intet Vingeslag naar Solen rinder,
Kun Taagens Flagren, der langs Aasen glider;
Og Klager over byrdefulde Tider,
Men ingen Aftensang, naar Dagen svinder!

Og blege Luer selv i Viisdoms Haller,
Hvor Musen træller for det kjære Foder,
Og driver Ploven i den golde Fure!

See, trindt om Helligdommens snævre Mure
Fremvælde Glemsels sørgelige Floder,
Og Laurens ædle Frø i Dybet falder.

Man vilde naturligviis ganske misforstaae den digteriske Begeistring, dersom man vilde tillægge Forfatteren den Mening, at Norge ingen eller næsten ingen udmærkede aandelige Førere havde: han giver paa andre Steder Beviser nok paa, at han veed dette bedre; men den sande Grund til hans Klager ligger deri, at disse Mænd ikke finde aabent Øre hos Folket, og at Mennesker med lige snævre Hoveder og Hjerter indpræge Folket en dum Selvbeundring og taabelig Foragt for alt Fremmed. Han siger deri blandt Andet:

Og trods den megen Nutidsfløgt man trykker,
Trods al den Frihed, her man proklamerer,
Er dog den Aand, der egentlig regjerer,
En Pudderskye fra Fædrenes Parykker.

Hver af Norges fire Stiftstæder medtages haardt og maa naturligviis finde sig i, at Satiren, ifølge sit gamle Privilegium, viser Feilene i Forstørring. Dette Privilegiums Gyldighed forudsat, synes det, han siger om Throndhjem, meget heldigt:

I Throndhjem trumfer man de andre Stæder
Med Kjerne-Norskheds pralende Besyver:
En Dukke-Olaf, der sin Vælde lyver
Bag Olafskrinets ødelagte Bræder.

Du bolde Thrønder med de norske Sæder,
Hvor har Du Vingerne, hvormed Du flyver,
Hvor er den Skat, hvor findes blot den Styver,
Hvormed Du grunde vil din Thrønder-Hæder?

Er det dit lærde Selskab til Exempel,
Den gamle Ko, der endnu ei har malket,
Der nu staaer blind og lam blandt Støv og Skimmel?

Mon det er hiint vandaliserte Tempel,
Som Helte hvælved til en Marmorhimmel?
Som Svensken plyndred, og som Du har — kalket?

Staaer det saaledes med de store Stæder, bemærker Forf., saa kan man spare en Revue over Ladepladsene.

Men efter at have anført disse Exempler paa Digterens hvasse Satire, bør vi heller ikke forsømme at anføre et af de Steder, som vise, at hans Vrede har sin Grund i Kjærlighed. Han slutter sin Digtsamling med følgende Sonet:

Thi Glandsen, der i Ahne-Hallen brænder,
Kan ei fortabes, er en hellig Arv,
Der falder renterig til Folkets Tarv,
Naar det kan hæve den med vorne Hænder;

Og medens Hallen sine Funker sender
Til Aandens Virken og til Plov og Harv,
Groer atter Helteoldets faste Marv
I klare Hjerner og i stærke Lænder;

Og derfor flyver med sit Varselsord
Den høie Saga over Fjeld og Fjorde,
Og Folket undres ved den sære Klang:

„Din Hjemstavn Bonde er en hellig Jord;
Hvad Norge var, det maa det engang vorde
Paa Land, paa Bølge og i Folkerang!"

Digtet er rigt paa mange gode Advarsler, som ogsaa kunne tages til Hjerte andre Steder. Naturligviis kunne faa af dem være nye; men der gives mange Sandheder, som flittigt maae gjentages i forskjellige Udtryk, paa det at de under hver ny Skikkelse kunne ramme Andre. Saaledes siger han efter at have beklaget Mængdens ringe Sands for modne Kunstværkers indvortes Harmoni:

Skal en Philister græde eller smile,
Da maa han vækkes ved et Rap, en Kiv;
Forresten seer han Skygger kun og Dunster.

Om den Uforstand, som forsmaaer den Aandsudvikling, hvoraf man ikke strax seer Frugt, siger han:

Skal Følelsen, mens den i Barmen gjærer,
Mens den endnu maa kæmpe for sin Flugt,
Forcere sig til Ydelse af Frugt,
Da fødes store eller smaae Chimærer.

Hovedtanken kan man ikke andet end finde træffende, om man end i Indklædningen, hvor Tanken gjærer i Barmen, kæmper for sin Flugt, forcerer sig til Ydelse af Frugt, føder Chimærer, kunde finde lidt Chimærenatur.

Mod den falske Begeistring, mod den Indbildning, som forvexler Raahed med Kraft, om Forfølgelsessygen hos det Parti, der anseer sig som Frihedens rette Apostler, om den falske Patriotisme o. s. v., forekommer her mangt et træffende Ord.

Skriftet er heelt igjennem affattet i Sonetter. Efter den Sonet, der udgjør Prologen, følger der siden paa hver Side een; ialt erholde vi saaledes 75 Sonetter. Af de Prøver vi have anført, vil Læseren allerede have seet, at Forf. formaaer at overvinde betydelige Vanskeligheder. Med alt dette kunne man vel have nogen Tvivl, om denne Form er den rette for det givne Stof. Værkets egentlige Væsen er Veltalenhed, belærende, formanende, men især straffende. Dette ligger paa Grændserne af Poesiens og Prosaens Enemærker. Den kunstrige, Øret saa smigrende Form synes ikke at passe hertil. Anm. har ved at læse en heel Række af disse Sonetter efter hverandre tydeligt følt dette. Mellem den djærve, ligefremme Tiltale, som udgjør Skriftens Grundtone, og Sonettens yndefulde Vendinger, er der en naturlig Kamp, som det neppe er muligt at dæmpe. Sonetten har fire Led, af hvilke det første sammenkjædes ved Rimet med det andet, det tredie med det fjerde. I denne Form maa Tanken føie sig, eller rettere sagt med denne Form maa Tanken sammenvoxe, naar Digtet skal være heldigt. Men skal

nu en Tankekjæde som den nærværende udvikle sig i 75 saadanne Digte, saa vil Tvang være uundgaaelig. Snart vil Tankens Lemmebygning, om jeg saa maa kalde den, ikke føie sig i Formen, men den ubøielige Tanke stikke af imod Versets Slyngninger: snart vil den Forskrift, der udgjør ligesom Formenes Beenrad, tilsnige sig en altfor stor Indflydelse: snart vil Iveren for at udtrykke Tanken forføre til Haardheder i Verset. Endelig vil en Yttringsform, som ikke passer til Tanken, let hindre dennes klare Fremstilling. Man vil allerede i de anførte Prøver see Beviser for vor Paastand. Den første blandt de anførte Sonetter henhører vel ikke blandt de mindst heldige, men derimod dog til de ikke faa i denne Samling, hvori en skjøn poetisk Tanke forbunkles ved et ikke ganske heldigt Udtryk. Vi mene ikke, at den herved er bleven utydelig, men kun at den ikke fremstraaler i den rene Klarhed, hvori den burde staae for os. Af enkelte Linier kunne vi kun anføre:

„Og løfte Nuet mellem Kraftens Minder!"

men Læseren vil sikkert ved at vende tilbage til Digtet føle Sandheden af denne Anke. I den sidste af de anførte Sonetter, som tillige slutter Bogen, er Tanken ikke mindre skjøn; men naar Arven er en Glands, som brænder i Ahnehallen, maa Digteren ikke forlange, at Folket skal „hæve den med vorne Hænder." Den „faste Marv, som groer i klare Hjerner," er neppe heller paa sit rette Sted.

Det er let i denne Samling at finde Digte, hvori Tanken er skjøn eller sindrig og mange af Versene heldige; men frie for mærkelige Pletter ere faa af dem. Vi ville forøge Exemplerne med følgende:

Daarskab er tidt en let Ephemeride;
Den flagrer, morer sig en Dag, og døer —
Men under Mørkets hemmelige Slør
Har den sin Yngel stille lagt tilside.

Familien vaagner, flagrer om saa vide,
Og styder ned paa mangt et lustigt Rør.
Nu mærker man, man har seet Dyret før;
Til Slutning maa man Snyltegjæsten lide.

Derfor bør Dyret ryddes ud i Tide,
Om det er flygtigt, lidet eller stort,
Om det er nok saa nydeligt at see til.

Det nytter lidt at gruble og at stride,
Naar Fluesværmen farver Himlen sort;
Da er det Tid at lægge Ak og Vee til.

At kalde Insektet Ephemeron en Ephemeride (en Dagbog) er en Uagtsomhed, der forvirrer. Det sidste Vers har to Hiatus og synes tvunget med Hensyn paa Rimet og Udtrykkets overdrevne Styrke.

Hiatus ere overhovedet saare hyppige i disse Sonetter. S. 42 findes en, hvis første 8 Linier have 5 Hiatus.

S. 51 forekommer foruden flere Exempler:

Ved I da ei, I Støtter for vor Ære,

S. 63.

Skue over Landet med opmærksomt Oie
Og negt da ei, at denne Norskheds Blæst o. s. v.

Disse Exempler ere ikke længe søgte, men fundne ved nogle Minuters Omblадning, medens Anm. var i Begreb med at nedskrive nærværende Bemærkninger.

Vi skylde dog Retfærdigheden at sige, at det er meget sandsynligt, at kun faa Digtere vilde have skilt sig bedre fra den vanskelige Opgave, Forf. havde sat sig, og at man snarere maa undres over, at han i de selvvalgte Baand har udrettet saa meget, end at han ikke har udrettet mere.

Men Anm. kan ikke tilbageholde den Bemærkning, at

Skriftet vilde have gjort langt større Indtryk, dersom Forf. havde udarbeidet sit Stof i et sammenhængende Digt og dertil benyttet en langt simplere Verseform, f. Ex. Femfodéjamben. Han vilde derved maaskee have fundet Anledning til at sammensmelte sit Værk til et betydeligt mindre Rumfang; men det vilde være blevet desto vægtfuldere, ligesom Guldet, naar det befries fra sin Legering. Endnu i vor Tid vil enhver ikke altfor meget æsthetisk-skolerede Læser have en kjær Nydelse i det Vid og den Dybsindighed, som Pope har udpræget i sine lette og fyndige Vers, hvori Form og Materie synes skabte for og med hinanden. Et Digt, som nærmer sig Fuldkommenheden i sin Art, vil vinde et varigere Bifald og oftere drage de bedre Læsere tilbage til sig end de dristigste Forsøg i høiere Arter, naar de blive betydeligt længere tilbage fra Maalet.

Vi tør vel haabe, at Ingen vil misforstaae os saaledes, som om vi kun indrømmede den anmeldte Digtsamling en lav Plads; vi finde tvertimod, at den, uagtet den Strid, vi troe her at finde mellem Stof og Form, og uagtet de Pletter, vi have peget paa, dog maa betragtes som et fortrinligt Værk, der læses med Fornøielse og røber en Forfatter, udmærket ved Digteraand, Tænkekraft og sand Dannelse. Hans Landsmænd have ingen Grund til at vredes over ham; thi har han og tilføiet dem en tilsyneladende Fornærmelse ved at bebreide dem, at de tilstede et ligesaa høiresthet som aandeligt umyndigt Parti en alt for stor Indflydelse, saa har han derimod gjort dem sand Ære ved den Maade, hvorpaa han har gjort det. Udenfor Norge har man længe med Studsen lagt mærke til den raa Tone og den udelukkende Norskhed, der udtalte sig i Landets ny Litteratur; Norge er vel tjent med, at man seer en aandfuld Protest derimod fra en af dets egne Sønner. Vi kunne iøvrigt ikke undlade ved denne Leilighed at henvende os til dem af vore Landsmænd, som endnu finde nogen Smag i den Danskhedspral, som for nogle Aar siden saa hyppigt kom fra en vis

Klasse af vore Skribenter, og gjøre dem opmærksomme paa, hvor ufrugtbar denne Art af Patriotisme som oftest er, og hvor skadelige Følger den i mange Henseender maa have. Den nøies ikke med at glæde sig over det Store og Gode, Fædrelandet har frembragt eller frembringer; men den beærer det Middelmaadige eller endnu Ringere med store Navne for at prale dermed i de Sammenligninger, man finder for godt at anstille med det Fremmede. Man indbysser saaledes sine Landsmænd i et Selvtilfredshedsblund, hvori man drømmer sig rig og nøies med det Maadelige istedet for at tilegne sig det Bedste. Naturligviis kan man ogsaa vise Uforstand i den Maade, hvorpaa man vil lære af Andre. Ligesom et Menneske ikke bør forvanske sin Personlighed ved at optage andre Kundskaber eller andre Sæder end dem, han virkeligt kan tilegne sig og gjøre til en Deel af sit Væsen, saaledes bør heller ikke Nationerne. Den modsatte Tænkemaade gjør saavel Mennesker som Nationer til Aber. Det er Skribenternes Pligt heri at være deres Folks Veiledere og at bidrage kraftigt til hver at indpode sit Folk alt det Gode fra fremmed Grund, som virkeligt kan trives hos det.

Denne Tænkemaade seirer nu mere og mere i alle oplyste Lande. Den er kun en Fortsættelse af Dannelsens langsomme Virkning gjennem Aartusinder. Lige fra det lave Trin, hvorpaa Fremmed og Fiende betydede det samme, har Aandens Udvikling mere og mere lært Menneskene at gjennemskue og tilegne sig den Sandhed, at de skulde betragte hverandre med broderlig Kjærlighed. Trods Alt, hvad Religion og Fornuft herom sige, lurer der en hemmelig Raahed hos Mennesket, som først maa uddrives, forend han kan opgive den smigrende Indbildning, der gjør ham og Alt, hvad der nærmest hænger sammen med ham, til Skabningens Midpunkt. Derfor forenede Menneskene sig bestandigt, hvor Oplysningen virkelig gik fremad, til større og større Samfund. Hele Europas Befolkning stræber efterhaanden hen til at udgjøre eet stort Statsforbund. Regjeringerne ønske

at undgaae Krig. De Viseste og Bedste af alle Nationer have samme Ønske. Vel er ikke den Tid til Ende, hvor enten de Høieres Ærgjærrighed eller Folkenes Lidenskaber kunne optænde Krige; men Følelsen af Krigens Uretfærdighed, i det mindste fra een Side, og Indsigten i dens Fordærvelighed ville uophørligt udbrede sig mere og mere og forberede en ny Tilstand i Samfundet. Anm. havde derfor ønsket, at de tre sidste Linier i Slutningssonetten havde lydt noget Anderledes. De love Norge at vorde, hvad det engang var paa Land, paa Bølge og i Folkerang. Endskjøndt disse Ord ikke nødvendigt indeholde en Spaadom om Krigsære og politisk Magt, hentydes de dog lettest herpaa. Men det er en høiere Samfundsorden, hvortil Folkene nu skulle forberedes. De maae lære, at der er andet Værd og andre Fortjenester end dem, man pleier at opstille os til Exempel. Man skal vist nok ikke sløve Følelsen for den høie Aand, som lader Manden trodse Døden i Kampen for Fædrelandet; men man skal vel vogte sig for at nære den Glæde, Selvkjærligheden føler ved at kue Andre. Derimod bør Beundringen for dem, som have tjent Menneskesamfundet eller endog blot stræbt derefter paa en ædel og værdig Maade, ivrigt næres. Hvad der har fremmet Menneskeslægten i aandelig Henseende, hvad der har øvet vore Kræfter og viist, hvor høit de kunne anspændes, hvad der har forbedret den legemlige Tilværelse og derved gjort Livet i Menneskesamfundet skjønnere og friere fra kuende Trang og Naturonder, det er Ting, paa hvilke Mennesket maa ledes til at fæste videbegjærlige Blikke. Et Folk er agtværdigt, stort, herligt, i den Grad, hvori det, der adler Mennesket, blomstrer frodigt og bringer rige Frugter. Herfra kan da Kraften ikke være udelukt, den maa tvertimod yttre sig i Alt, hvad der frembringes; men den, som troer, at Kraftens ærefulde Brug bestaaer i at skræmme Andre, hos ham maae de aandelige Kræfter ikke være meget udviklede. Gjennem hele Digtet skimter tilstrækkeligt

en lignende Mening frem, saa at Anm. haaber, at Digteren ikke vil misbillige den her fremsatte lille Anke.

Endskjøndt de Klager, Forf. fører, umiddelbart ikkun angaae Norge, fortjene de dog almindelig Opmærksomhed. Det er altfor sædvanligt og paa en vis Maade naturligt, at Regjeringerne i constitutionelle Stater enten Intet eller intet Betydeligt anvende paa Videnskabernes Fremme. Idet at man med Rette gjør sig det til Grundsætning ikke at paadrage Staten nogen ufornøden Udgift, forføres man let til at afslaae enhver Udgift, hvis Nytte ikke kan gjøres Fleertallet i Forsamlingen indlysende. Herhen høre Midlerne til at fremme Kunster og Videnskaber. Der gives maaskee ikke ret Mange, som klart gjennemskue disses umaalelige Indflydelse. Man maa i vor Tid og sandsynligviis i adskillige paafølgende Menneskealdere gjøre Regning paa, at der i enhver Forsamling af Folkets Repræsentanter, det være sig raadgivende eller besluttende, vil gives Mange, som ikke have noget Begreb herom.

Selv i den talrige Klasse af Mænd, som have nydt det, man kalder, en lærd Opdragelse, men siden ere gaaede over i Forretningslivet, finder man Faa, som have nogen Iver for Videnskabernes Fremme, men Mange, som have et Slags Ringeagt for dem, og betragte dem som unyttige for Praxis. Dette er ikke vanskeligt at forstaae, naar man betænker, hvor ufuldstændig den lærde Forberedelse til Embedsstanden pleier at være. Maa ikke selv den, der med udmærkede videnskabelige Indsigter gaaer over fra Skolen til Livet, ofte føle at disses rigtige Anvendelse i mange Tilfælde er ham meget vanskelig, undertiden endog overgaaer hans Kræfter, og maa han ikke først ved Øvelse erhverve sig den Takt og Dømmefærdighed, som denne Anvendelse udkræver! Hvor meget mere maa da ikke Hine føle sig forladte af deres langt ufuldkomnere Kundskab! Jo ivrigere de nu ere for at udfylde deres Plads og for at erstatte deels ved Erfaring, deels ved Følgagtighed mod vedtagne Forskrifter, hvad

der mangler dem i Indsigter, desto mere maa Livets altid vigtige Skole forekomme dem den eneste, hvori de have lært noget Brugbart og Nyttigt. Men herved forledes de altfor ofte til at kaste en ubetænksom Foragt paa det, de først havde lært, og vænne sig uformærket til at betragte de Færdigheder, hvormed de lede en Menighed, behandle Retssager, helbrede Syge, bestyre Statshusholdningsanliggender, som en praktisk Viisdom, hvortil i det høieste visse Lærdomsbrudstykker ere nødvendige Hjælpemidler, men i alle Tilfælde ikke det Væsentligste. Vel tale de i en ganske anden Tone og kalde sig selv Videnskabsmænd, naar en alt for raa Praxis kommer dem imøde; men, naar det gjælder om den høiere Videnskabelighed, ere de let tilbøielige til at frygte for, at man gaaer for vidt. Hvorledes de høieste videnskabelige Opdagelser, hvoraf de Feste ingen Nytte anede, da de først kom for Lyset, siden have udøvet den vigtigste Indflydelse paa Menneskesamfundet, have de Fleste ikke studeret Videnskabernes Historie nok til at blive var. Men om man end paa Andres Ord vil tilstaae den høiere Videnskabeligheds Nytte, vil man dog letteligt troe, at man gjerne kan overlade de rigere Stater Omsorgen herfor: hele Menneskeheden høster jo siden Nytte deraf. Vi ville ikke tale om den Mangel paa Sands for Videnskaberne, der røbes ved saadanne Meninger; men om vi endog ganske ville gaae ind i deres Forestillingsmaade, saa kunne vi dog indvende dem, at den almindelige Mening i Verden lader den Berømmelse, en Nations Videnskabsmænd og Kunstnere have opnaaet, indflyde betydeligt paa deres Dom over Nationen selv, og at det altsaa hører med til Nationalæren, der i mange Tilfælde viser sig som meget nyttig, at Landet fostrer Mænd, som udmærke sig ved store Aandsgaver. Imidlertid er dette endnu ikke det sande Synspunkt for Sagen. Det Allervigtigste og Væsentligste er, at store Mænd, som altsaa med høie Naturanlæg forene den Dannelse og de Indsigter, hvorved de have Ret til selvstændigt at virke i Aandernes Rige, udøve en stor, skjøndt

ofte upaaagtet Indflydelse paa deres Omgivelse. Selv naar de ikke ere meget meddeelsomme, lære dog mange Mennesker, som staae paa en mindre høi aandelig Rang, af dem, og fra disse udbreder Lyset sig videre og videre. Det er ikke ved Solens umiddelbare Skin, men ved det i utallige Retninger paa det mangfoldigste tilbagekastede Lys, at Menneskene udrette deres Dagværk; men tænk Solen rykket saa langt fra Jorden som en Stjerne, og alt det gavnlige Lys, vi ligesom paa anden Haand fik derfra, maa tænkes bort med det samme.

Mange Monarker have gavnet deres Folk usigeligt ved at opmuntre den høiere Aandsudvikling, og vi Danske skylde i denne Henseende vort Kongehuus og navnligen vor nærværende Konge den største Taknemmelighed; men de Folk, hvor en saadan Opmuntring efter Sagens Natur ikke kan finde Sted, skylde sig selv at træffe de kraftigste Foranstaltninger, saavel til Oplysningens almindelige Udbredelse, som til den høiere Aandsudviklings Begunstigelse. Saalænge Nationerne ikke ere komne saa vidt, at de ære og belønne den store Tænker eller den store Digter ligesaa meget som den, der har vundet et Slag, vise de, at de endnu ikke tilfulde have fattet den Sandhed, at Oplysning er Magt.

Skulle constitutionelle Stater hævde denne Videnskabernes Magt i deres Skjød, saa er det nødvendigt, at der udsættes anseelige Summer dertil, og at Lovene sørge for en Bestyrelse af disse Summer, hvorved deres bedste Anvendelse saameget som muligt sikkres, hvortil blandt Andet vilde høre, at denne Bestyrelse ikke let skulde kunne komme i Hænderne paa nogle Faa eller Personerne deri samtligen forældes og komme til at virke hemmende, istedet for befordrende. Man tro kun ikke, at man kunde lade den Opmuntring, der skulde gives Videnskaberne, gaae stykkeviis gjennem noget Storthing, Parlament, Deputeretkammer eller nogen saadan Indretning; vi have allerede oven seet Vanskelighederne herved, og man kunde endda føie een til,

at nemlig ofte de gamle Praktikere, ved Frygt for at sættes i Skygge mod en bedre underrettet tilvoxende Slægt, lade sig forlede til en blind Modstand mod videre Fremgang. Ligesaa lidet bør man overlade en saadan Bestyrelse til lutter Professionslærde — thi disse vore ligeledes ofte fast i deres Meninger — men en egen Bestyrelse, sammensat af oplyste Mænd, dannede paa forskjellige Veie, vilde være nødvendig; og i visse Perioder maatte, efter en fastsat Orden, nogle Medlemmer deraf udtræde og gjøre Plads for nye. Denne Commission skulde ikke have de faste Underviisningsindretninger under sig, om den end kunde føre et Overtilsyn herved, men kun have at sørge for den fri og stormodige Understøttelse, som de høiere Aandsgaver ellers nyde hos de bedste og viseste Konger. Man maa i Menneskehedens Navn ønske, at de Stater, i hvis Forfatning den republikanske Bestanddeel har Overvægten, vilde paa en passende Maade tilegne sig det Gode af Monarchierne, og at de absolute Monarchier ligeledes vilde stræbe at optage i sig de mange, Almeenaand og ædel Selvfølelse begunstigende Indretninger, som indeholdes i de friere Forfatninger, og som Monarchierne kunde taale, uden at Overhovedet bortgav den Magtenhed, som udgjør deres Fortrin. Lader os glæde os over, hvad der i denne Henseende er skeet hos os og i flere Lande, og lader os ønske, at man i enhver Statsforfatning vil stræbe med Varsomhed, men ogsaa med Kraft, med Kraft, men ogsaa med Varsomhed at indpode det Bedste fra de andre. Opfyldes dette Ønske, da vil Menneskeslægten ved en Række af velgjørende Erfaringer sikkrere ledes til en lykkeligere Tilstand end ved alle voldsomme Forandringer, som vel hist eller her kunne have været nødvendige Onder, men aldrig have ført til en rolig Besiddelse af en god Samfundsorden, førend efter en Række af frygtelige Rystelser.

Om Conservative og Destructive.

Om Conservative og Destructive.

(Skrevet i Anledning af et 1835 i Dansk Ugeskrift Nr. 166 indført Brev og trykt anonymt sammesteds under Overskrift: En Tredjemands Bemærkninger til ovenstaaende Brev).

Det Brev, der har fremkaldt disse Bemærkninger, berører en Gjenstand, som vel maa tildrage sig den alvorligste Eftertanke hos Enhver, der nødigt giver slip paa gamle Venskaber. Man sporer hos os en Aandernes Bevægelse, hvorunder mange Forskjelligheder, som før havde liden Indflydelse i Omgangslivet, nu erholde en stor Betydning. Naar de forskjellige Meninger eller Tilbøieligheder begynde stærkt at indgribe i Livsforholdene, hører den forrige Ligegyldighed op. Jeg seer dagligt, hvorledes gamle Venner mere og mere fjerne sig fra hverandre for politiske Meningers Skyld, og det er ikke vanskeligt at forudsee, at mange af disse Adskillelser ville fortsættes indtil Fjendskab. At dette ganske er grundet i Tingenes Natur maa tilstaaes; men det sømmer sig vel, medens det endnu er Tid, at tage i Overveielse, om der ikke i denne Tingenes Natur ogsaa er endeel naturlige Misforstaaelser, som vi ved behørig Opmærksomhed kunne hæve os over. Det er altsaa ikke mod Brevet eller de deri indeholdte Meninger, jeg skriver; men jeg tager af dette Anledning til at tale om en i det selskabelige Liv sig indsnigende Forstemning og vil efter Evne stræbe at bidrage Mit til gjensidig Forstaaelse.

De saakaldte Conservative, til hvis oplyſteſte og billigſte Repræſentanter Brevets Forfatter ſynes at høre, maae unægteligt ofte høre ubillige Bebreidelſer af Reformerne og endnu mere af de egentlige Bevægelſesmænd. Det er ſikkert ofte en ſtor Uretfærdighed, naar man beſkylder de Conſervative for at have forladt deres gamle Grundſætninger. Mange af dem kunne med god Samvittighed forſikkre, at de ihenſeende til Grundſætninger ere de Samme ſom i deres Ungdom og kunne altſaa med billig Fortrydelſe afviſe hine Beſkyldninger; men ikke deſto mindre ville deres gamle Venner dog endnu beholde Grund til at ſige, at de ikke mere ere de Samme: der har efterhaanden, og dem ſelv uformærket, indſneget ſig en anden Aand i den Maade, hvorpaa de anvende deres Grundſætninger. Hvad her ſkal ſiges, kan naturligviis ikke paſſe ligemeget paa alle Conſervative. Paa Nogle blandt dem kan det maaſkee finde liden Anvendelſe, paa Andre derimod ſaare megen. Den Grundſætning, at man ikke bør vedligeholde det Gamle, naar det er ſkadeligt, og at man bør fremme nyttige Reformer, ſtempler ligeſaa lidet en Mand til virkſom og virkelig Ven af Tidsalderens Fremſkriden, ſom den altfor varme Reformer omſtempleß til Conſervativ ved den oprigtigſt meente Erklæring, at man Intet bør forandre paa en overilet Maade. I de abſtrakte Grundſætninger kunne Conſervative og Reformer let komme overeens; men i Anvendelſen aabenbarer der ſig en ſtor Forſkjellighed. Mange Mænd, ſom i deres yngre Aar med Glæde have fulgt Tidens Fremſkridt, ere deels blevne ſaa tilfredsſtillede ved disſe, at der hos dem herſker en hemmelig Følelſe, at der ikke ſkulde være meget tilbage at gjøre, deels ere de ved at betragte visſe overilede Forbedringsforſøg blevne ſaa frygtſomme for nye, at de ſætte en aldeles overdreven Betænkelighed mod ethvert Forſlag til en indgribende Forbedring og troe ſig ſikkre nok paa Navnet af Forbedringsvenner, naar de billige Fortſættelſen af Forbedringer i den Retning, hvortil de nu engang ere vante.

Hos Mange blandt de saakaldte Conservative er efterhaanden denne Uvillie mod indgribende Forbedringer gaaet over paa alle Venner af Reformer, saa at hine ofte betragte disse med den underligste Mistanke, som om de vare hemmelige Allierede med de tankeløseste Bevægelsesprædikanter, vel endog med de værste Forstyrrelsesmænd. Fik deres Forestillingsmaade Raaderum, bleve snart alle Samfundets Medlemmer inddeelte i Conservative og Destructive, hvorved de Sidste, hvis Tal paa de fleste Steder, og især hos os, turde være meget lidet, fik en umaadelig Tilvæxt af alle virkeligt maadeholdne Venner af Tidens Fremskridt. Hvad der er skeet i England, hvor Toryernes Heftighed have tvunget Reformerne til at forene sig med de Radicale, vilde ogsaa skee her, for saavidt vore heftige Conservatives Meninger kunde faae den Statsindflydelse, som de for Øieblikket have faaet i England. Hvad hjælper det os, at vore conservative Venner sige os, at det er deres Grundsætning, at gavnlige Reformer bør fremmes, naar vi næsten ved ethvert Forslag, som de for 5 Aar siden vilde have mødt med Velvillie, maae høre: „Man maa være meget forsigtig med at gjøre Forandringer:“ „Man er i vore Dage altfor tilbøielig til Forandringer:“ „Vogt Dem, Saadant arbeider kun Demokraterne i Hænderne:“ Efter min Erfaring give disse conservative Venner os langt hyppigere almindelige Viisdomsregler, hvis Sandhed vi ikke have isinde at nægte, end dygtigt begrundede Anvendelser af disse Regler; derfor kunne de ikke overbevise os og vi ikke dem. Det bør ikke nægtes, at denne Ødslen med deslige Viisdommens Almeensætninger atter fremkalder en Forstemning hos Vennerne af kraftfulde Fremskridt, og jeg har adskillige Gange grebet mig selv i, at denne Forstemning har ført mig for vidt: men i det at jeg villigt tilstaaer dette og uden Fuldmagt vover at tilstaae det for mange andre Ligesindede, ønsker jeg, at vore gamle Venner paa den anden Side ogsaa vilde gaae noget i dem selv og fremfor alt ikke skære alle Forbedringsforslag og

alle dem, fra hvem de komme, over een Kam, overalt ikke vise sig saa vrantne mod alt det, som skal tjene til Verdens dog uophørligt fremskridende Fornyelse; hvis ikke vil Forstemningen vore istedet for at fortrække sig, og gamle Venner ville omsider blive til nye Uvenner.

Jeg haaber, at de besindige Conservative ville see, at Talen ikke er rettet mod dem. Hvorledes, hører jeg spørge, ere ikke alle Conservative besindige? Er ikke Besindighed just Principet i de Conservatives Tænkemaade? Jeg kan ikke Andet end svare benægtende herpaa. Det er ligesaa ofte ubesindigt at holde paa det Gamle som at forkaste det. En Astronom havde et kostbart, til Reiseiagttagelser bestemt Instrument i en gammel, brøstfældig Kasse. Da hans Søn skulde bruge det paa en vidtløftig Expedition, gjorde denne ham opmærksom paa Kassens Brøstfældighed; men han svarede: Brug Du kun Kassen paa mine Ord, den har gjort mig god Tjeneste næsten i 30 Aar, hvorfor skulde Du da ikke kunne bruge den? Kassen blev vedligeholdt i sin forældede Værdighed, indtil Instrumentet var fordærvet. Mon Fabelen ikke med forandrede Navne kan passe ved mangfoldige Leiligheder? Hvor let er det ikke at nævne ligesaa mange Exempler paa ubetænksom Vedhængen ved det Gamle som paa overilet Hengivenhed til det Ny? Den tyrkiske Sultan, som i sin Tid forbød Bogtrykkeriets Indførelse i sit Land, eller de spanske Statsmænd, som saalænge hævdede Inqvisitionen i dens gamle Rettigheder, mon de have gjort deres Folk nogen Tjeneste! Eller for at tage Exempel af en stor Mand, da Napoleon afviste Opfinderen af Dampskibet, som først blandt Alle henvendte sig til ham, mon han deri handlede klogere end de Fyrster, som tre Aarhundreder tidligere afviste Columbus!

Altsaa med de ubesindige eller rettere uefterttænksomme Conservative fører jeg kun Krig. Mellem de omskuende og forudseende Conservative og Reformere af samme Charakteer lader

sig vanskeligt drage en skarp Grændse, de møde hinanden fra modsatte Sider. De Conservative ville sikkert ikke give Slip paa den Ære at tælle Andreas Peter Bernstorff bland deres; men Reformerne behøve vist ikke at opgive deres Fordring paa ham. Han var en reformatorisk Conservativ. Chr. Reventlow og Chr. Colbiørnsen bleve i en vis Tid betragtede med samme Øine som nu Reformerne; men i en senere Levealder bleve de, omendskjøndt de neppe havde forandret nogen af deres Grundsætninger, betragtede som altfor Conservative. Hvad vilde ikke de af vor Tids Conservative, mod hvilke jeg her taler, sige, dersom Forbedringer, af saa indgribende Natur som Stavnsbaandets Løsning, Negerhandelens Afskaffelse o. desl., første Gang kom frem i vore Tider? Ja, hvad vilde de sige om Oprettelsen af de raadgivende Stænder, dersom den ikke saa umiddelbart var gaaet ud fra Kongen selv! Hvis denne Sag var bleven sat i Gang af en kongelig Raadgiver, hvis Bestræbelser havde udvirket Monarkens Bifald, hvor megen conservativ Viisdom vilde vi da ikke have faaet at høre om alle de betænkelige Følger, dette Fremskridt kunde have! Men hvorfor taler jeg kun mod denne Yderlighed? hvorfor ikke ogsaa mod dem,

„som loe til Millioners Gru,
„hvis Statens Bælte gik itu,
„og Baandet brast fra Himlens Tinding“?

Fordi deres Tal er lidet og lidet formaaende, og fordi jeg dennegang ikke har med dem at gjøre. Behøves det, vil der vel blive Leilighed for mig til at vise, at jeg ikke mindre er disses Modstander end hines. Dennegang skriver jeg da mod de Conservative og nærmest mod de Allerconservativeste eller rettere, jeg har nu omtrent skrevet mod dem, hvad jeg havde at sige. Jeg vil slutte med en Fortælling til deres Bedste. Da Herkules vilde rense Augias's Stald, mødte en meget viis

Conservativ ham paa Veien og sagde: Hvad er det for en uklog Handling, Du nu vil foretage, min unge Ven! vil det ikke overstige dine Kræfter at rense den Stald, hvori en saa lang Tids Skarn af saa mange Høreder har opdynget sig! Og hvis det lykkes, hvad vil Følgen blive! Qvæget er nu vant til Uddunstningen af alt det raadnende Snavs: det vil døe for Augias, naar dit daarlige Foretagende, at skaffe dem sund Luft, lykkes Dig. Og alle de Røgtere, som hidindtil have været brugte derved, hvorledes skulle de komme ud af det med al den Reenlighed, der skal følge paa din ny Rensning? Desuden see Dig lidt om. See kun, hvor ordentlig Augias ellers holder sit Huus, hvor rene hans Gjestesale, hvor smuk hans Have er, hvor velordnede hans Forraadslader! Skulde saadan en Mand ikke ogsaa have holdt sin Stald i Orden, naar han havde holdt det for tjenligt! — Jeg forstaaer ikke din kløgtige Snak, svarede Herkules. Jeg vil hverken rense hans Huus eller hans Have eller hans Forraadslader, som ikke trænge dertil, men hans Stald, som trænger dertil. Tænkte Alle som Du, blev Ingenting gjort. Haand paa Værket.

Bemærkninger

over

det indbyrdes Forhold mellem Trykkefrihedslovgivningen og den almindelige Mening.

Bemærkninger over det indbyrdes Forhold mellem Trykkefrihedslovgivningen og den almindelige Mening.

(Trykt 1835 i Dansk Folkeblad 1ste Aargang Nr. 1).

Den blotte Opfordring til at danne et Samfund for Trykkefrihedens rette Brug har med en forunderlig Hastighed tilveiebragt en talrig Forening af Medborgere, ikke blot fra Hovedstaden, men rundt omkring fra hele Landet. Ledet af en rigtig Følelse, har man for det første ladet sig nøie med, at man var enig om Hensigten og Hovedmiddelet, nemlig at virke for Pressens rette Brug ved Pressen selv; men Planens Udbannelse overlod man til den baade kraftige og sindige Virksomhed, som Selskabet stræbte at vække, saavel inden sine egne Grændser som hos samtlige Medborgere. Man blev ogsaa let enig om, at det tjenligste Middel til at fremme Trykkefrihedens rette Brug og modarbeide dens Misbrug var, at udbrede en efter bedste Indsigt sand og uforfalsket Oplysning over de Gjenstande, som det er Medborgerne vigtigst at kjende; da det er utvivlsomt, at man, i samme Grad, som man bidrager til den videre Udbredelse af sand Oplysning hos Folket, ogsaa forbereder en Tilstand, hvori slette og fordærvelige Skribenter mere og mere

ville savne Bifald og Opmuntring; men man venter ogsaa med god Grund af Selskabet, at det skal virke umiddelbart for Trykkefrihedens rette Brug og Formindskningen af dens Misbrug. Det er denne Virksomhed, der betragtes med saa megen Mistillid af dem blandt vore Medborgere, der have hengivet sig til een af de to Yderligheder, og enten have slaaet sig paa deres Parti, som nære en saadan Frygt for Menneskeslægtens bestandige Fremskridt, at de søge den fornemste Sikkerhed i at gjøre Modstand mod samme, eller paa deres, som troe, at man ikke kan sætte Virksomhed nok mod den Stilstand, hine ville tilveiebringe, og derfor i enhver Bevægelse see en Velgjerning for Samfundet. I det at jeg her vover at fremsætte mine Tanker om den offentlige Menings og Trykkelovgivningens indbyrdes Forhold, kan jeg ikke stræbe efter at vinde noget af disse Partiers Bifald; men naturligviis maa jeg ønske at misforstaaes saa lidet som muligt af dem og kan billigen forlange af Modstandspartiet, at det ikke skal tillægge mig alle Bevægelsespartiets Meninger, fordi jeg troer, at man i hver Tidsalder bør stræbe at gjøre dygtige Fremskridt, og atter af Bevægelsespartiet, at det ikke tillægger mig alle Modstandspartiets Meninger, blot fordi jeg troer, at man ikke maa gaae fremad uden at see sig for.

De Lovgivere, som have befriet Pressen fra Censurens Aag, have derved sat sig et Hædersminde i Historien, som aldrig vil undergaae, og som Skribenterne altid ville føle sig forpligtede til at hævde: de have ogsaa i Befrielsens Øieblik vundet begeistret Bifald og Tak af hele den oplyste Verden; men da denne Frihed, som enhver anden Deel af den borgerlige Frihed, maatte underkastes Love, fremkom der ofte Forhold, hvori den givne Frihed ikke syntes Skribenterne og Litteraturens Venner tilstrækkelig, og hvori paa den anden Side den Brug, der gjordes af denne Frihed, opvakte Regjeringernes Misnøie. Paa den ene Side følte man sig utilfredsstillet ved det, man havde erholdt, paa den anden fandt man sig skuffet i de Forventninger,

man havde gjort sig af en ædel Bestræbelse, saa at man endog undertiden fristedes til at tilintetgjøre sit eget Værk. Herved opstod der da en Strid mellem Lovgivningen og den almindelige Mening. Det er ikke vanskeligt af Sagens forviklede Natur og af de menneskelige Tings Ufuldkommenhed at indsee, at en saadan Tilstand saa naturligt hørte til Tingenes Udviklingsgang, at den maatte gjennemløbes; men naar vi blive os klart bevidste, hvorledes den har dannet sig, vil man, haaber jeg, komme til den Indsigt, at Regjering og Folk i ethvert Land bør samvirke til en ny, hvori Lovene for den offentlige Tankeyttring kunne finde den samme Understøttelse i den almindelige Mening som de Love, der værne om Borgernes Liv og Eiendom. Vi ville da noget nærmere betragte denne Strids Oprindelse og Følger.

Det er naturligt, at ikke enhver Forfatter har tænkt nøie over Lovenes Natur og gjennemskuet Grundene, hvorfor disse ofte maae forbyde Handlinger, som ikke udspringe af nogen strafværdig Hensigt. Forudsat altsaa, at endog alle Lovenes Bestemmelser vare feilfrie, hvilket naturligviis dog ikke i noget menneskeligt Værk kan forudsættes, saa vilde det ikke desto mindre ofte hænde, at selv de velsindede Forfattere vanskeligt kunde forene sig om at erkjende alt det for utilbørlig og fordærvelig Brug af Friheden, som Lovgivningen erklærer derfor, og selv, naar de tilstaae Rigtigheden af de almindelige Begreber og Regler, hvorved Grændsen er angiven, ville de derfor ikke altid i det givne Tilfælde finde Grændsen overskreden, der hvor Regjeringen finder en Overskridelse. Den Lovgiver, som ynder Trykkefriheden, maa vel ønske, at den benyttes til frimodig Prøvelse af hvad, der er Sandhed, ogsaa til at lægge Mangler i Lovgivningen og Statsstyrelsen for Dagen, til at revse Sløvhed, Egenraadighed og Udueligheb i Embedsbestyrelsen, til at fremdrage uædel Daad, som ellers vilde undgaae fortjent Tugelse; men han gjør tillige den i Almindelighed taget vistnok

retfærdige Fordring, at Friheden ikke benyttes til at undergrave Støtterne for det borgerlige Samfund, til at bringe Love og Regjering i Ringeagt, til at sværte de redelige og dygtige Embedsmænd, som maae udføre det, som mishage Mange, til at forbittre uskyldige Medborgere Livet ved falske Fremstillinger af deres Handlinger, o. s. v. Hvad der kan ansees som Overskridelse af Frihedens retlige Grændser, tør Lovgivningen ikke overlade til hver Enkeltmands private Dom; men det maa af Loven bestemmes ved almindelige Regler, af Retterne ved disses Anvendelse paa de enkelte Tilfælde. Men herved kan ofte den Velsindede føle sig hemmet i sin begeistrede Iver for Sandhed og Ret. Hvad han finder skadeligt eller uretfærdigt, ønsker han at kunne forfølge til det yderste og i de kraftigste Udtryk. Hvad han finder gavnligt og ønskeligt, vil han uden Ophold have iværksat, og den Hindring, som de bestaaende Forhold lægge i Veien derfor, fristes han til at fordre altfor hastigt ryddet af Veien. Hvor han troer hos Statens Embedsmænd eller andre Medborgere at finde noget Slet og Uretfærdigt, troer han ikke at burde holde sin Overtydning tilbage, fordi han just ikke kan bevise, hvad han har at forekaste dem. Paa denne Maade forledes en Forfatter let til i Lovene kun at see vilkaarlige Skranker, som han ikke anseer sig som pligtig til at agte, uden forsaavidt som han har Noget af dem at frygte. Ikke sjeldent er det ogsaa Tilfældet, at han ikke selv seer, at han er gaaet ud over Lovenes Grændser, men troer blot at have benyttet den lovlige Frihed lige ud til dens Grændsesksjæl.

Men endnu større Misbrug opstaae, naar Ondskab, Hævngjerrighed, Egennytte, Forfængelighed fører Ordet. Ved slige Misbrug opvækkes let hos Regjeringen og dens velsindede Embedsmænd en Uvillie mod selve den Frihed, hvis store og gavnlige Virksomhed de dog levende maae erkjende. Men de af Statens Tjenere, hvis Samvittighed ikke er reen, faae derved en beqvem Leilighed til at udmale et skrækkeligt Billede af

Pressens skadelige Virkning. Enkelte opbrusende Reformatorers Overspændninger og Kraftudtryk tjene dem til at finde et fjendtligt Sindelag mod Statens Forfatning og Regjering og til paa Grund deraf at gjøre Forfatterne i Almindelighed, ja hele Folket, mistænkte som Fjender af den Forfatning og den Regent, som de, paa intetsigende Undtagelser nær, ere hjerteligt hengivne. Foregaaer nu et eller andet Skridt, som synes at røbe Uvillie mod Trykkefriheden, saa forbittres og ophidses derved dennes enthusiastiske Venner.

Men under det her skildrede Misforhold mellem Trykkefrihedslovgivningen og dens naturlige Forsvarere paa den ene Side, Skribenterne og den almindelige Mening paa den anden, indsnige sig mange falske Forestillinger om Trykkefrihedens Brug. Slette og uredelige Skribenter benytte mangfoldige uværdige Kunstgreb for at faae sagt, hvad de ville, uden at rammes af Loven. Den Tvang, som denne paalægger deres selvanpriste Frimodighed, maa tjene til Undskyldning for mangen Fremgangsmaade, som ellers vilde finde almindelig Misbilligelse. Den engang undskyldte, uredelige Fremgangsmaade støder næste Gang mindre og finder omsider Billigelse hos et stort Antal af Læserne. Den tidligere Forfalskning i Almeenhedens moralske Dom skaffer en ny Indgang, og lidt efter lidt vænne mangfoldige Skribenter sig til at være mindre samvittighedsfulde i Valget af deres Midler, og Læseverdenen nedsætter efterhaanden sin Maalestok for Skribenternes moralske Bedømmelse. De feige og forræderske Fremgangsmaader, som enhver ærekjær Mand ellers vilde afskye, finde nu Overbærelse; men Trykkefriheden taber derved saavel i sin Værdighed, som i sin Kraft. Mænd af streng Retskaffenhed drage sig for største Delen tilbage fra en Kamp, hvor man tilsteder Vaaben, der saa høit fordømmes af Ærens Love: Pladsen rømmes til Mennesker, som egentlig burde være udelukkede fra Litteraturen, og den Følelse, der skulde fordømme Misbrugen, svækkes indtil en saadan Grad, at Ra-

bulisterier og Fordreielser, som en ikke ganske fornedret Sagfører vilde skamme sig ved, almindeligt ansees som uskyldige Smaakneb, der høre med til at forsvare en litterair Sag. Ja, man vænner sig til den Tro, at der til Trykkefriheden hører en vis Lyvefrihed, til Bedste for Partigængere og til Morskab for Dagdrivere.

Man seer da let, at der gives faa Tilfælde, hvori den gamle Sandhed, at Lovene ere svage, naar de ikke understøttes af Sæderne eller rettere af den almindelige Mening, i høiere Grad gjør sig gjældende end i Trykkefrihedssager. Ethvert hæderligt Middel altsaa, hvorved Folkets Følelse vækkes til at fælde en retfærdig Dom over Pressens Misbrug og til ret at paaskjønne Forskjellen mellem disse og Pressens mandige og frimodige Brug, vil ikke alene afvende de Farer, denne Frihed er udsat for fra Magtens Side, men ogsaa foræble og forstærke Trykkefriheden, ja endog formaae Regjeringen til at afskaffe adskillige Indskrænkninger, der ikkun ufuldkomment havesvaret til deres Hensigt: Forebyggelsen af Misbrug, og under saadanne Omstændigheder ville blive ganske overflødige, f. Ex. Forbudet mod Anonymiteten, Censurfrihedens Tab for enhver, endog den ringeste Presseforseelse o. s. v.

Saaledes synes mig da vort Selskabs Stiftelse at love de skjønneste Følger. Det blotte almindeligt vakte Forsæt at bidrage Alt, hvad man formaaer til Pressens rette Brug, er af yderste Vigtighed, og dette Forsæt er den Rod, hvorfra hele Foretagendet skal have sin Tilværelse. Hvo, som ikke føler den store Vigtighed af en saadan Almeenaands Yttring, vil naturligviis ikke vente noget Betydeligt af vort Selskab.

Men ved hvilke Midler skal Selskabet virke? Ved Pressen. Man har meget sindrigt sagt, at Trykkefriheden er det Spyd, som selv læger de Saar, det frembringer. Rigtigt forstaaet er dette unægteligt. Enhver ved Pressen udbredt falsk Mening vil sikkert ogsaa ved Pressen finde sin Gjendrivelse,

saa at det endelige Resultat af Sagens hele offentlige Forhandling omsider bliver Sandhedens Seier. Men denne kommer ofte langsomt. Dette har ikke meget at sige med Hensyn paa hele Menneskeslægten, men ofte saare meget med Hensyn paa en given Tid; thi saavel Personer som Ting kunne længe vedblive at staae i et falsk Lys, snart et altfor gunstigt, snart et altfor ugunstigt, til største Skade for Samfundet og ofte til Krænkelse for Retfærdigheden; thi denne er vistnok bleven ufuldstændig haandhævet, naar en Mand først efter Døden faaer den Æresopreisning, som han i mange Aar forgjæves sukkede efter, medens han levede.

Det er mod denne ofte altfor store Langsomhed i Trykkefrihedens Virkning, at Selskabet især maa rette sin Kraft. Det er ikke nok, at Pressen omsider bringer Sandheden for Dagen; vi maae bidrage Alt, hvad vi formaae, til at dette kan skee saa tidligt som muligt, snart for at skaffe den uskyldig Fornærmede hans Ret eller at hævde falskeligt angrebne Love og Indretninger, snart for at drage den Uretfærdige for Dommen eller afsløre forældede Misbrug, som man har prydet med et falsk Skin af Ærværdighed eller Viisdom. At Selskabet hurtigere tilveiebringer denne Sandhedens Seier, end ellers vilde skee ved Skribenternes sædvanlige Bestræbelser, beroer deels derpaa, at man i Særdeleshed stadigt vil tage Hensyn paa de falske Retninger i Litteraturen, forsaavidt Trykkefrihedens Værdighed og Virksomhed derved kunde svækkes, deels paa den forøgede Opmærksomhed, Medborgerne have begyndt at henvende paa Vedligeholdelsen og Forhøielsen af dette Gode. De Skribenter, som virke i Selskabets Aand, ville da arbeide med mere Kraft, Folket tage sig deres Ord mere til Hjerte. Selskabet vilde uden Tvivl miskjende sin Virkekreds, hvis det vilde hylde Noget af de stridende Systemer, det være sig politisk, religiøst eller philosophisk. Det har ikke det Kald at udrette alt det, som Litteraturen kan udrette. Ved at indskrænke sin Virksom-

hed skal det vinde en større Kraft inden for denne. Det har fremfor Alt det Kald at henvende sin Opmærksomhed paa de litteraire Fremgangsmaader, for saa vidt disse have eller kunne faae en mærkelig Indflydelse paa den almindelige Mening. Hvor Sandheden unddrages Folkets Öine, ikke ved Sagens egen naturlige Vanskelighed, men fordi Partiaand eller Spidsfindighed eller Lidenskab fordunkle den, der misbruges Pressen, Sagen betragtet fra Almeenoplysningens Side, om end Lovene have nok saa megen Grund til at tie dertil. Det er altsaa mod den offentlige Menings Forfalskning, at Selskabet især maa være paa sin Post. For at opfylde denne Pligt vil det langtfra ikke altid behøve at stride. Vi tør vel haabe, at vi ofte ville være istand til at skaffe Sandheden Seier blot ved at fremstille den. Vi tør vel endog haabe ofte herved at udøve en forsonende Virkning, i det at de Bedre af de to yderste Sider ikke sjeldent ville drages hen mod den imellem dem liggende Sandhed, naar de see den fremstillet i dens klare, rolige Lys. Mange ville maaskee efter det her Sagte falde paa den Mening, at jeg tænker mig Selskabet blot som et Maadeholdsselskab og troer, at det skulde tage til Grundsætning, at Sandheden altid ligger i Midten. Men uagtet jeg ganske erkjender, at Maadehold er en Dyd, og at Sandhed og Ret sjeldent træffes paa den yderste enten høire eller venstre Side, saa anseer jeg det dog for meget vildledende at gjøre den Grundsætning, at følge Middelveien, til sine Handlingers Kilde istedetfor at bruge den til advarende Lærdom. Hovedspørgsmaalet maa altid være, hvad er Sandhed og Ret. Nøde nu disse os til at blive inden Maadeholdets Grændser, saa er dog derfor vor Fremgangsmaades Charakteer en ganske anden, end om den havde valgt Maadeholdet til øverste Forskrift; thi vi ville søge det Sande og Retfærdige med Kraft og stræbe at vække dem, som trænge dertil, ud af den altfor almindelige neutrale Ligegyldighed, hvormed de betragte offentlige Forhandlinger. Men vi ville, saa

vidt det staaer i vor Magt, gjøre dem til varme Venner af Sandhed og Ret, ikke til hidsige Partimænd.

Uagtet jeg i nærværende Blade fornemmelig har gjort Selskabets umiddelbare Virksomhed for Pressens rette Brug og Modvirkning mod dens Misbrug til Gjenstand for en udførlig Behandling, vilde man dog aldeles misforstaae mig, om man tillagde mig den Mening, at de didhørende Forhandlinger skulde udgjøre et meget stort Rum i Selskabets offentlige Meddelelser. Jeg troer allerede strax ved Begyndelsen noksom at have tilkjendegivet det Modsatte. Enhver almeenvigtig og hidtil ei nok erkjendt Sandhed tjener til at udvikle eller bestyrke en rigtigere almindelig Sandhedssmag, og saaledes have da Selskabets Organer mangfoldige Midler til at virke til dets Maal.

Det er mig ikke ubekjendt, at der gives Mange, som vel erkjende Vigtigheden af vort Foretagende, men frygte for, at de Foranstaltninger, som træffes fra Selskabets Side, saa velmeente de ogsaa ere, let kunde gaae for vidt, og at det af Iver for at sikkre os mod een Censur kunde give os en anden. Denne Tvivl er det dog ei vanskeligt at løse. Selskabets Skriftcommittee og de, som ville arbeide til fælles Maal med denne, have for det første ingen Magt til at forbyde Noget, hvilket derimod en Censur maa besidde. Dernæst have Skriftcommitteens Domme ingen anden Magt end den, som den offentlige Mening giver dem. Dens Medlemmer og Medarbeidere maae fremlægge deres Meninger og sammes Grunde for Medborgerne, som derved gjøres til de egentlige Dommere. Men kunne disse da ikke dømme uden denne Hjælp? Jo: alle de iblandt dem, som selv ville gjennemgaae alle Sagernes Akter; men hvor Faa have Tid og Lyst hertil! Selv hvor Sagen ligger fuldstændig for Øiet i et eneste Blad, hænder det vel mangen Gang endog en brav og oplyst Mand at lade sig skuffe af Skribentens Vid eller Dristighed. Men ikke sjeldent er det nok, at der skeer en Protest mod en grundløs Paastand,

for at den skal tabe al sin Virkning. Man foreskriver ved saadanne Leiligheder ikke sine Medborgere, hvad de skulle dømme; men man opfordrer dem til at dømme med en paa Sagens modsatte Sider henvendt Opmærksomhed. Herved turde man vel haabe tillige at hæve noget af den omtalte neutrale Sløvhed, hvormed saa Mange betragte litteraire Stridigheder, hvis egentlige Sammenhæng de ikke overskue, og derfor kun more sig over de Puf og Stød, den ene Modstander giver den anden.

Kan nu Kjærligheden til det virkelig Gode og Had til det Slette i Litteraturen vinde et langt mere almindeligt Herredømme end hidindtil, saa vil den offentlige Meningsyttring gjennem Pressen vinde en Kraft og Indflydelse, som før var ukjendt. De Skribenter, som blot arbeide paa at gjøre Opsigt eller for at tilfredsstille deres Lidenskaber eller for at tjene Brødet ved at gjøre sig til Træl af den blinde Mængdes Morskab, ville for en stor Deel forstumme, Enkelte iblandt dem tage en bedre Retning. Folket vil agte mere paa det, som kommer fra en mere ubesmittet Presse. Regjeringen og alle dens Organer ville ligeledes betragte Pressens Frembringelser med andre Øine. I Særdeleshed vil den indgyde de slette Embedsmænd en gavnlig Frygt, og de gode ville med Glæde see denne Frygt, der bortrydder saa mange Hindringer, som hines Efterladenhed eller Egennytte ellers pleiede at lægge i Veien for en rigtig Forretningsgang. I Alt, hvad godt er, vil saaledes Trykkefrihedens Virksomhed vinde, ei blot i Kraft, men endog i Omfang; thi Magten, naar den ikke er udartet til Tyranni, finder sig i, at Trykkefriheden praktisk udvider sig, naar denne ikke har forspildt en Deel af sin Anseelse ved vanærende eller farlige Misbrug.

Forend jeg slutter, maa jeg gaae en Indvending imøde, som jeg ikke tidligere har villet berøre, fordi det Heles Overskuelighed derved vilde have lidt. Jeg har forudsat det som en afgjort Sag, at Pressen skal bruges ærligt. Vistnok

ville de Fleste undsee sig ved at nægte dette, men ei at tale om, at denne Grundsætning af alle Partier over hele Europa baade nu og i ældre Tider saa ofte er bleven overtraadt, med saa vidt udbredt Bifald, at man deraf kunde indbilde sig, at dens Forkastelse støttedes paa en lang Praxis, har den ogsaa fundet i det mindste een aabenbar Benægter i den bekjendte Börne, der ligefrem omtaler det som en Følge af indskrænkede Begreber, at mange af hans Landsmænd indbildte sig, at man skulde behandle sine Modstandere retfærdigt. Han tilkjendegiver etsteds sin Glæde over et ved Trykken udspredt Rygte, som maatte ærgre visse Magthavere, og som han selv ikke finder meget troværdigt; men, siger han, saaledes bør de Folk behandles. Det vilde vistnok ikke være Umagen værd at nævne dette, dersom ikke den Grundsætning, Börne saa fripostigt har fremsat og anpriist, altfor ofte var bleven fulgt af Folk, som ikke fandt for godt at vedkjende sig den, ja neppe vovede ret tydeligt at tilstaae den for sig selv. Godt er det derfor, at den er bleven udtalt. Rigtignok skulde man holde det for umuligt, at den gamle politiske Fordom, at der var store Fordele at vente ved Løgn og Bedrageri, havde fundet Vei over til dem, som ville regnes til de Liberale; men Menneskets Vilkaar ere ikke anderledes. Oplysningen har havt sin Jesuitisme og har den maaskee endnu ligesaavel som Formørkningssystemet, og i Bestræbelsen for at hæve Menneskesamfundet til en forædlet og friere Tilstand have Folk indblandet sig, der finde den samme Machiavellisme tilladelig mod Fyrsterne, som de derimod fremstille til offentlig Afsky, naar den findes hos Regjeringerne. Det vilde føre for vidt, om jeg vilde forsøge at vise alle de Forhandelser, der ere fulgte af de Fordele, man har skaffet sig ved Løgn, Rænker og Bedragerier; men indtil Latterlighed modsigende er det, naar Venner af Trykkefrihed og Offentlighed ville troe at vinde ved Midler, som aldrig taale Lyset. Det er dog aabenbart nok, at man ikke vil fæste Lid til Nogen, om

hvem man veed, at han vil bedrage, hvor han mener at finde sin Fordeel derved. Intet kan betage Trykkefriheden mere af dens Virkning end den Mistillid til Skribenterne i Almindelighed, som vækkes derved, at nogle iblandt dem ingen Samvittighed gjøre sig over at lyve og at forfølge Medborgere af det modsatte Parti med enten falske eller dog aldeles ubegrundede Beskyldninger. Man kan vel svare, at enhver tænkende og opmærksom Læser vil opdage, hvilke Skribenter der ere paalidelige, hvilke ikke; men dette er langt fra at have de skadelige Følger, da det er mange Læsere umuligt at opoffre saamegen Tid og Eftertanke paa at følge Litteraturens Gang. Ligesom det skader en Stads Handel, naar mange af dens Handelsmænd gjøre sig skyldige i Uredelighed, saaledes svækkes hele Litteraturens Virkning, naar mange Skribenter vise sig upaalidelige.

Jeg veed vel, at Mange ville sige, at den Grundsætning, at Pressen skal bruges ærligt, berøver Magtens Modstandere en Fordeel, som de haardt kunde trænge til. Uden at tale om, at denne Ubeleilighed Intet afgjør om en Grundsætnings moralske Værd, maa jeg bemærke, at ligesom Magthaverne altid have mange Midler til at forebygge Angreb, saa har paa den anden Side Angriberne den betydelige Fordeel imod Magthaverne, at Mængden altid har en stor Tilbøielighed til at tage Parti for den Mand, som træder op mod de Mægtige. De Adlydende glæde sig altid over, at der tales dristigt mod de Bydende, og denne Fordeel for den frimodige Skribent er saa stor, at de Fordele, som de Mægtige have i andre Henseender, neppe veie op derimod.

Lader os da holde fast ved den Grundsætning: **Pressen bør være Sandhedens Talsmand, men intet Parties og ingen Lidenskabs Træl.**

Danskhed,

en Tale.

Danskhed,

en Tale,

holden i Selskabet for den danske Litteraturs Fremme den 4de Februar 1836.

(Trykt i Dansk Folkeblad 1ste Aargang 1836).

Dette og de to herpaa følgende Afsnit, der gaae ud paa at fremstille den danske Nationalcharakteers Eiendommeligheder, havde det været Forfatterens Hensigt at sammenknytte, da han meente, at de gjensidigen kunde tjene til at udfylde og oplyse hverandre; han vilde da tillige i en Indledning have søgt at vise, hvorledes netop hans her fremsatte Meninger over denne Gjenstand havde fundet Bekræftelse ved de senere Aars Begivenheder. Endskjøndt en saadan Indledning nu mangler, har man dog foretrukket istedetfor at følge den sædvanlige Orden at sammenstille dem, saaledes som Forfatteren selv havde tænkt sig det.

Der gaves en Tid, hvor fremmede Mænd, fremmed Sprog, fremmede Sæder havde en saa stor Indflydelse hos os, at den Modvirkning, som endelig mødte den, var et sandt Beviis paa vaagnende Kraft hos det danske Folk. De Mænd, som i Digt og Tale ivrigt fremkaldte Følelsen af Folkets eget Værd, have

derfor et uforgængeligt Krav paa vor Taknemmelighed. Selv de, som med mindre dyb Følelse og af en dem selv ubevidst Efterligneløslyst fulgte samme Retning og, ifølge den hos mindre selvstændige Aander saa hyppige Hang til Overdrivelse, toge Munden altfor fuld af Danskhed, have ikke været uden et Slags Fortjeneste af Fædrelandet. Men vi kunne med Glæde sige os selv, at den Tid er forbi, da saadanne Ytringer af Danskheden kunde finde noget Slags Billigelse. Vi have nu meget mere Grund til at være paa vor Post mod den misforstaaede Fædrelandskjærlighed, som ophøier os, og hvad der er vores, over alt Andet i Verden. Den Selvtilfredshed, Smigeren indgyder, er en sød, men bedøvende Gift. Vel indskrænker den mægtige Natur, som vedligeholder Folkets Væsentlighed under de mangfoldigste forstyrrende Indvirkninger, ogsaa denne inden meget snævre Grændser; men usladelig bliver den ikke uden ægte Selvkundskabs Modgift. Et Folks Vel fremmes ikke, ved at det tilskriver sig selv den størst mulige Mængde af indbildte Fortrin — desto sikkrere kun indbildte, jo større de ere — men ved bestemt at kjende sig selv og uophørligt at uddanne sig saaledes, at det kan hævde en hæderlig Plads i det store, oplyste, uophørligt fremskridende Folkesamfund, hvoraf det er et Led. — Jeg troer da, at det ikke er overflødigt, saa ofte der end hos os er blevet talt om Danskhed, at underkaste dens Begreb en ny Betragtning. Idet jeg fremsætter mine Tanker herover for denne høitærede Forsamling, tør jeg vistnok ikke haabe at sige den meget Nyt: de Følelser, der have bestemt mig til Valget af min Gjenstand, ere ikke letteligt nogen tænkende Dansk fremmede; men man har altfor sjeldent givet disse Følelser Ord, og det Rigtige, som derom nu og da er blevet sagt, har aabenbart ikke havt al den ønskelige Virkning. Vi ville begynde med at kaste et Blik paa Historien, uden hvilken man ikke kan danne sig nogen rigtig Forestilling om et Folks Væsen, og af

hvilken man ogsaa ved Misforstand øser næsten alle falske Forestillinger derom.

I de tidligste Tider, hvorhen vor Historie gaaer, var det danske Folk udmærket ved Tapperhed og Krigsbedrifter og hævede sig herved en Tid lang til stor Anseelse, især paa de udartede Sydlænderes og det indvortes sønderrevne Bretlands Bekostning; men efterhaanden, som der fremkom en større Modstandskraft i det sydlige og vestlige Europa, tildeels udspringende fra Nordboens egen Æt, indskrænkedes Dansken mere til sit eget Land og de ei saa lette Erobringer, han kunde gjøre i Nabolandene. Langt fra de Egne, hvor Lærdom, Kunster og Handel havde deres fornemste Sæde, modtog hans Land kun sparsomme Straaler af disses Velgjerninger. Vi vilde gjøre os selv Uret, om vi lagde Skjul paa den Kraft, hvormed danske Mænd tilegnede sig Lærdom og Videnskab, om de end skulde hente dem langt borte; men rask og indgribende kunde Dannelsens Udbredelse under de dengang stedfindende Betingelser ikke være. Endnu mindre var det Middelalderens Danske muligt i nogen betydelig Grad at tilegne sig Handelens Fordele og de dermed følgende selskabelige Fremskridt, da Landet laae saa langt fra hine Tiders store Handelsveie.

Det var da naturligt, at den største Deel af den til os kommende fremmede Oplysning bragtes os over det sydlige Naboland og endnu mere, at Handelen mest var tydsk. Derfor see vi ogsaa, at man allerede tidligt klagede over indtrængende tydske Sæder. Dog denne Indtrængen vilde kun have havt en meget indskrænket Virkekreds, dersom ikke de Fremmede havde vidst at faae det Meste af Landets Handel i deres Hænder, medens det manglede baade Folk og Regjering paa den Indsigt og Magt, der skulde hindre denne Undertrykkelse; thi en Undertrykkelse var det, at Handelen rundt om i Landet dreves af Fremmede, Landets Marv udsugedes, og fremmede Sæder spredte sig gjennem utallige Aarer ud blandt Folket. Vel maatte denne

Vexelvirkning bidrage til at udrydde mangen Levning af gammelt Barbari; men den nærmeste Virkning var dog sørgelig: Landet henfaldt i Vanmagt og Uselvstændighed. En Begivenhed, som ved overfladisk Betragtning kunde synes skikket til aldeles at underkue Folkeaanden, vel ogsaa i det nærmeste Tidsløb forøgede den tydske Indflydelse, var det, at man indbød en tydsk Fyrste til at tage Sæde paa Danmarks Kongestol; men en nærmere Overveielse viser, at dette var et lykkeligt Skridt i den Gang, det danske Folks Udvikling havde taget. Den gamle, raa Kraft var dæmpet af Christendommen og af den med samme følgende Oplysning. Folket havde modtaget for meget af tydsk Indflydelse, til at det med Nytte kunde vende tilbage til en tidligere Dannelsesretning. Det havde længe nok optaget Tydskere, som ikke bleve Danske; det blev nu gavnligt at optage Tydskere, som kunde elske de Danske, baade for det danske Fyrsteblod, som randt i deres Aarer, og den Plads, de kom til at indtage i Samfundet, og saaledes give Udspring til en Stamme, som i Tiden blev dansk med Liv og Sjæl. De tydske Kjøbmænd brugte kun deres Overlegenhed til at ødelægge og fornedre de Danske, den fra Tydskland indkaldte Kongestamme derimod sin til at hæve Folket, hvorom allerede den vigtige Handling bærer Vidne, at den første Konge af Stammen skaffede Landet et Universitet. Det uhistoriske Spørgsmaal, om vort Folk ikke kunde have udviklet sig under andre Betingelser og paa en heldigere Maade, berører jeg ikke; jeg holder mig kun til Begivenhedernes virkelige Gang: vore Forfædre have gaaet denne Vei, og paa den ere vi komne i den Stilling og til den Uddannelses Skikkelse, hvori vi nu ere, og som jeg tænker Ingen skal ringeagte. Paa ethvert Folk have Fremmede havt Indflydelse; den, som de have udøvet paa os, behøve vi ikke at skamme os ved. Vi have ikke ladet os fortydske; men dansk Aand har udviklet sig under fremmed Indflydelse, saaledes at den staaer med særegen Kraft og Modenhed paa et Trin, hvor den ikke behøver at

undsee sig ved Sammenligninger. Ingen Nation har udviklet sig alene saalidet som noget Menneske; det vilde sikkert være barnagtigt, om vi yttrede Lyst til at hævde et saadant indbildt Fortrin. Nei, vi ville ikke skamme os ved at udtale den Sandhed, at der gaves en Tid, hvor det danske Folk stod under en meget overlegen tydsk Indflydelse; men vi ville tillige mindes, at vi have udviklet os ved den og dog tillige fra den.

Med disse Træk af vor Historie for Øie kan jeg ikke stemme med dem, som forestille sig Danskheden som en Fortidens Herlighed, hvoraf kun faa Spor ere tilbage. De, som tale saaledes, lade deres Indbildningskraft føre Fædrelandskjærligheden paa Vildspor; af lutter Høiagtelse for den Rod, hvorfra de fremspirede, komme de til at forsmaae sig selv. Vilde de ikke blive staaende ved uklare Følelser, men lade deres Tanker blive sig selv troe, maatte de antage, at Danmarks Beboere i Tidens Løb mere og mere havde fjernet sig fra ægte Danskhed, det høieste Mønster paa Folkedom, og at man aldrig havde været længere derfra end nu. Kun Fabeltidens Helte vare de ægte Danske. Christendommen var en fremmed Indvirkning, der allerede gjorde Brud paa denne Danskhed. Samqvem med Fremmede og stigende Oplysning gjorde Sagen endnu værre, indtil vi endelig, slettere end alle vore Forfædre, ikkun havde den Trøst tilovers, at vore Efterkommere skulle vorde endnu slettere. I deres Øine maa vort Folk være en udlevet Olding, som de rigtignok ville foryngе; men deres Midler dertil ere ikke bedre end noget af dem, hvormed man ellers har villet forynge Mennesker. Stod det saa usselt til med os, vilde det kun lidet hjælpe at tilegne sig nogle Stumper af Oldtidsmeninger, der ikke kunne sammenvore med vore Tiders Indsigter, eller at affectere en ældre Tids Sprog, som om det var bedre end det, der uophørligt levende udvikler sig med hele Folket. Nei, vare vi virkelig saa vanslægtede, vilde vi kun fremstille vor Usselhed i et skarpere Lys, ved at behænge os med slige Oldtidslapper.

Det danske Folk er ingen Olding og Danskheden ingen Forgangenheden tilhørende Oldsag. Der gaves ingen Tidsalder, som var udelukkende dansk fremfor alle andre. Saalænge det danske Folk var til, var deri en Grundcharakteer, som maatte aabenbare sig under forskjellige Skikkelser i de Udviklingsaldre, som ethvert Folk har at gjennemgaae. Danskheden har ikke blot viist sig i vor Histories glimrende Tidsrum, den har ogsaa viist sig i de Tider, hvor Kraften var sjunken og Hæderen kun ringe; thi det var det danske Folk og intet andet, som vor Historie viser til een Tid paa et høit Trin af Magt og Glands, til en anden nedsænket i Vanmagt. Trøstigt kunne vi sige os, at Dansken aldrig var mere dansk end nu. Vort Sprog befinder sig i en levende fortsat Udvikling og er rigere end nogensinde før. Vor Tid har frembragt Digterværker, som end ingen Nutidens Foragter vil paastaae, skulle fordunkles af de forbigangne Tiders. I Videnskaberne staaer sikkert vort Folk paa et i det mindste ligesaa høit Trin mellem de Samtidige som nogensinde før. Aldrig har vort Sprog saa flittigt været studeret af Fremmede eller hjemme saaledes hævdet i Selskabslivet som nu, da det ligesaavel tales i de høieste Kredse som blandt Folket, og aldrig har en Konge med fuldere Ret kunnet kaldes en ægte dansk Mand, end Frederik den Sjette. Og Folkeaanden, hvor kraftigt har den ikke udviklet sig i en Række af Aar, og hvilket mægtigt Skridt har den ikke nyligt begyndt at gjøre endnu videre frem. Kaste vi et Blik henover det halve Aarhundrede, som forløb siden Frederik den Retelskende kom til Statsroret, see vi den skjønneste Udvikling af Danskhed; thi det danske Folk var fuldt af kraftig Lyst til høiere Fremskridt, og det havde en Fyrste, hvis hele Aand og Væsen stemmede med den: Udviklingen, befordret med lige Kjærlighed af Konge og Folk, blev derved fri for utallige Anstød, som snart have truffet fremskridtshadende Fyrster, snart fribedskjærlige Folkevenner; her derimod blev Udviklingen i lige Grad harmonisk og ægte dansk: kjærlig,

rolig, maadeholden. Jeg behøver blot at erindre om den Overeensstemmelse, hvori Regjeringen handlede med de Ønsker, som herskede hos Folkets Kjærne, da den afskaffede Negerhandelen, løste Stavnsbaandet, gav Handelen større Frihed, anordnede Forligelsescommissioner, forkortede Rettergangen, indførte de væsentligste Forbedringer i Almueunderviisningen, hævede Krigsstanden til større Videnskabelighed og gav hele den høiere Underviisning en langt fuldere Udvikling. Og nu den Deeltagelse, hvortil Kongen har kaldet Folket selv i alle forberedende Overveielser angaaende Landets vigtigste Anliggender, var det ikke et Folkeønske, som Kongen kom imøde, uden at nogen Opfordring fra dette havde givet ham Anledning dertil, og hvor stor Samstemning viser sig ikke her imellem Folk og Konge. Hvad Kongen lader foreslaae, opfattes, prøves og uddannes med Kjærlighed af Folkets Valgte, og hvad disse bringe i Forslag, er saaledes beskaffent, at man næsten sikkert kan sige, at Kongen med Fornøielse vil antage det. Men hvor de Love, der udgaae fra Kongen, ere, som om Folkevillien havde fremkaldt dem, og de, der ønskes af Folket, ere saadanne, som Kongen gjerne giver dem, der hersker sikkert en god og sand Folkeaand. At denne bestandigt maa pleies og uophørligt maa udfolde sig i nye Stiftelser, alt som Indsigt og Erfaring vere; men at Aanden dog bliver den samme, behøver neppe at siges.

Det være mig tilladt endnu engang at vende Blikket tilbage til den Glands, hvormed vi omgive vor Oldtid, ligesom andre Folkefærd deres. Den hjælper Forfængeligheden til pralende Pragtord; men den udøver en bedøvende Indflydelse paa den sande levende Folkeaand.

Den Egenskab, for hvilken man især priser Oldtiden, er Tapperhed og det med Rette; men for ikke at skuffes af falsk Glimmer maae vi nøie betragte denne Dyds Væsen. Det er aabenbart, at de dyriske Egenskaber, der deels staae i dens

Tjeneste, deels ofte ledsage den, ikke ere det, som udgjør Gjenstanden for vor Agtelse og Beundring — thi var det saa, maatte den Tappre dele Æren med Tyren og mange andre Umælende — men det er den Sjælestorhed, som Helten viser i Faren, der sætter ham saa høit over Mængden. Man seer ofte den vilde dyriske Kamplyst, den forblindende Lidenskab eller endog en slev Uvidenhed om Faren frembringe de samme tilsyneladende Virkninger som Tapperheden; men naar vi see Tingen i sin hele Sammenhæng, er det os umuligt at føle nogen Agtelse for den Kraft, som deri viste sig; at den ofte faaer Tapperhedens Roes af Hærførere, der bruge den som et nyttigt Redskab, kan ikke skuffe den Tænkende. Men ikke desto mindre er Dommen ofte vanskelig; thi ei at tale om, at det Sjælelige og Dyriske aldrig kunne møde os adskilte hos Mennesket, viser Sjælestorheden sig kun sjeldent i den Reenhed, at den overstraaler det Dyriske, og kun i de laveste Naturer viser det Dyriske sig i den umiskjendeligste Overvægt, hvorimod begge Egenskaber som oftest forekomme i utallige Blandingsgrader. Men med alt dette bliver det dog Tænkeren muligt at anvende Grundsætningen paa de store Menneskeforhold, thi her handles ikke om nøiagtigt at bestemme enhver Tidsalders Rang, men kun om den Indsigt, at en meget stor Deel af de Bedrifter, man tilskriver Tapperheden, er Yttringen af den dyriske Natur og ikke maa forverles med den virkelige Tapperhed, som har sit Udspring af høi Sjælestyrke, og at man altsaa, ved at bedømme Krigens Bedrifter i Sammenligning med Fredens og den heroiske Tidsalder med den dannede, vel maa vogte sig for ikke at regne det Dyriske med som Aandskraft.

At Digtekunsten har udsmykket hine Tider med sin herligste Pragt, kan ikke undre os. Paa en Tid da Menneskene maatte leve i en bestandig Kamp deels med Naturen, deels mellem hverandre indbyrdes, maatte næsten alle de herligste Kræfter yttre sig i sandselige Virkninger. Det er her hvor Indbildnings-

kraften lettest opfatter dem, og derfor give de ogsaa Digteren og Kunstneren de beqvemmeste, for Almeenheden fatteligste Gjenstande. I Nutidens kunstrige Samfundsliv anvendes Aandens Kræfter paa en Mangfoldighed af Gjenstande, som for største Delen kraftigt maae bearbeides af Forstanden, førend Indbildningskraften med Klarhed kan opfatte dem. Det er da naturligt, at hine Tiders udmærkede Bedrifter ere de, som tydeligst stilles Folket saa klart og fatteligt for Øie, at det henrives derved; men dette Forhold bør ikke blænde os, naar det gjælder om at dømme mellem Menneskeslægtens Udviklingsaldere. Det tilkommer den sande Oplysning at danne sig et tro Billede af Tingene og at bortrydde den Fordom, som hos saa Mange skjuler Sandsen for det Mod, den Kraft, den Opfindelsesaand, den Selvbeherskelse, som med mindre Bram virker i det fredelige Samfund, medens de henrives til Beundring af de samme Evner, naar de forkyndes ved Krigstrompetens Lyd og ytre sig i Slagets Bulder eller Stæders Undergang.

Foruden hine Oldtidens Beundrere, som søge hele Folkedømmet i Begyndelsespunktet af dets Udvikling, gives der ogsaa Mange, der have dannet sig et ganske andet Ideal af Danskheden, sammenstykket af de mange Declamationer derover, hvorpaa de sidste halvtredssindstyve Aar have været saa rige. Hos dem, som uforbeholdent have hengivet sig til hine Indbildninger, er Danskheden sammensat af alle henfarne Tidsalderes store Egenskaber: Hedenskabets Kæmpeaand, Middelalderens poetiske Religiøsitet, Reformationstidens kraftige Tro, saa lidet end alle disse Herligheder have været samlede i een Tid eller udmærke de Danske fra andre Folkefærd; Billedet tilfredsstiller, naar det kun indeholder megen gammel Storhed og Intet af Nutiden. Men Tapperhed udmærker ikke Dansken fra andre ufordærvede Folkefærd og Kæmpeaanden ikke Oldtidens Danske fra andre Folk paa lige Dannelsestrin. Alle Folkefærd, hvis Historie har en Oldtid, have ogsaa havt deres

heroiske Tid. I samme skal tillige den høieste Redelighed og Troskab have herstet; men beseer man Sagen nøiere, opdager man let, at denne Dyd var den samme, som til alle Tider har været udøvet imellem Folk, som i Forening bestode farlige Eventyr, og ikke engang er udeluft fra Røverbander; med Folk udenfor Staldbroderskabet tillod man sig saare hyppigt List og Rænker. Ligesaalidet, som en heroisk Tid er en Eiendommelighed for Danmark, vare de enkelte skjønne Træk det, som glimte frem af den mørke Middelalder eller af det store Omsving, som Reformationen frembragte. Danmark deeltog hæderligen i alle disse Ting, men Ingen af dem udmærker Dansken som Dansk.

Hvori bestaaer da Danskheden? Først indbefatter den, som enhver Nationalcharakteer, alt det, som udgjør Menneskeværsenet; men det, som gjør denne Charakteer til den danske, er naturligviis Summen af de Træk, som hyppigere forekomme hos vort Folk end hos de øvrige. Tænkere have ofte nok udpeget disse Træk; men falsk Nationalstolthed har fundet for godt at fremhæve andre. Og dog synes mig, at de sande ere saa elskværdige og have et saa velgrundet Krav paa Agtelse, at jeg ikke vilde bortbytte dem med hiin falske Glimmer. Folkecharakteren staaer i den fuldkomneste Samklang med Fødelandets Naturstilling.

Vi ville ikke beklage, at vort Land savner høie Fjelde; thi det er os velbekjendt, at ikke alle Menneskets bedste Evner fremspire lettest imellem Klipperne. Endnu mindre skal det ydmyge os, at Jordens ældste Bjerge ikke omgive os i deres hele Nøgenhed; men at den gamle Skorpe hos os skjules af nyere Skabningsperioders Dannelser; thi vi vide, at Udviklingen uophørligt er gaaet frem til ædlere Skabninger, saa at vi snarere havde Grund til at rose os af vort Lands Nyhed, dersom det var værd at rose sig af den Jordbund, som bærer os. Dog vi ville overalt ikke rose, men kjende os selv, og hvad vores er.

Det danske Land har en venlig Natur, det Store aabenbarer sig sjeldent der uden i Himmel og Hav, og det Skrækkelige er næsten udelukt derfra; kun Havet viser sig der undertiden i sin Rædsomhed; men talløse ere de Punkter, hvorfra Dansken enten har en stor eller en smilende Oversigt over den blaa Flade. Vore grønne Marker og rigtbeløvede Bøge have aldrig savnet deres fortjente Berømmelse. Landets Frugtbarhed er stor nok til at give dets Dyrkere et rigeligt Overskud. Ikke har det i sit Skjød umaadelige Skatte; men det hjemsøges næsten aldrig af Nød. Dette Land valgte i Hedenold de Indvandrere, som bleve vore Forfædre, og bosatte sig deri. Hvilke andre Grunde, der end kunde have bestemt dem, sikkert tør man vel paastaae, at de ikke vare blevne her, dersom Landet ikke havde tiltalt dem. Omgivet af denne Natur har Folket nu levet og udviklet sig i Aarhundreders lange Række: skulde da ikke en Samstemning mellem begge være kjendelig? Jeg tænker, at man ikke let vil nægte Dansken, at han er godmodig, munter, beskeden, utilbøielig til Vold og til Rænker, sjelden heftig i sine Lidenskaber. Han har derfor en naturlig Tilbøielighed til Fred og god Orden i Samfundet og har gaaet igjennem store Udviklingstider uden Blodsudgydelse. Gid Dansken aldrig skamme sig ved disse Egenskaber. De gjøre ham lykkelig, og i Forening med den sunde og rolige Udvikling af alle de øvrige menneskelige Kræfter, som vel ikke heftigt fremdrives, men heller ikke saa let komme paa Vildspor, have de hævdet ham en hæderlig Plads i det dannede Folkesamfund. Lad Ingen troe, at Geniet ikkun trives hos et Folk med stærke Lidenskaber, vi behøve kun at pege hen paa de store Mænd, der have forherliget Danmark enten i Krig eller Fred, og spørge, om der gives mange Steder, hvor et lige Folketal har frembragt flere? Begeistringen for det Herlige tager en anden Stikkelse i det roligere Naturanlæg end i det heftige; men den er sikkert ikke mindre skjøn og sjæleablende!

Men vil denne beskednere Forestilling om Danskhed ikke

4*

slukke den høie Begeistrings Lue, som saamange Skribenter have stræbt at optænde? jeg svarer, at falske Indbildninger om eget Værd, som desuden staae i saa stærk Strid med Danskheden, ligesaalidet gjør et Folk som enkelt Mand dygtigere. Selvagtelse, grundet paa Bevidstheden om det, man er og med Held kan stræbe at vorde, er det, som et Folk behøver. Kraftigt ville vi vedblive at deeltage i den hæderlige Væddestrid, hvori hvert oplyst Folk stræber at hæve sig selv til stedse høiere Udviklingstrin af Samfundsliv, Velstand, Kunst, Videnskab, almindelig Dannelse, og ligesaalidet lade os blænde af vore Venners, om end noksaa velmeente Smiger, som lade os ydmyge af den Selvophøielse og Nedskuen paa os, hvortil visse Fremmede, det være sig i Nord eller Syd, troe sig berettigede. Over alt dette ville vi med ægte dansk, godmodig Munterhed smile eller lee høit, alt ligesom Indbildskheden træder tydeligere frem.

Lader os nu henvende Overveielsen paa det, som ligger vort Selskab nærmest: dansk Sprog og dansk Litteratur. Man seer da let, at jeg allerede har taget Grundvolden bort fra den Mening, at der engang skulde have været et danskere Sprog end det nærværende, og at det, som vi nu tale og skrive, skulde være vanslægtet. Vil man ikke misforstaae Historien saaledes, at Folket selv skulde ansees som vanslægtet, vil man have ondt ved at troe, at Sproget er det. Jeg veed vel, at Mænd, hvis Talenter og Kundskaber give deres Mening Anseelse, holde for, at det ægte Danske skulde være det sextende Aarhundredes; men de synes mig at være hildede af deres Forkjærlighed for det Gamle. Det er sandt, at nogle ypperlige Mænd dengang skreve simpelt, klart, kjærnefuldt, og at man efterhaanden, som man fjernede sig fra den begeistrede Reformationstid, ogsaa fjernede sig fra hine Skribentdyder; men har ikke det attende Aarhundrede paany hævet Sproget til en betydelig Høide! og de Aar, der allerede ere forløbne af vort nærværende, vil man sikkert ikke beskylde for heri at have været ørkesløse. I Henseende til

Rigdom og Beielighed er Sprogets Tilvært i de sidste hundrede Aar umaadelig. Indsigten i Sprogets Natur er betydeligt stegen. Værker ere deri frembragte, hvis Hæder gaaer langt ud over Landets Grændser. Skulde da vort Sprog ikke være saa dansk, som det, der taltes og skreves, da Tydsk var Hofsproget, og da tydske Herrer, tydske Soldater, tydske Kjøbmænd, tydske Haandværksfolk spillede en saa betydelig Rolle iblandt os!

Vilde Nogen spørge mig: hvorledes kommer man til at skrive ægte Dansk? vilde jeg omtrent give ham samme Svar, som hvis han spurgte mig: hvorledes bliver jeg ægte Dansk i mit hele Sind og Væsen? Jeg vilde nemlig sige ham, følg din Natur med Fornuft: naar en Dansk, som er født og opdragen blandt Danske og har levet blandt dem, følger denne Forskrift, bliver han uden videre ægte Dansk; kun ved Kunstleri afviger han fra Danskheden. Det forstaaer sig, at den samme Grundsætning gjælder for en Englænder, der vil være ægte Engelsk, en Franskmand, der vil være ægte Fransk o. s. v.; men denne Almindelighed viser just Forskriftens Rigtighed. Jeg tør vel haabe, at hiin Grundsætning ikke skal misforstaaes saaledes, som om jeg meente, at den, der vilde være dansk Skribent, ikke behøvede at studere sit Modersmaal eller at gjøre sig fortrolig saavel med dets Kilder som med den levende Folketunge; thi en saadan Misforstaaelse vilde kun vise, at man havde overseet, at her ikke blot tales om, at man skal følge sin Natur, men ogsaa, at dette skal skee med Fornuft.

Den danske Skribent, som efterligner en ældre Tids Sprog, er saa langt fra derved at blive mere ægte dansk, at han tvertimod ved dette Kunstleri fjerner sig derfra. At være Nutidens danske Mand er hans Natur, en Mand fra det sextende Aarhundrede kan han ikke vorde ved nogen Efterabning. Derimod kan Nutidens danske Mand optage alt det af Fortiden, som han finder, ikke blot at være godt, men ogsaa at lade sig sammenpasse med Sprogets nærværende Tilstand; ja, han kan, uden

at gjøre sin Danskhed Afbræk, laane af Fremmede, hvor han hos dem finder noget Godt og Skjønt, som passer til vort Sprogs Natur. Idet vore mest indsigtsfulde Mænd have fulgt denne Grundsætning, ere vi bragte til at opgrave meget Gammelt, som ufortjent var tabt, og have lært Meget ikke blot af Svensken, som staaer os saa nær, men ogsaa af Tydskeren, Englænderen, ja endog af den Franske. Og hvorledes skulde det lille Danmark have kunnet bringe sit Sprog til at holde Skridt med det store Europas hastige Udvikling, dersom ikke dets Skribenter havde omplantet fremmede Sprogopfindelser? Selv de største Nationer maae gjøre dette, naar de ikke ville staae tilbage. Men idet vi klart see, at vi bør drage saadanne Fordele af de Fremmede, ville vi vogte os vel for at glemme, at vi ere Danske. Dette skeer kun, naar vi glemme vor egen Natur og laane, hvad vi have bedre hjemme, eller efterligne, hvor vi burde efterskabe, eller, hvad som endnu er værre, naar vi efterligne det, som ikke duer. Altfor ofte have vi optaget fremmede Ord med Tilsidesættelse af vor egen Sprogskat, ofte have vi ligefrem oversat Fremmedes sammensatte Ord, uagtet vi herved erholdt Udtryk, som ikke passe til Sprogets Natur. Vore gode Skribenter ere neppe virksomme nok til at modarbeide de Misbrug, de slette indføre. Man har sørget for det moderne latinske Sprog ved at give en Ordbog over de af de nyere Skribenter hyppigst deri begaaede Feil. Vort Sprog kunde trænge til en saadan Antibarbarus, og jevnligt maatte vi have Tillæg dertil.

Blandt de Fremskridt, vi efterhaanden have gjort i Danskhed, er det heller ikke blandt de ringeste, at vi efterhaanden mere og mere have afskaffet Brugen af det latinske Sprog til at udtrykke vore Tanker. Atter nyligen have vi gjort et betydeligt Skridt frem paa denne Bane. Der var en Tid, da man her og andetsteds holdt det næsten for umuligt at tale om lærde Sager uden paa Latin. Det var da naturligt nok, at de Mænd,

som især havde sysselsat sig med Lærdom, vare de, som udtrykte sig slettest i Modersmaalet. Mange af de Ældre iblandt os ville mindes, at de have lært Philosophien, den Videnskab, hvortil den mest udildede Selvtænkning er nødvendig, om det endog kun er til rigtig Opfattelse, paa Latin, og dog var man allerede 1794, da den værdige Riisbrigh begyndte at foredrage Philosophien paa Dansk, langt ude over den Tvangstilstand, da alle Videnskaber foredroges paa Latin. Vi ere nu atter langt videre, men staae dog heri tilbage for adskillige andre oplyste Nationer. Jeg veed vel, at der gives dem, som regne os det til stor Ære, at man finder saa Mange her, der tale flinkt Latin; men om det end maa regnes den Enkelte til Ære, der har bragt det vidt i samme Kunst, fordi den kræves, forekommer det mig dog, at Hyppigheden af denne Kunstfærdighed i samme Grad maa ansees for mindre hæderlig for Nationen, som dens Nytte er ubetydelig. Jeg taler ikke blot om Unyttigheden for det borgerlige Liv, men Utjenligheden til at befordre den aandelige Udvikling i en Grad, der svarer til den Tid, det borttager fra vigtigere Studier. Hele Europa er nu voret fra den Tilstand, da den gik i Latinskole. Vi skulle vel endnu lære Latin som et vigtigt Dannelsesmiddel, ja endog skrive Latin i vore Skoler for at lære bedre at forstaae Sproget; men vore Tanker skulle ikke gaae i Latinens Ledebaand. Det er et dødt Sprog, som ikke, uden selv at mishandles, tillader vore Tanker fri Yttring. Ved Bestræbelsen for at skrive ret fortræffeligt Latin ere de Lærde baade her og andersteds blevne forførte til Efterligninger, som man vilde finde saare latterlige, hvis de ikke vare saa lærde. Bestræbelsen efter den unyttige Lærdomsglimmer har aabenbart bortfjernet Mange af vore Videnskabsmænd fra at virke for dansk Sprog og dansk Litteratur; jo mere derimod Brugen af det Danske er bleven indført ved vort Universitet, jo flittigere have vore Professorer virket som danske Skribenter. Denne Bestræbelse er i en ønskelig

Tilvært. Lærdommens Frugter udspredes herved alt mere og mere udenfor Skolen: Folket beriges herved med nyttige Kundskaber, medens den Lærde ved sine Bestræbelser for at fremstille Sandhederne under nye Synspunkter gjør sine egne Indsigter mere klare og levende. Den Lærde og Borgeren føres tillige hinanden nærmere: hiin føler sin Kjærlighed og Agtelse for denne forøget, idet han, medens han arbeider for at gjøre de videnskabelige Sandheder frugtbare for ham, seer, hvor megen Tænkning, der ligger skjult i Næringsbrugerens Dont: denne gjennemtrænges af de samme Følelser for hiin ved at see, hvor frugtbar Videnskaben er for Livet, og hvormeget begges Stræben og Virken gribe ind i hinanden. Vi tør vel haabe, at man vil blive ved at gaae frem paa denne Vei og bortrydde enhver unyttig Hindring, som findes derpaa. Blandt Andet vil man da ogsaa omsider give Slip paa det tidsspildende Kunststykke at tale Latin, som kun medtager Kræfter, der kunde anvendes langt mere frugtbringende for Fædrelandet saavel som for Videnskaben. Vi have et akademisk Skrift paa Dansk og kunne vente flere; lader ogsaa de øvrige akademiske Handlinger holdes i dette Sprog. Nogle Frugter vil det bringe strax, flere i Tiden.

Vigtigt vilde det være for vort Sprog, om man i Skolerne tilstrækkeligt øvede Ungdommen i at forelæse en Bog med Færdighed og Skjønsomhed, og at man, mere end det nu skeer, gjorde det til en Deel af de selskabelige Fornøielser at underholde sig med Forelæsning af gode Skrifter. Kunde man derved bringe det i Brug, at Læserne vare mere nøieseende med Stilen, og at man overalt gjorde større Kunstfordringer til vore Skribenter, vilde vistnok Indflydelsen heraf være meget velgjørende; det vilde da tillige blive et Slags Nødvendighed i enhver velholden Familie at have en lille Samling af fortrinlige danske Bøger, hvilket vistnok vilde bidrage meget til at opmuntre gode Skrifter; men ogsaa uden Hensyn herpaa burde enhver Mand, som har Raad til andre Udgifter end de høist nødvendige,

have en Samling af fortrinlige Bøger baade for sin og Sines fortsatte Dannelse og for at opfylde den af Fædrelandskhed foreskrevne Pligt: at fremme sit Lands Litteratur.

Danskheden i Litteraturen bestaaer dog ikke blot i Sproget, men ogsaa i Maaden, hvorpaa fremmede Meninger optages. Saa meget end fremmede til Sproget ikke passende Udtryk vanhelde det, bortfjerne vi os dog langt mere fra sand Danskhed ved at optage fremmed Stiil og fremmede Modemeninger. Vi see altfor ofte visse blandt vore Skribenter af det Tydske at have optaget høitravende Udtryk, ufornødne Kunstord og stormægtige Forhaanelser med Anderledestænkende, som klartseende Tydskere selv fordømme. Naar jeg taler om Modemeninger, sigter jeg naturligviis ikke til nogen virkelig sand Mening, hvorfra den end kommer; thi Sandheden er en almindelig Eiendom og tilhører ethvert Folk, om det ogsaa modtager den første Kundskab derom fra Fremmede. Heller ikke sigter jeg herved til saadanne Skribenter, som med ægte Selvtænksomhed og grundig Sandhedskjærlighed dog have grebet feil, men til dem, som skynde sig med, om jeg saa maa sige det, at oversætte fremmede Meninger uden at have gjenfødt dem ved egen Aandsvirksomhed. Blandt de fremmede Meninger, vi optage, maatte man især ønske en ret alvorlig Eftertænksomhed over de politiske. Det være langt fra os at ønske, at vort Folk ikke skulde berøres af den Frihedens Aand, som gaaer over den hele oplyste Verden; men ubilligt er neppe det Ønske, at man ved at overføre dens Ytringer fra fremmede Lande til os, vilde mindes, at vi ere Danske: jeg mener, at vi ikke have levet under de Betingelser, der have frembragt den Mistillid mellem Folk og Regjering, mellem den ene Stand og den anden, der saa haardt og ofte blodigt har hjemsøgt adskillige andre Lande; men at vi befinde os i en Udvikling, hvor man meget lettere vilde frembringe Tilbagegang end Fremskridt ved Forsøg til at overile Udviklingsgangen. Dansken er vakt til en forhøiet

Almeenaand, til en klarere Overskuelse af sine Borgerforhold, kort til et kraftfuldere Statsliv; men den sindige Virksomhed hører til hans Natur, lidenskabelige Fremgangsmaader i det offentlige Liv vil han ligesaavel fordømme som Søvnagtighed. Mod denne sidste Svaghed vil han nu ikke heller letteligen trænge til Advarsel; thi skulde han endog ikke kunne siges fri for en Tidlang at have viist et mindre virksomt Borgerliv, er han nu i en kraftig og opvakt Tilstand, som ikke blot skyldes fremmede Begivenheder, men væsentligt udspringer af den Oplysning og borgerlige Uddannelse, hvortil Folket efterhaanden har hævet sig, og som det altfor meget veed at sætte Priis paa, til at det nogensinde skulde hengive sig til sløv Ligegyldighed. At vi staae paa et saadant Punkt, skylde vi, som vi have seet, den indvortes Samstemning, hvori Folket og Regjeringen have virket. Det vilde være nedrig Smiger at tillægge vore Konger hele Berømmelsen derfor; men det vilde ogsaa være grov Utaknemmelighed, om vi vilde lægge Skjul paa, at næsten alle Konger af den nærværende Stamme have medvirket kraftigt dertil. Jeg frygter ikke for at beskyldes for Smiger, men snarere for ængstlig Tilbageholdenhed, naar jeg tilføier, at om end Nogen af Frederik den Sjettes Forgængere skulde i denne Henseende kunne sættes lige med ham, dog Ingen skal kunne sættes over ham. Gud velsigne Kongen og hans Huus! Gud velsigne det danske Folk! Gid den gjensidige Kjærlighed mellem Folk og Konge, som er saa ægte Dansk, stedse vedligeholdes levende, reen og varm.

Betragtninger

over den danske Charakteer.

Betragtninger over den danske Charakteer.

(Trykt 1844 i Dansk Ugeskrift 2den Række 4de Bind).

Det er naturligt, at naar der tales om et Folks Charakteer i Sammenhæng med dets vigtigste Interesser, bliver snart et Træk snart et andet fremhævet, alt efter enhver Skribents Øiemed; men det skeer derimod sjeldent, at man søger at forsone disse modsatte Eensidigheder og lader Folkets Selvbevidsthed tjene, som den efter sin Natur bør, mere til Forening end til Strid. Det er vistnok ikke let at betragte et Folks Charakteer, hvad enten det gjælder vort eget eller et fremmedt, med fuldkommen Upartiskhed; men i alt Fald maa man beklage, at Forsøget gjøres saa sjeldent: gjordes det oftere, vilde man mere nærme sig Sandheden. Man kan vel neppe tvivle om, at Nationernes Selvkundskab ligesaavel er nyttig som de enkelte Menneskers.

Jeg vil da vove at meddele nogle sammenhængende Betragtninger over vor danske Nationalcharakteer, som snart er bleven sat i et falsk Lys ved overdreven Ros, snart har maattet taale ubillig Nedsættelse, ei blot af Fremmede, men undertiden endog af Fædrelandets utilfredse Sønner. Det vil, haaber jeg, heelt igjennem vise sig, at jeg stræber at udføre dette med streng Upartiskhed, og derfor tør jeg vel vente Overbærelse, dersom jeg skulde have det Uheld i nogen Deel at forfeile min Hensigt.

Man sammenligner med Rette vort Folks Charakteer med vort Lands. Vi omgives af en Natur, hvori ingen af de store Kræfter fremtræder med nogen særdeles Overvægt. Vi have ingen høie Bjerge, ingen store Floder, selv det Hav, som omskyller vore Kyster, er kun paa den mindst befolkede Strækning, særdeles voldsomt i sine Bevægelser. Vulkaner true os ikke, Jordskjælv kjende vi kun i de allersvageste Grader, Oversvømmelser hjemsøge kun en liden Strækning af Landet. Store Grader af Vinterkulde, utaalelig Sommerhede, ødelæggende Tørke plager ikke vort Land. Men har det ikke himmelhøie Fjelde og mægtige Floder, saa bølger dets Overflade med yndige Bakker, oplives af klare Søer, bekrandses af løvrige Skove og beklædes med det herligste Grønt. Det ombæltende Hav, som snart med speilblank Flade gjengiver Himmelens Blaa, snart kruset af Vinden fører Skibene hurtigt til eller fra, snart oprørt af Storme tager et truende Udtryk, giver en rig Afverling.

Er dette ikke den venlige, rolige og dog virksomme Ligevægts Charakteer? Jeg veed vel, at det synes Mange, at heri ikke er Charakteer nok. En vild Fjeldegn vilde i deres Øine have mere Charakteer; men de synes mig her at forverle det Fremstikkende med det Charakteristiske. Jo mere eensidigt det Eiendommelige i en Ting er, desto lettere opfatter man det, desto mere vænner man sig til det, hvis man lever deri, og savner det, hvor det mangler; men tør man vel frakjende den større Mangfoldighed en ligesaa fuldkommen Eenhed, blot fordi den ikke saa hurtigt opdages! Vi dvæle med Rette ved et mægtigt Vandfald og føle Naturens Storhed deri; men skulde det ikke være en Mangel i vor egen Opfatning, naar vi ikke gjennemtrænges af Følelse for det Naturliv, som aabenbarer sig i en rig og mangfoldig Frugtbarhed. Føl, Du danske Mand, hvad Du har i dit Lands Natur, saa vil Du ligesaa lidet finde den charakteerløs som fattig! men lad denne Paa-

kjendelse ikke forføre Dig til at lukke Øiet for fremmed Naturskjønhed, saa viser Du Dig først som en værdig Dansk.

Man er enig om at betragte Beskedenhed, Besindighed, Godmodighed og Munterhed som danske Nationalegenskaber — og dette stemmer godt med hiin Naturcharakteer — men man maa ikke drive Sammenligningen for vidt og glemme, hvad den fri Aand formaaer. Ethvert Lands Naturcharakteer er indskrænket inden snævre Grændser. Fjeldlandet kan ikke faae Kornlandets venlige Frugtbarhed eller Kornlandet opnaae Fjeldets vilde Majestæt. Palmelandet kan ikke nære Bøgen; Kystlandet kan ikke have det indre Fastlands stadige Veir, og dette har paa sin Side atter ikke den Betryggelse mod de yderste Kulde- og Hedegrader, som hiint er saa lykkeligt at nyde.

Folkets Evner ere derimod ikke bundne til saa snævre Grændser. I de forskjelligste Lande har Menneskeslægten blomstret, og Menneskestorhed har ikke været indskrænket til nogle faa begunstigede Klimater. Naar man taler om Nationalcharakterer, synes man altformeget at glemme, at det, som alle Mennesker have fælles, har usigeligt meget større Betydning og Vigtighed end de nationale Forskjelligheder, og at desuden alle Charakterer findes udbredte over hele Jorden, saa at enhver Nationalcharakteer findes repræsenteret i enhver Nation, om end overhovedet med Særegenheder, som endnu bevare det Eiendommelige i det Almindelige. Ofte tales der saaledes om Nationalcharakteerne, at man skulde troe, at et heelt Folks Væsen var udtømt i et eller andet Charakteertræk. Man kan ikke let tænke sig en større Letsindighed end den, hvormed der ofte er bleven talt om de Franskes Letsindighed; det er, som om den Franske ikke var andet end Letsindighed. Derfor have ogsaa Mange, som førte et saadant Sprog, undret sig over, at Frankrig havde frembragt saa store Mænd. Men Sagen er slet ikke vanskelig. Vel er Letsindighed et Træk i den franske Charakteer; men ved Siden af alle de menneskelige Evner, som det franske Folk har

fælles med hele Slægten, kan den ikke faae det udelukkende Herredømme, som man indbilder sig, og det saameget mindre, som den ikke kan tillægges hvert enkelt Medlem af Nationen, saalidet som overalt dette er Tilfældet med nogen Nationalcharakteer. Naar man vil tale om Nationalcharakterer, maa man altid holde sig den Tanke nærværende, at hver Nation er et Menneskesamfund, hvori den nationale Eiendommelighed er at betragte som en nærmere Bestemmelse af det Almeenmenneskelige, og vogte sig for at tænke sig denne Eiendommelighed altfor fremtrædende og overmægtig.

I det her valgte Exempel see vi endnu en anden stor Feil, som begaaes i at tale om Nationalcharakterer. Idet man kun betragter en fremtrædende Egenskab fra een Side, betegner man den enten som god eller ond, uagtet den indeholder Anlæg saavel til det ene som til det andet. Den Letsindighed, man tillægger de Franske, hidrører fra en Letbevægelighed, som indeholder Spiren til mange ædle Yttringer. Den aandelige Letbevægelighed viser sig ikke blot i den spillende Vittighed, som giver saa mange Skrifter i den skjønne Litteratur deres store Tillokkelse og udbredte Virkning, men ogsaa i hurtige og store Overblik i Videnskaberne. Jeg har nu og da seet, at man har villet udlede denne lette Vittighed, disse hurtige Overblik hos de Franske af deres Letsindighed, istedetfor at opfatte begge som Følger af den aandelige Letbevægelighed. Man finder vel atter dem, som tvertimod sætte denne aandelige Letbevægelighed altfor høit og betragte den som den allerhøieste Fortræffelighed; de glemme da, at der ogsaa gives Aander, som ikke udmærke sig ved en stor Bevægelighed; men som ved en varigere Anvendelse af deres Evner opspore Tilværelsens Dybder. Jeg har valgt et Træk af den franske Nationalcharakteer til Exempel, for at vi kunne anstille en Overveielse, hvori vore egne Nationalfølelser ikke skulde indblande sig; men førend jeg forlader dette Exempel, maa jeg minde om den aabenbare Sandhed, at det

franske Folk, ligesom ethvert andet, har frembragt Aander med de forskjelligste Retninger, og at den, der kjender den franske Litteratur, kun behøver at tænke sig om for at indsee, at Menneskets forskjelligste Evner deri har aabenbaret sig, og at dette maa være en Følge af Sagens Natur.

Lader os nu komme tilbage til den danske Nationalcharakteer. Den Besteedenhed, Fredsommelighed og Godmodighed, hvorfor man roser den, beroe uden Tvivl paa en vis Ligevægt og Ro. Denne kan udarte til Ubevægelighed, Uvirksomhed og Sløvhed, følgeligen ytre sig ligesaa foragteligt og uelskværdigt som paa den anden Side hæderligt og elskværdigt.

Den ugunstige Side af vort Folks Naturanlæg er ofte bleven stærkt fremhævet baade af Fjender og af Venner, af hine for at nedsætte os, af disse for at anspore os til større Virksomhed. Naar dette sidste skeer med Skjønsomhed, er det sikkert ikke uden Nytte; men lad kun aldrig vor vækkende Iver gaae saa vidt, at vi ønskede, at vort Folk kunde skifte Natur; thi om det end ikke var et magtesløst Ønske, vilde dets Opfyldelse neppe være en saa reen Lykke, som Mange synes at troe. Kraft og Begeistring ere ikke udelukkede fra Kjærligheden til Ro; thi her handles jo ikke om det tomme Begreb af Ro, men om tænkende og følende Væsener, hvis Kjærlighed til Ro er Fornuften underordnet. Til at virke for at virke have vi ingen Drift. Vil man sætte den Danske i nogen ny Virksomhed, maa man bibringe ham en Overbeviisning, om hvad der bør gjøres, og hvorledes det skal udrettes. Han vil fordre klare og fyldestgjørende Grunde, førend han begynder noget Nyt. Han kan ved denne Tænkemaade maaskee være altfor langsom til at fatte en Overbeviisning, og naar han da ikke følger saa hurtigt med, som en ganske uhildet Fornuft vilde fordre, er det unægteligt en Feil; men derfor er han desto sjeldnere udsat for at handle efter en overilet Mening, hvilket let drager de ulykkeligste Følger efter sig. Dog fortjener det vel at mærkes,

at jo mere Dannelse en Nation som vor opnaaer, desto virksommere bliver den; thi med den rigere Tankeudvikling vorer Antallet paa de Gjenstande, hvorom man har en virkelig Overbeviisning, og ved Overbeviisningen bestemmes Handlingerne. Men man vilde kun halvt gjennemskue Sagens Vigtighed, dersom Tanken blev staaende ved de Bevæggrunde, som nærmest udspringe af Kundskaber og Indsigt; i deres fjernere Følger sees Virkningerne tydeligere; thi med den voxende Dannelse følger et større Bekjendtskab til Livets Goder, aandelige og legemlige, og dermed større Fordringer til Livet og stærkere Ansporelser til Virksomhed. Hos et Folk, som er langsomt til at fatte Beslutning, vorer Virksomheden med Indsigten, hos et Folk derimod, som har Hang til at fatte uoverveiede Beslutninger, vil Virksomheden underkastes en veldædig Indskrænkning ved Udbredelsen af sand Dannelse. Man kan let udvide denne Tanke til en endnu mere omfattende: jo større Fremskridt Nationerne gjøre i Dannelse, desto mere neddæmpes deres Naturfeil, desto mere tilegne de sig alt det Gode, desto mere nærme de sig hverandre. Man vil maaskee udraabe, at herved vil al Nationalcharakteer forsvinde og al Verden opløses i en kjedsommelig Eenhed; men dette vilde være en ganske falsk Slutning. Man see sig kun om blandt Menneskecharakterer, som man har iagttaget! Dersom den, der af Naturen er herskesyg, har erhvervet sig den Viisdom, at han agter Enhvers Menneskeret ikke blot i Ord, men ogsaa i Gjerning, og dersom en Anden, som af Naturen er altfor boielig og eftergivende, har tilkæmpet sig den Viisdom, at han hævder sin Værdighed mod enhver ubillig Fordring, mon de da ikke have nærmet sig overmaade meget til hinanden, og ere de dog ikke udmærket forskjellige Naturer! For den overfladiske Jagttager kunne de synes meget lige; men for den grundige Bedømmer ere de ligesaa forskjellige, som de vare, førend de havde tilkæmpet sig dette

høiere Selvherredømme. Lad dem have de samme Dyder, hos hver af dem have disse Dyder deres egen Farve.

Jeg behøver vel ikke at oplyse denne Sag ved flere Exempler eller at vise, hvorledes Anvendelsen gjøres paa Nationer; det vilde ikke engang være faldet mig ind at give dette ene, dersom jeg ikke mangengang havde seet Gjenstanden behandle med saamegen Eensidighed. Herhen hører den Klage, at Menneskene i de store Stæder synes at være hinanden saa lige, at al Individualitet forsvinder. Hvis Nogen herved kun sigter til en vis Lighed i Skikke, Klæder, Levemaade og saadanne udvortes Ting, saa kan man vistnok ikke nægte en stedse voxende Tilnærmelse, men uden at tale om de mange Uligheder, som endda blive tilbage, vil den opmærksomme Jagttager ogsaa her sande, at naar To gjøre det Samme, er det derfor ikke det Samme; og gaae vi nu over til den aandelige Udvikling ville vi let see, at man vel efterhaanden har faaet en langt større Masse af Kundskaber fælles, at man i Indsigter og Dannelse nærmer sig hverandre og derfor kommer hverandre desto venligere imøde; men dette hindrer ikke Beboerne af enhver Stad fra at have deres Eiendommelighed, som vel ved første Øiekast skjuler sig under de mange Ligheder, men for en mere indtrængende Betragtning vil udfolde en saameget rigere Mangfoldighed, som den indre Udvikling selv er rigere. Man vil af alt dette see, at i samme Grad som Menneskeslægten hæver sig til et høiere Dannelsestrin, vil der udfordres en finere uddannet Sands til at nyde det store Verdensskuespil, hvori Nationalcharaktererne ytre sig.

Den danske Charakteer skyer det Eensidige; Mange have derfor meent, at vor Charakteer ikke skulde være bestemt nok; men de forvexle Eensidighed med Charakteer. Denne Vildfarelse er meget almindelig; saaledes bliver Stivsind ofte taget for Charakteerfasthed, saa at den, som ikke giver efter for Fornuftgrunde, de moralske naturligviis med indesluttede, synes Mange

at have viist mere Charakteerfasthed end den, der forlader sin Vildfarelse. Mig derimod synes det, at den, som af inderlig Overbeviisning enten modstaaer to stridige Eensidigheder, der hver vil drage ham til sin Side, eller forlader en Vildfarelse, giver Prøver paa en kraftig Eiendommelighed, som ikke er ringere, fordi den ofte mindre paaskjønnes. Lad kraftige Eensidigheder, naar de ere forenede med betydelige Evner, have den dem tilkommende Roes; men lad den kraftfulde Upartiskhed ikke savne sin Anerkjendelse!

Den Danskes Sky for det Eensidige er naturligviis tillige en Sky for det Yderlige og for det Kunstlede, som altid fjerne sig fra Naturens Ligevægt.

Hvorledes har nu den danske Nationalcharakteer afpræget sig i hele Folkets Liv og Virken? Jeg begynder med Litteraturen. Uagtet denne har modtaget mange Indvirkninger udenfra, og hvilket Lands Litteratur gjør herfra Undtagelse? har den dog vedligeholdt Folkets Præg. Vore med en saa stor og vor Folkelighed saa betegnende Kjærlighed bevarede Oldtidsminder, og den Maade, hvorpaa den hele nordiske Oldtid er bleven optaget og bearbeidet i vor Litteratur og deri uddannet til en heel Digtningsverden, tale for sig selv. Vilde Nogen forsøge at nedsætte os ved den Bemærkning, at vi her kun pryde os med Levninger af en længst forsvunden Tid, staaer det sandru og naturlige Svar til Rede, at vor Opfatning og Fremstilling af Oldtiden ere himmelvidt forskjellige fra en mat Ihukommen, men er en virksom Gjenskabelse, hvori Nutidens Aand viser sig i sin levende Sammenhæng med Oldtidens.

Blandt de Træk, hvorved vor Litteratur udmærker sig, er som bekjendt ogsaa vor Skuespildigtning, og i Sammenhæng dermed kunne vi ogsaa nævne vor Skueplads. Jeg kan her være kort om en omfattende Sag; jeg har Læserens egen Anskuelse med mig.

I Videnskaberne kan denne Eiendommelighed ikke saa skarp

afpræge sig: Tænkningen stræber over hele Verden efter det Almeengjældende; men i Stiil og Behandling yttrer Folkets Eiendommelighed sig dog umiskjendeligt. Vi maae derfor indlemme det, som vi herom have at sige, i vore Betragtninger over Sproget. Her tør vi ikke henholde os til nogen særskilt Tidsalder. Hvad deri har antydet vort Folks Væsen, maa have viist sig i alle dets Tidsaldre. De Indvirkninger, vort Sprog i en Række af Aarhundreder har modtaget udenfra, have naturligviis samlet sig til en alt større og større Sum; dog er det ikke denne Sum, men Maaden, hvorpaa den er optaget, som her er afgjørende. Ligesom intet Dyr, ingen Plante kan undvære fremmede Stoffer; men vedligeholder sig ved Tilegnelsesmaaden uden at opgive sit Væsen: ligesom det ene Menneske ikke kan undvære at lære af det andet, men dog beholder sit rette Selv ved den Maade, hvorpaa han tilegner sig det Lærte, saaledes kan ingen Nation udvikle sig uden at optage Noget af andre. Vi have baade i Ordforraad og i Stiil optaget meget af det Latinske og Græske, af det Franske, af det Engelske, af det Italienske og allermeest af det Tydske; men Tilegnelsesmaaden har gjort det til Dansk. Saa sandt som vi endnu ere Danske og det ingenlunde udartede, men i fortsat virksom Udvikling os befindende Danske, saa sandt er vort nærværende Sprog ligesaa fuldeligt Dansk som nogen tidligere Periodes og dertil nu et mere udviklet og indholdsrigt Dansk. Hermed nægter jeg aldeles ikke, at vi baade i nyere og i ældre Tider have vanhelbet vort Sprog med mangen tankeløs Optagelse af fremmede Ord og Efterligning af fremmede Udtryk; men dette, som er uadskilleligt fra de menneskelige Tings Ufuldkommenhed, maae vi vel af alle Kræfter modarbeide; dog kan det ikke hindre os fra at see, hvorledes den sande nationale Spire har vedligeholdt og udviklet sig i Sproget. Saa stor ogsaa den tydske Litteraturs Indflydelse paa os har været og burde være for det betydningsfulde Slægtskab baade i Sprog

og Afstamning, vil man dog see, at de lange og forviklede Perioder i det Tydske ikke have faaet Overmagt i det Danske. Det er sandt, vort Sprog satte sig derimod; men om dette ogsaa havde været den eneste Hindring, var det jo dog vor Eiendommelighed, som unægteligt er udtrykt i Sproget; der behøves ikke megen Opmærksomhed til at see, at man kunde have bragt Udtrykket nærmere til det Tydske, dersom ikke vort øvrige Væsen var derimod. De Tydske have en Stræben efter det Høitstigende og det Dybtgaaende, som ofte har yttret sig i store Opdagelser og herlige Værker; men som ogsaa meget ofte udarter til Svulst, Spidsfindighed, Dunkelhed. Mange af Tydsklands bedste Aander have selv beklaget disse Udskeielser. Naar vi optage det Fortræffelige af deres Litteratur, lade vi ikke disse Feil, som stride mod vort Væsen, følge med. Vel er dette ikke frit for Undtagelser; men disse kunne ikke komme til nogen afgjørende Indflydelse; vor Eiendommelighed har dog hævdet sig. Man læse kun philosophiske Afhandlinger af vore Selvtænkere og sammenligne dem med beslægtede i det Tydske; man vil finde, at hine udmærke sig ved Klarhed og Fremstillingens Eenfoldhed. Vilde Nogen mene, at dette ikkun hidrørte fra Mangel paa Dybde, maatte jeg foreslaae ham, at sammenligne dem med saadanne tydske Arbeider, som i det Væsentlige staae lavere, og Forskjellen vil dog vise sig. Dersom en Dansk, som ret har hengivet sig til den tydske Philosophies Studium, skriver paa Tydsk, vil han langt mere nærme sig til den tydske Behandling, end naar han skriver paa Dansk. Mere end een indsigtsfuld Philosoph har erklæret sig enig med mig heri. Et lærerigt Exempel frembyder Steffens Indledning til Philosophien, som udkom 1803 paa Dansk; den hele Behandling er afgjort dansk i Sammenligning med den, som man finder i hans tydske Skrifter. Enhver Eftertænksom vil see, at dette hele Forhold i Stiil og Behandling er Følge af Folkets

Natur, det deraf udviklede Sprog og den ved begge betingede hele aandige Tilstand.

Disse Træk ville allerede tilstrækkeligt vise vor Litteraturs Eiendommelighed, endskjøndt de vistnok ikke danne et fuldstændigt Billede; derimod bør jeg ikke forsømme at gjøre opmærksom paa, at det Punkt, hvortil den danske Litteratur har hævet sig, uagtet Nationen er saa lidet talrig, Bearbeidernes Antal følgelig ringe i Sammenligning med dem, som staae de store Nationers Litteratur til Tjeneste, er et ikke ringe Beviis paa det danske Folks aandelige Kraft og dets Dannelsesmidlers gode Udvikling.

Men hvis man nu vilde tilstaae mig, at vor danske Charakteer tydeligt har afpræget sig i vor Litteratur, kunde man maaskee dog paastaae, at samme Aand ikke havde afpræget sig i vort praktiske Liv. Hertil kunde det vel allerede være nok at svare, at en saadan Mangel paa Sammenhæng mellem et Folks Charakteer og Handlemaade er umulig; men det er vel værd at see Sagen i sin virkelige Fremtræden. En saare vigtig praktisk Ytring af et Folks Charakteer er dets Lovgivning, naar denne virkeligen har sit Udspring af Folkevillien; dette er Tilfældet med den danske. Den er udsprungen af Folkets Retsgrundsætninger, Vedtægter, Foreninger og de i Retterne fældte Domme, som have fundet almindeligt Bifald, medens de fleste andre Nationer have optaget den romerske Ret, som ofte kun lidet passede sig til deres Eiendommlighed. Jeg kan her gjentage de Ord, som jeg for 20 Aar siden brugte ved Slutningen af et Udtog, jeg som Secretair for Videnskabernes Selskab gav af en Række af Undersøgelser, som Conferentsraad Schlegel havde forelagt det: „Vort Folk har da den sjeldne Lykke, at de nugjældende Retsforskrifter i en naturlig Følge ere fremkomne af de allerældste, der tabe sig i et os uigjennemtrængeligt Mørke. Vore Love indeholde derfor ikke, som saamange andre Landes, en synderlig Blanding af Fremmed og Folkeegent, paa hvilken

Kunsten spilder sin Kraft, naar den forsøger deri at finde Eenhed og Harmoni. Ligesom vore Love skylde Folkets Selvegenhed deres Tilværelse, saa have de og paa den anden Side, næst efter Sproget, været det kraftigste Middel til at vedligeholde den uforvansket, og Følelsen af disse Loves inderlige Sammenhæng med Folkets Eiendommelighed har bevaret os for den Syge, at gjøre store Omvæltninger i Lovgivningen, og ført os til at lade os nøie med de sparsomme Forandringer, hvortil Retfærdighed eller Almeenvel syntes at udfordre. Vore Love have, ifølge deres danske Oprindelse, holdt sig frie for den Grusomhed, som hersker i mange fremmede Lovgivninger, og navnligt for den udstrakte Brug af Torturen, som andre Lovgivninger have tilstedet. Vel bragte her vor Lovgivning Tidsalderens Barbari nogle enkelte Offere; men denne Plet er allerede for lang Tid' siden udslettet. Vi maae heller ikke skjule, at Torturen en Tid lang havde indsneget sig i vor militaire Lovgivning; men denne var kommen til os med vore hvervede Tropper og har maattet vige, om end ikke saa hurtigt som man ønskede, for menneskeligere Grundsætninger. Ogsaa de udtænkte piinlige Straffe ere vor Lovgivning imod. Vel have vi ikke undgaaet at optage enkelte saadanne af fremmede Lovgivninger; men de have været faa og have ikke holdt sig længe. Vore Love ere ogsaa frie for mange Spidsfindigheder, som findes i fremmede Love. Maaskee vil den, der ikke kjender fremmede Lovgivninger, beskylde vor egen for Vidtløftighed; men naar man betænker, hvorledes de menneskelige Forhold i de sidste halvandet Aarhundreder have udviklet sig, vil man neppe klage og endnu mindre, naar man vil sammenligne vor Lovgivning med de fleste fremmede.

I vore Stænderforsamlinger tør jeg sige, at den danske Charakteer har viist sig paa en saare agtværdig Maade. Da jeg her ikke vil beraabe mig paa Noget, hvorom Partiernes Meninger stærkt ere deelte, kan jeg kun fremhæve enkelte Punkter

af disses Virksomhed. Tiden maa udvikle det Meget, som staaer tilbage, og gid, at dette maa skee med det sunde Maadehold, der ligesaameget skyer farlig Overilelse som frygtagtig Langsomhed. Jeg troer ikke, at jeg vil finde Modsigelse, naar jeg paastaaer, at vore danske Stænderforsamlinger have udmærket sig ved en i Sandhed stor Arbeidsomhed og ved en med Maadehold forenet betydelig Kraft. Det, de herved have opnaaet hos Regjeringen, anslaaes af Mange til overmaade Lidet; jeg vil ikke forstørre det, men kun nævne de opnaaede Ting om hvis Værd, der ingen Tvivl kan være. Man har opnaaet en langt fuldkomnere Offentliggjørelse af Forhandlingerne, end først var paatænkt, Finantsregnskabernes Offentlighed, en over hele Landet udstrakt Communalforfatning, Afskaffelse af de fleste Naturalpræstationer, en liberal Forandring i Jagtlovgivningen, adskillige Handelen vigtige Forbedringer i Toldlovene, en omfattende forbedret Lovgivning om Tyveri, Bedrageri, Svig o. s. v.

At Meget endvidere er forbedret, vil Ingen nægte. Lad Enhver efter sin Indsigt spaae om det Tilkommende, ja, lad det, som endnu oftere vil være Tilfældet, skee efter Parti og Tilbeielighed; Historien hører det endnu ikke til. Jeg gjentager, at det kun er den virkeligt foregaaede Nationaludvikling, jeg paa dette Sted søger at belyse.

Det danske Folks naturlige Tilbøielighed til Maadehold, navnlig dets Afsky for Grusomhed er bekjendt nok, og har blandt Andet yttret sig i den ublodige Maade, hvorpaa Reformationen og den nuværende monarchiske Forfatning bleve indførte. Ved denne sidste Forandring er ogsaa det Maadehold mærkværdigt, som de andre Stænder viste mod Adelen, uagtet deres Forbittrelse mod denne. De indskrænkede dem til at fratage den de Forrettigheder, hvormed den havde skadet Staden; men intet Mere. Dog tilstaaer man os gjerne Maadehold, er man derimod desto tilbøieligere til at forekaste os Mangel paa Begeistring — og hvis man vil indskrænke denne Paastand dertil,

at vor Nation ikke er en af dem, som lettest begeistres, bør det ikke modsiges — men iøvrigt have vi Exempler nok paa ægte dansk National-Begeistring. Jeg taler her ikke om noget Nyt; men man maa nu og da minde derom, fordi der gives dem, der ville stille den i Skygge. Vor Nations patriotiske Begeistring for sine store Mænd har den flittigt viist, endskjøndt det her er gaaet som i alle Lande, at Ubilligheder mod de Medlevende have indsneget sig. Paa begeistret Deeltagelse i offentlige Foretagender har det ikke manglet, og Medlidenhedens Begeistring ved offentlige Ulykker har næsten altid været meget frugtbringende hos os.

Gaae vi til det i den materielle Verden sig yttrende Præg af vor Nationalcharakteer, bør maaskee den Danskes Færd paa Havet nævnes først. Mod, Udholdenhed, praktisk Dygtighed har man altid tilstaaet den danske Sømand. Den Ligefremhed og Redelighed, som afpræge sig i hans Færd, have erhvervet ham Tillid over den hele Handelsverden. I Kampen have vore Søkrigere som oftest seiret, næsten aldrig bukket under uden for Overmagten. Vor Landmagt bestod i de nærmeste Aarhundreder førend Rigets lange Fredstid ofte af Leietropper, hyppigst endog under fremmede Anførere, saa at man i vore Landkrige, tagne i deres Heelhed, ikke kan see Nationalcharakteren; men at det ogsaa i disse Kriges Historie ikke mangler paa Exempler af dansk Helteaand, veed Enhver, som kjender vort Lands Historie. Hvor de danske Landkrigere i den nyere Tid have været under en virkelig militair Anførsel, have de heller ikke gjort deres Fædre Skam.

Vore Sæder og Skikke ere ligesaa Danske som vor Litteratur; det vil sige, vi have ogsaa med Hensyn paa disse vel optaget Meget fra Fremmede; men kun det, som passede til vor Nationalitet: og forsaavidt, som det ikke ganske stemmede dermed, have vi fordansket det. I samme Aand have alle andre Nationer handlet, som ikke ligefrem have været hindrede derfra

ved et mægtigt udvortes Tryk. Vi have uden Tvivl i vore Sæder og Skikke mere fælles med Tydskerne end med de sydligere Nationer, dog ikke, fordi vi have foretrukket at efterligne Tydskerne, men for den Ligheds Skyld, som findes mellem dem og vort Folk; imidlertid have vi i mange Henseender ogsaa heri afveget fra dem; saaledes har de tydske Universiteters Renomistvæsen ikke kunnet trives hos os: det strider mod dansk Tænkemaade. Hos Tydskerne er dette en Udartning af Egenskaber, som, anvendte i andre Retninger, gjøre dem Ære: hos os vilde det være en ussel Efterligning. Dette Exempel peger hen paa en vigtig nærmere Lighed mellem os og de andre Skandinaver; thi heller ikke ved de andre nordiske Universiteter har det egentlige Renomisteri og dets Afføbning, det utidige Duelvæsen, hjemme.

Af alt dette vil man see, at jeg anseer vor danske Nationalcharakteer ligesaa bestemt udpræget som nogen anden selvstændig Nations. Jeg kan derfor ikke billige, at man anfører en formeentlig Tilbagestaaen i denne Henseende som Grund til at stræbe efter den skandinaviske Eenhed. Man vil have seet, at jeg ikke holder det for at være grundet i Sandhed: jeg anseer det ligesaalidet for klogt; thi det viser os fra moralsk Side med en Stodderagtighed, som maatte lade de andre to skandinaviske Folk betragte det som en sær Naade, om de indlode dem med os, hvilket da maatte skee i Haab om vor Bedring. Jeg er langt fra al Tvivl om, at den hæderlige Mand, mod hvis Ytttringer dette er nærmest sagt, jo har fremsat dem i den ædleste Mening; men de maae efter min Overbeviisning virke anderledes, end de tilsigtede, og herimod oprører sig min danske Stolthed. I vort Folk viser denne Egenskab sig ikke saameget med en Begjærlighed efter at anerkjendes som meget mere i en alvorlig Modstand, naar man vil nedsætte os.

I hine Yttringer ligger der dog en Sandhed, som det ikke kan falde mig ind at modsige, at nemlig National-

charakteren ikke er noget Stillestaaende og Færdigt; medens Grundformen maa bestaae, bør hver Tidsalders Fremskridt medføre en ny og rigere Udfoldning. At den bestandigt inderligere Forbindelse, som for et halvt Aarhundrede siden begyndte at fremspire og nu stedse videre udvikler sig, vil have sin Indflydelse og det en gavnlig, paa alle de tre skandinaviske Folkecharakterers videre Udvikling, derom tvivler jeg ikke.

Det være mig tilladt her at anføre nogle af de Ord, som jeg sagde over denne Gjenstand i den skandinaviske Naturforskerforening 1840:

„Mig er det klart, at den af Tidernes Oplysning udsprungne rigtige Indsigt om Gavnligheden af, at den skandinaviske Litteratur saa meget som muligt danner en Eenhed, i en meget høi Grad vil styrkes og udbredes ved vort Selskab. Jeg gjentager, at jeg ikke sigter til nogen Sammensmeltning. Hvert af de skandinaviske Folk vil naturligviis udvikle sin Litteratur i sin egen eiendommelige Charakteer; men ved en vel overlagt Samvirken ville disse Litteraturer udgjøre een, ved vigtige Eiendommeligheder fra de Øvrige udmærket Litteratur, saa at vi ligeoverfor alle Andre med ædel Selvfølelse kunne træde frem som Skandinaver. Ere vore Litteraturer med deres rige Skatte kun lidet bekjendte udenfor Norden, saa er det, fordi de ere Litteraturer og ikke een Litteratur: forstaaes vore Sprog kun i faa andre Lande, saa er det, fordi man lader de Fremmede troe, at Norden har flere Sprog, ikke fremstiller Sagen, som den er, nemlig at vi have et fælles Sprog i to ved Skrifter uddannede Mundarter. Ved en misforstaaet Nationalstolthed have vi skilt os ad og bragt Fremmede til at ansee vore Aandsfrembringelser for ringe; lader os forene os, lad 6 Millioner Skandinaver lægge deres Kraft i een Vægtskaal, og sandelig man skal ikke finde den for let."

Ved samme Leilighed gjorde jeg tillige opmærksom paa

Vigtigheden af den Fortrolighed, man stifter med hinandens Talesprog ved den personlige Omgang.

Vistnok har jeg herved ikke udtrykt alt det, som nu tilsigtes; men jeg har heller ikke villet betegne Grændsen for vore skandinaviske Bestræbelser; gid de, som jeg haaber, stedse maae drives med dansk Borgertroskab og Besindighed og aldrig udarte til Overdrivelser, som ved at stræbe efter for Meget, kunde lægge Hindringer iveien for de store Goder, som her virkeligt lade sig opnaae.

Jeg haaber, at man i denne hele Fremstilling vil see, at det ikke er min Hensigt at ophøie vort Folk over andre; men at jeg kun vil vise, at det staaer med sine egne Træk og med sand Eiendommelighed paa en hæderlig Plads mellem andre Nationer. Vilde en falsk Patriotisme bebreide mig, at jeg ikke sætter det over alle andre, og vilde man af min Erkjendelse af de andre Nationers Værd slutte, at jeg ikke elskede mit Folk og mit Land høiere end alle fremmede, saa vilde jeg svare, at ligesom man kan elske sine nærmeste Beslægtede fremfor Andre uden at forfalde til den Forblindelse at holde dem for bedre end alle Øvrige, saaledes og endnu mere gaaer det med Kjærligheden til Fædrelandet. Jeg er ved Fødsel, Minder og Sprog heftet til dette: jeg er fastvoret deri ved utallige Rødder, det er baade den Jord, hvori jeg trives, og den Atmosphære, hvori jeg aander. Jeg kan ikke Andet end virke for det, hvad jeg formaaer, og ønske for det Alt, hvad et hengivent Hjerte kan ønske; der vilde jeg fremfor ethvert andet Sted paa Jorden, at mit Minde skulde bevares og min Slægt blomstre; skal jeg ikke kunne elske dette Fædreland, uden at ringeagte nogen Andens!

Thorvaldsen og hans Fødeland.

Thorvaldsen og hans Fødeland.

(Trykt 1845 i Dansk Ugeskrift 2den Række 7de Bind).

Man omtaler ofte vort Forhold til Thorvaldsen, som om Danmark ikke havde nogen anden Deel i ham end Fødselen; sin Kunst skulde han skylde Italien, sin første Opmuntring England. De, som tale og skrive saaledes, have vistnok en ganske anden Hensigt end den at nedsætte deres eget Folk; men ligesom Sorgen over kjære Afdøde ofte ytrer sig i Selvbebreidelser over, at vi ikke have elsket dem nok eller været dem nok, saaledes have disse Mænds fædrenelandske Sorg let fundet, at vi ikke have gjort Alt for vor Thorvaldsen og derfor ikke kunne regne ham udelukkende for vor Eiendom, men maae lade det øvrige Europa have sin Deel i hans Kunstnertilværelse ligesom i Nydelsen af hans Værker. Denne Følelse er nu indtil Overflødighed bleven fyldestgjort; det er Tid, at vi ogsaa sørge for, at der ikke skeer vort eget Land Uret, til Ære for en af dets Sønner. Vi ville ikke tilegne os nogen større Deel i den herlige Mand, end der tilkommer os: vi ville ikke besidde Noget med Uret; men hvad vores er, det ville vi hævde og ikke ved uretfærdige Selvbebreidelser give vore driftige Avindsmænd nye Midler til at nedsætte os. Thorvaldsen skal Intet tabe ved dette Forsvar for hans Fødeland. Jeg har talt til hans Ære,

medens han levede; det, som jeg nu har at sige, skal ikke vidne om ringere Beundring og Kjærlighed. Kunde hans Aand følge vore Foretagender her paa Jorden, vilde han med Glæde see de mange Minder om Fædrelandets sande Kjærlighed til ham fremdragne og sin ædle, blide og aabne Charakteer fremstillet som et Speil, hvori Danskhedens Grundtræk træde Verden for Øine.

Man tilstaaer Danmark Thorvaldsens Fødsel og Opfostring; men dette vil man regne for omtrent Intet. Det er sandt, at her gjælder det om meget Andet; men man tillade os dog, at vi begynde med Begyndelsen. Hvert Folk har sin Eiendommelighed, som afpræger sig i dets Børn, deels ifølge de samme hemmelighedsfulde Love, som give Afkommet Lighed med Forældrene, deels ifølge Opfostring og Opdragelse, hvis Beskaffenhed atter har sin Rod i Folkets Væsen. Disse almindeligere Forhold hindre ikke, at der af et Folk mangengang udspringer Mennesker, som synes at tilhøre et ganske andet; men Thorvaldsen var ingenlunde at henregne til disse Undtagelser: han havde det fuldkomneste danske Præg. Hans fyrige, vidtomfattende Aand var omgivet af den milde, beskedne Ro, indenfor hvilken Saamange nødigt ville tilstaae, at Geniet kan have sit Sæde. Jeg henleder saameget hellere Opmærksomheden paa dette hans danske Præg, som den Indbildning synes mig meget udbredt, at Overmod, Heftighed, eensidig Kraftyttring skulde være Geniets rette Kjendemærker, saa at det danske Præg skulde røbe Mangel paa Geni, og saadanne Danske være de høiestbegavede, som meest fjernede sig fra deres Folks Eiendommelighed.

Der kan ingen Tvivl være om, at Thorvaldsen jo var sig sin Dygtighed og sit Værd bevidst; men denne Bevidsthed hvilede i sin egen kraftige Ligevægt og trængte ikke til den Nydelse, som visse Aander føle ved at nedsætte Andre. De to modsatte, mangengang i samme Menneske forenede Laster, at hovmode sig og at ydmyge sig, vare ham lige fremmede. At

den her skildrede Charakteer og Tænkemaade er **den**, som mest almindeligt findes hos de Danske, vil man neppe kunne nægte, naar man kun tager behørigt Hensyn til, at den i en saa ædel Reenhed ikkun findes i de Bedstes altid lille Antal. Naar det her Sagte skal anvendes paa **Mængden**, kan der naturligviis kun være Tale om Charakterens Beskaffenhed, ikke om dens Kraft og Reenhed. Jeg kunde maaskee her nøies med at henvise til **det**, som jeg andetsteds har sagt om den danske Charakteer; men det skjønne Mønster, vi her have at fremvise, giver en god Anledning til yderligere at belyse Sagen. Lysten til at træde frem, at lade sine Yttringer gaae foran Handlingerne, at udsmykke og anprise dem, at give Handlingerne selv noget Afstikkende ved den Maade, hvorpaa man udfører dem, og de Tillæg, man giver dem, kort til at gjøre sig gjældende ved at frembyde sin egen Personlighed, er en Feil, der ikke er vort Folk naturlig, ligesom den var Thorvaldsén i høieste Grad fremmed.

Det er langt fra min Hensigt hermed at tildele vort Folk en ubetinget Roes; jeg vil kun dermed have et vigtigt Træk af dets Eiendommelighed angivet. Vi bør villigt tilstaae, at hiin vor Charakteer modstridende Feil hænger sammen med visse Dyder, som heller ikke ere almindelige iblandt os. Lysten til at vise sin Personlighed, som i visse Udartninger kan blive saa hæslig, har sin Kilde i den udadstræbende Charakteer, som Kraftfølelsen ofte antager, og som naturligviis ikke blot yttrer sig i Feil; men hvoraf blandt andet den Foretagsomhed, der udretter saa usigeligt meget i Verden, er en Følge. Denne Dyd er ikke almindelig hos os: selv Virksomheden i dens Hverdagsskikkelse, Arbeidsomhed, er ikke saa herskende hos os, at vi turde tilegne os den som Nationaldyd. Jeg har ved en anden Leilighed viist, at disse Dyder tiltage hos os med den voxende Dannelse; men her er det nok, at de ikke henhøre til dem, som udspringe af vort Folks Eiendommelighed. Derimod hengiver

Dansken sig gjerne til en indre, eftertænksom og omskuende Nyden af Tilværelsen; „hans Tanker løbe saa vide“, som Kæmpeviserne saa hyppigt udtrykke det. Det er fra denne Tilstand, han gaaer over til sine betydningsfuldeste Handlinger; men herved har han ogsaa faaet den Bevidsthed, at der er Grund til at handle.

Med den Danskes Utilbøielighed til at gjøre sig selv gjældende hænger det ogsaa sammen, at han ikke har nogen Forkjærlighed for den Form af Æresølelsen, som man udtrykker ved le point d'honneur, og som Tode skjemtsomt kaldte Ærepriksen. Dansken viser ingen urolig Begjærlighed efter at holdes for tapper; men paa den anden Side taaler han aldeles ikke at ansees eller behandles som feig; møder noget Saadant ham, sættes alle hans Kræfter i Bevægelse. Man har et Sagn fra Successionskrigen, i hvilket dette træffende er udtrykt, og som har deslige Sagns gode Egenskab, at fremstille Tingenes og Menneskenes sande Charakteer, selv om de ikke skulde have den historiske Sandhed. Som bekjendt anfaldt de jydske Ryttere i Slaget ved Hochstädt den franske Garde noble med en saadan Tapperhed, at denne næsten blev tilintetgjort; men Sagnet føier til, at den tappre Anfører „ikke fandt den Kamplyst hos sine Ryttere, som han ønskede, førend han oversatte dem det franske Krigsraab vive le roi som en stor Forhaanelse, der satte dem i Vrede. Nu styrtede de sig med den største Heftighed ind i Kampen, som endte paa en for dem saa glimrende Maade.“ Ogsaa i de gamle Kæmpeviser, hvori Sagn og Digtning ofte med saa megen Troskab afspeile Folkets Charakteer, finder man hyppigt denne rolige Fasthed i at afværge Skændsel og Afviisningen, udført paa en Maade, som viser, at der var mere Kraft tilstede, end den, der behøvedes til det blotte Forsvar. Det er saaledes meget betegnende i Kæmpevisens Fortælling om Niels Ebbesen, at han, da Grev Geert erklærer ham fredløs, ikke svarer ved at forsikkre om sit Mod eller ved at prise det, men ikkun siger ganske ironisk, aldrig var jeg nogen Tid saa

ræd, jeg turde fuldt vel skjælve." Hans paafølgende forvovne Handling, med en lille Skare at ride ind i den Stad, hvor den fjendtlige Fyrste havde sit Hovedqvarteer, og der dræbe ham, gav den bedste Forklaring over denne Ironi.

Jeg vender tilbage til Thorvaldsen. Et Menneskes Opdragelse har ordentligviis sin Charakteer efter Land og Folk, og vi have i de faa Efterretninger, som ere komne til os fra Thorvaldsens Børneaar, ingen Grund til at formode nogen Undtagelse med Hensyn paa ham. Sandsynligviis har han under sin Opdragelse modtaget de samme Indtryk og den samme første Underviisning, som andre Børn af den lavere Middelstand, hvortil hans Forældre hørte; maaskee den dog noget oversteg dette Maal, da hans Moder var Datter af en Præst; imidlertid er det vist, at han ikke nød nogen høiere Skoleunderviisning. Om hans Kunstneropdragelse vide vi allerede noget Mere. Det er bekjendt, at han strax som Dreng tiltrak sig sine Læreres Opmærksomhed. Han nød altsaa ikke blot sin Underviisning i en dansk Indretning, af danske Lærere; men man kom ham ogsaa imøde med dansk Velvillie. Man misforstaae mig ikke, som om jeg kunde mene, at der i andre Landes Læreindretninger ikke skulde findes Mænd, som med Glæde vilde komme det unge Geni til Hjælp; men da vor Thorvaldsen har nydt denne Deeltagelse i Fødelandets Skjød, kan man jo ikke nægte, at det er dette, som dannende har opfostret ham. Der manglede her ikke paa Øine, som tidligt saae, hvad der kunde ventes af ham, og forskaffede ham det opgaaende Genies Paaskjønnelse.

Denne Paaskjønnelse indskrænkede sig ikke til Akademiet, om den og med Rette gik ud fra samme. Det er en bekjendt Anekdote, at den Præst, som confirmerede ham, i Begyndelsen af Forberedelsestiden stillede ham blandt de andre fattige Drenge, som ikke havde nydt den høiere Skoleunderviisning; men da han ved at spørge Drengen, om han var Broder til den Thor-

valdsen, som havde udmærket sig ved Kunstakademiet, erfarede, at det var denne fattige Dreng selv, satte han ham øverst og behandlede ham siden med Udmærkelse.

Man behøver blot at læse den Deel af Thieles lærerige Bog om Thorvaldsen og hans Værker, som handler om Kunstneres Ungdomsliv, for at see, hvorledes han allerede dengang mødtes med forekommende Velvillie og i sine Kammerater fandt Brødre, i sine Lærere Fædre. Den, som vil følge hvert af disse Træk, maa jeg henvise til Thieles Bog; her vil jeg blot erindre om, at hans unge Kunstbrødre drøve paa ham, at han ikke maatte unddrage sig fra Prøvearbeidet for den lille Guldmedaille, da de mærkede, at han havde en Lyst til denne, for hans Fremtid saa nødvendige Prøve, og at han, da han, efter endelig at være nødt til Udarbeidelsen af det første Udkast, overvældet af Frygt vilde forlade Prøven, førtes tilbage ved en Lærers venlige Tiltale og Opmuntring.

Den, som formaaer at sammenfatte, hvad der ligger i den hele Omgivelses Indvirkning paa den sig udviklende Dreng og Yngling, vil baade indsee og føle, at Danmark har været for den unge Kunstner Alt, hvad et Fødeland kan være sin Søn. Dette vedblev det ogsaa siden, forstaaer sig, saaledes som Tingenes Natur tillod det; men førend jeg viser dette, maa jeg standse ved en anden Betragtning.

Thorvaldsen var ofte nær ved at lade sig overvælde af Mistillid til sig selv. Der er maaskee ingen Feil, som stærkere end denne hænger sammen med den danske Charakteer: han var ogsaa heri vor sande Landsmand. Jeg tvivler ikke om, at Mange ville sige, at dette er en slet Ros baade for ham og for os. En vis letfodet Logik vil sige: Aanden kan ikke Andet end være sig sin Kraft bevidst; Mistillid til egen Kraft er derfor intet Andet end Kraftløshed. Jeg kunde allerede hertil svare, at denne Slutningsmaade maa være falsk, da der gives saa mange Exempler paa Mænd af stor Dygtighed, der have

følt hiin Mistillid. Men denne tilsyneladende Modsigelse imellem Aandskraft og Mistillid til egne Kræfter er det heller ikke vanskeligt at opløse. Den hidrører ofte fra den store Tanke, Manden har om sin Stræbens Gjenstand, og de dertilsvarende store Fordringer, han gjør til det Værk, han har foresat sig. Jo større hans Idee virkelig er, jo mere han føler det guddommeligt Uendelige deri, desto mere utilstrækkelig maa hans egen Kraft forekomme ham. Værkets Frembringelse gjennemtrænger ham med en Følelse, lig den Religionen indgyder os; han vil derfor maaskee aldrig tilfredsstille sig selv i det frembragte Værk, vil aldrig finde, at han har virkeliggjort det, som svævede for hans Aand. Her faaer Verdens Bifald sin Betydning; den opretholder ham ved det Vidnesbyrd, at han lykkeligt har viist den nogle Glimt af en høiere Tilværelse, saa at han ikke ganske kan have forfeilet sit Maal, om han end ikke har naaet alt det, han stræbte efter. Men enhver Charakteer, som findes hos store Mænd i mægtige Omrids, findes ogsaa hos Hverdagsmennesker, kun i formindsket Maalestok. Alle de, som fordre Meget af dem selv, enten i Henseende til Pligt eller Forretningers Udførelse, ville betragte deres egne Kræfter med en Mistillid, som staaer i Forhold til hine Fordringer, og Frygten baade for den indre og ydre Beskæmmelse, hvormed Opfyldelsens Mangelfuldhed truer, vil let nedtrykke dem.

Enhver føler, at denne Charakteer i sit Grundvæsen er ædel; men lader os hverken nægte, at den kan udarte til ussel Svaghed, eller dømme uretfærdigt om andre Charakterer. Ofte er f. Ex. den fremsprudlende Kraft saa virksom, at den ikke kan standse ved Betragtningerne af Gjenstandens Storhed, som skulde indgyde en vis Sky; men den trænger sig frem, nedbryder og skaber, glæder sig ved sit Værk og faaer i denne Glæde vanskeligt Øie paa Manglerne ved det Udrettede; men der er udrettet noget Stort, Verden har maattet følge med,

Fremtiden maa rette Feilene. Enhver kan let sige sig selv, at den samme Charakteer ogsaa, kun i formindsket Maalestok, hyppigt kan forekomme hos Hverdagsmennesker, og at denne hensynsløse Virksomhed let kan udarte til en smaalig og det Gode hemmende Stivhed, til en al fremmed Ret tilsidesættende Egennytte, ja til en ondskabsfuld Glæde ved at skade Andre.

Jeg nævner her ikke flere Charakterer. Den her skildrede Modsætning er nok til at vise, at den Hæder, jeg tillægger den danske Charakteer, ikke udelukker Erkjendelsen af de andre Former, hvori Menneskenaturen ytrer sig. Maaskee kunde jeg have sparet mig dette, da jeg allerede tidligere har viist, at jeg ikke tænker mig høi Fortræffelighed knyttet til nogen af de menneskelige Eiendommeligheders Hovedformer, som hver indbefatter de mest uligeartede aandelige Værdier; men det har forekommet mig, at der temmelig almindeligt hersker et Hang til at foretrække visse af disse Former for alle andre, og derfor holdt jeg ikke en videre Behandling af Gjenstanden for overflødig.

Vi komme nu til et nyt Tidspunkt i Thorvaldsens Levnet. Fædrelandet havde med Kunstakademiets store Guldmedaille tilkjendt ham den høieste Ære, det kunde skjænke en ung Kunstner, og hermed var den lykkelige Rettighed sammenknyttet, at blive sendt til Kunstens Hovedsæde. Men indtil det Stipendium, som var ham bestemt, blev ledigt, savnede han ikke offentlig Understøttelse til sin Forberedelse eller hædrende Bestillinger, som baade gave ham Øvelse og Opmuntring; at han siden i Rom steg til den store Høide, han opnaaede, kan ikke gjøre noget Skaar i vor Ret til ham, saalidet som beslægtede Forhold kunne hindre andre Nationer i at tilegne sig Æren for deres udmærkede Kunstnere. Man vil maaskee sige, at han levede og arbeidede saalænge i Rom, at den Virkning, Livet i denne Stad havde paa ham, maatte være langt større, end den, han havde modtaget i Hjemmet. Det maa dog strax herved bemærkes, at han medbragte det Vigtigste: de store Naturgaver og en allerede

erhvervet betydelig Kunstnerdygtighed. Det vilde sikkert være en stor Vildfarelse, hvis man ombyttede den Paastand: han dannede sig i og ved Rom, med den: Rom dannede ham, hvilket man iøvrigt ogsaa kan sige med Sandhed, naar det rigtigt forstaaes; men Misforstaaelsen ligger nær; den maa forebygges. Thorvaldsen var en Mand, som lærte usammenligneligt mere gjennem Øiet end gjennem Øret. Man kan ikke tvivle om, at han i Rom gjorde sine vigtigste Fremskridt i Kunsten ved Betragtningen af Oldtidens Værker. Det var det gamle Grækenland og det gamle Rom, som gjennem disse talte til ham. De vare hans tause Lærere, ligesom mægtige Levninger af Fortidens Naturbegivenheder kunne være Naturforskerens. Hvad Kunstnere og Kjendere sagde ham, kunde vel vække mangen Tanke hos ham; men havde han taget disse Lærdomme ltfoar meget til Hjerte, vilde han aldrig have opnaaet den rene Skjønhedsanskuelse, som udtrykkes i alle hans Værker. Hvad der i de Lærdomme, man meddeelte ham, var sandt, det maatte han, mere end nogen Anden, lære af Kunstværkernes og Naturens Beskuelse. Derfor gik han saalænge grublende omkring, tit i tilsyneladende Uvirksomhed, „medens hans Tanker løbe saa vide", og hans store Aand fik det Næringsstof, den havde hentet af alle disse Anskuelser, forvandlet til Bestanddele af dens eget Væsen, ligesom det sunde Legeme tilegner sig den nydte Føde og forvandler det Brugbare deraf til sine egne organiske Bestanddele.

Det, jeg her har sagt, er kun rettet mod dem, som altfor udelukkende fremhæve det romerske Menneskeselskabs Indflydelse paa Kunstneren, ofte uden at de selv have den falske Forestilling om Sagen, som deres altfor lidet veiede Udtryk opvække hos Mængden; men efter at have stillet os det sande Forhold klart for Øie og anviist de omgivende Menneskers Indflydelse paa Thorvaldsen de sande Skranker, er det ogsaa Tid at tilstaae den sin Ret. I Rom, som baade er Hjemmet for saa-

mange Kunstnere og Kunstkjendere, og hvorhen de, som ret ville dyrke de skjønne Kunster, sammenstrømme fra alle Verdens Kanter, der maa Samfundslivet være gjennemtrængt af en Sands og Begeistring for Kunsten, som paa intet andet Sted har sin Lige, og som nødvendigviis maae virke dannende og opmuntrende paa Kunstnerne. Lad end den Velgjerning, Fleerheden af dem herved nyde, være forholdsviis større end den, som tilflød en af Naturen saa høitbegavet Kunstneraand som Thorvaldsens, den maa dog ogsaa for ham have været betydningsfuld og usigeligt meget større, end den kunde have været i nogen anden Stad. Vi bør uden Modsigelse tilstaae, at Kjøbenhavn, som endog bør indrømme mange andre Stæder Fortrinnet i Henseende til en saadan Kunstneren dannende og opmuntrende Omgivelse, heri maa lade Kunsternes store Hovedstad have en saare høi Forrang. Vi ville holde os langt fra at kaste nogen Skygge paa vor egen gode Ret til Thorvaldsen ved at nægte nogetsomhelst fremmed Krav paa Deeltagelse i ham. Kun for Intet at forsømme, som kan bidrage Sit til at belyse det sande Forhold, bør det her bemærkes, at Danske ikke udgjorde nogen ringe Deel i Thorvaldsens romerske Omgivelse, og at deriblandt vare mange ædle Kunstnere og aandrige Videnskabsmænd. Vi tilstaae naturligviis, at han gav dem langt mere, end han kunde modtage af dem; men ogsaa de omgave ham med Begeistring for Kunsten, medens de tillige vare ham levende Vidner om Fødelandets Kjærlighed. Særskilt fortjener dog her at nævnes vor berømte Landsmand Zoëga, som efter Alles Mening, og navnligt Thorvaldsens egen, var hans fornemste Veileder i Rom.

Man foreholder os, at det var en engelsk Rigmand, hvis paaskjønnende store Bestilling dannede det Vendepunkt i Thorvaldsens Kunstnerliv, hvorfra hans store Verdensberømthed gik ud. Lad kun Englændernes storartede Brug af deres Rigdomme have den lovlige Ros — det er ikke blot af den danske

Kunst, at den bør erkjendes — lad kun England have sin Deel i ham ligesaavel som Rom og næsten alle andre Lande, med Paver, Keisere, Konger og Fyrster — han er hele Europas, hele Verdens Eiendom, uden derfor at ophøre ret egentlig at være vor. Men naar man nu og da omtaler den hæderlige Bestilling, der flete ved Hove, som om Thorvaldsen uden denne var bleven indskrænket til en ubetydelig Løbebane, bør Sagen nærmere belyses.

Hvo vil afgjøre, hvad der vilde være blevet af et stort Geni, dersom ikke denne eller hiin Begivenhed var indtruffen, som fremkaldte et Vendepunkt i hans Liv. Geniet berøres af utallige Tilfælde, som kunne vække det: snart en Kjærlighed, snart en Medbeiler til Æren, snart en Ydmygelse, snart en Opmuntring, snart en Tilsidesættelse. Der gives i Verden Tilfælde nok, som kunne vække Geniet; men kun ved Sammenstødet af visse indre og ydre Betingelser bliver et af disse Tilfælde den udvortes Anledning til en vigtig Overgang. Disse Begivenheder, som vi kalde Tilfælde, staae i en nøiere Sammenhæng med hele Tilværelsen, end man ved første Øiekast skulde tænke. Dette lader sig i mange Exempler mere eller mindre fuldstændigt eftervise og bringe til Indsigt; men har man tilegnet sig denne, hvor hertil findes Midler, vil man let tiltræde den Overbeviisning, at det er en Fornuftfordring til os, at vi skulle troe, at alle disse saakaldte Tilfælde staae under en høiere Lov. Jeg vil oplyse dette ved et berømt Exempel, som ikke vil tabe af sin Betydning derved, at dets Gjenstand er et Geni, som tilhørte Videnskaben. Dette Exempel vil maaskee ved første Øiekast synes hentet for langt borte; men jeg har med Forsæt valgt det saaledes, fordi det her ikke blot gjælder mig om den enkelte Begivenhed, men om en Grundsætning. Jeg ønsker at modarbeide den falske Indbildning, som Mange have om Tilfældes Betydning, og vilde pege hen paa den høiere Lov, hvorefter deres Virkning maa bedømmes. Der siges, at

Newton skulde være kommen paa sin store Skabelse, Verdensmechaniken, ved et Æble, som fra et høit Træ faldt ned paa ham. Dersom denne Fortælling er sand, beviser den dog ingenlunde, at han ikke uden dette faldende Æble skulde have fundet sin Verdensmechanik; nei, det kan tvertimod ansees som vist, at han ifølge hele sin Tankegang og ifølge alle de Forberedelser, Verdensaanden havde truffet ved den nærmeste Fortids, til dette Maal hensigtende Opdagelser, maatte have følt sig opfordret til den samme aandelige Skabelse, og selv om man vilde indbilde sig, at en udvortes Vækkelse hertil var ham uomgængeligt fornøden, kunde en saadan ikke mangle blandt de utallige Tilfælde, som dagligt omgive ethvert Menneske.

Det er let at see den overordentlige Ulighed i de to her foreliggende Begivenheder: paa den ene Side en høihjertet og begeistret Kjender af Kunsten, paa den anden Side det villieløse Æble; men Ligheden, at et Tilfælde syntes at danne Vendepunktet i den Enes Kunstnerbane, i den Andens hele Verden omfattende Tankebevægelse, er ikke mindre klar. Det er sandt og bør aldrig nægtes, at Gavmildheden i Hopes Tilbud og det Ædelsind, han viste i sit hele Forhold til Thorvaldsen, knytte hans Minde paa en ærefuld Maade til den store Kunstners; men det vilde dog være en Synd mod den aandelige Natur, hvis man indbildte sig, at han havde været nødvendig til Thorvaldsens Kunstnerstorhed. Hope er her i samme Tilfælde som alle de Mennesker, der have udrettet Noget: de nyde med god Grund Æren for den Villie, som deri har været virksom; men forsaavidt Betragtningen holder sig paa det Standpunkt, hvor der kan tales om Aarsag og Virkning, maa man erklære, at der vilde have været Midler nok til at udrette det samme uden dem. Vilde man gaae over til det høieste Standpunkt, hvor hvert Individ selv maa have sin anviste Plads, og hvor alle tilsammen udgjøre een Verdensorganisme, eet Fornuftrige, eet Forsynets Rige, vilde vistnok Individets Nødvendighed atter komme

til sin Ret, men i en Tingenes Orden, hvor det ligesaavel er Middel som Øiemed. Det kunde ved et flygtigt Øiekast synes, at jeg burde have indskrænket mig til strax fra først af at henvise til denne høieste Betragtning; men Enhver, som tænker videre, vil let see den store og uendeligt omfattende Vigtighed af at betragte Fornuftsammenhængen i den endelige Tilværelse, uden hvilken der ingen Forberedelse gives til den høieste Betragtning, som stedse kun foresvæver os i en Dæmring, hvori vort anende Blik dog skuer med desto mere Klarhed, jo mere det har øvet sig i en retskaffen Betragtning af Fornuftsammenhængen i den endelige Tilværelse.

Det er derfor vel værd noget nærmere at følge den indre Sammenhæng i den herombhandlede Begivenhed. Vi maae tilstaae os, at den var skabt til at danne et Vendepunkt i Kunstnerens Liv, men ingenlunde, at et andet Vendepunkt vilde have været umuligt. Det er nok, at den ganske var, som om den var beregnet til at virke paa Thorvaldsen. Han stod just i Begreb med at forlade Rom, sikkert mismodig over, at han ikke kunde hjembringe noget stort Vidnesbyrd om Frugten af sin mangeaarige Stræben. En tilstrækkeligt afgjørende Opmuntring var der endnu ikke mødt ham i Kunsternes Hovedstad. Den uforventede, kraftige Opmuntring i et Nedtrykkelsens Øieblik maatte være af en usigelig Virkning. Den Kant, hvorfra den kom, var heller ikke uden Betydning. En ligesaa stor Bestilling fra hans Fødeland, selv fra hans egen Konge, vilde ikke have havt det Opløftende under Tvivlens Modfaldenhed som Brittens, hvis Tilbud ene kunde bestemmes ved Kunstnerens Værd uden al Indblanding af fædrelandsk Forkjærlighed. Men imedens vi med Rette tillægge Begivenheden al denne Vægt, maae vi tillige mindes, at hans indre Udvikling ogsaa havde naaet et eget Vendepunkt af Kunstnerhøide; Modfaldenheden kunde blot være forbigaaende. Sæt, at han ikke havde faaet denne Bestilling og havde været nødt til at reise hjem: skulde man da her have

været mere blind for hans Værd, end man var, førend han havde naaet den høie Kunstnerudvikling? For mig er Svaret ikke tvivlsomt. Jeg hørte allerede Thorvaldsen omtale med de største Forventninger, førend han havde faaet sit europæiske Navn. Men, vil man sige, hvad hjalp ham denne Anerkjendelse her hjemme, hvor der manglede ham paa saamange Kunstens Hjælpemidler, som han maatte søge i Rom? Jeg svarer hertil, at Fødelandet ligesaa godt kunde tilstaae ham een eller flere Reiser til Rom, ja hele Aars Ophold der, som det har tilstaaet mangen Videnskabsmand det. Men, indvender man videre, han vilde her kun have faaet ubetydelige Bestillinger, hvilket man troer at kunne bevise derved, at han i de tidligere Aar af sin Kunstnerstorhed ikkun erholdt faa Bestillinger herfra. Besvarelsen af denne Indvending er let; thi Nærværelsen af den store Kunstner kunde ikke være uden Virkning. Iøvrigt er det ikke mig, som vil vove at udgrunde Alt, hvad der vilde være skeet i Henseende til Thorvaldsen, hvis Hopes Bestilling var udebleven, ligesaa lidet som jeg tiltroer mig at sige, hvorfor der ikke tidligere skete en saadan Bestilling i Kunsternes store Hovedstad; men det er dem, der tillægge hiint ene Tilfælde en udelukkende Ret, som have at vise, at intet Andet var muligt. Imidlertid har alt det, som jeg her siger for at værne om Fødelandets lovlige Adkomst, Intet at gjøre med den Klage, Nogle føre over, at der gaves en Tid, hvor der herfra skete altfor ubetydelige Bestillinger hos ham. Hvis den er grundet, som jeg ikke tør nægte, saa lad den vendes udtrykkelig mod dem, den rammer, Afdøde eller Levende; men den danske Tænkemaade rammer den ikke. Saalænge Kunstneren levede saa langt fra sit Fødeland, var Opfordringen til Bestillinger ogsaa fjern, undtagen for de Faa, som havde et eller andet offentligt Foretagende at lede. At der til alle Tider og i alle Lande er skeet de store Mænd Uret fra Nogles Side, er nær ved at være uden Undtagelse. Vil man gjøre Enkeltes Uret mod Thor-

valdsen til en Bebreidelse mod det danske Folk, saa vil man sætte sig i den Nødvendighed at fordømme alle Nationer med Hensyn paa næsten enhver af deres store Mænd.

Den Paaskjønnelse, han senere nød baade af sit Fødelands Folk og Regjering, sammensmeltede paa en Maade med hele Europas; men med Sandhed kunne vi dog sige, at vi ikke heri forsømte os. Paa store Bestillinger herfra manglede det ikke; man bød ham med Glæde de ham fornødne Kunstnerbeqvemmeligheder, naar han opholdt sig hos os, der sendtes en kongelig Fregat til at føre ham og hans Kunstværker hjem.

Paa de velfortjente Æresbelønninger manglede det ei heller. Kunde noget Folk modtage en Fyrste med større Æresbeviser, end det danske modtog sin Thorvaldsen? Hvilken Iver viste det ikke for Stiftelsen af hans Musæum? Betragte vi de herved tilveiebragte Bidrag, i Sammenligning med vort Folks Størrelse og Midler, tør man vel sige, at intet Folk har, i Forhold til sine Evner, givet et stærkere Beviis paa sin Kjærlighed og Beundring for en stor Mand. Det er bekjendt nok, hvor almindeligt det var i alle Stænder at vise ham enhver Hylding. Ved hans Død var Sorgen vor Kjærlighed og Beundring værdig. Hans Jordefærd var saa stor, saa skjøn, saa harmonisk vidnende om vore Følelser, at den ligesaavel hædrede Folket som den Mand, man vilde hædre.

Hvor talrige end de Minder ere, som Thorvaldsen har efterladt sig adspredt i de forskjellige Lande, lever det dog intetsteds saa fuldeligt og i sin hele Omfatning som her. For os staaer hans hele Levnet afbildet fra den spæde Alder indtil hans lette og hurtige Oldingsdød. Han ophørte aldrig at elske sit Folk, og at mindes de Kjærlighedens Baand, der knyttede ham til det. Modersmaalet vedblev stedse at være det Sprog, hvori han især elskede at udtrykke sig, og som han tildeels vilde have glemt under sit lange Ophold i fremmede Lande, dersom han havde været behersket af nogen Lyst til at hengive sig til Ud-

landets Indtryk og ikke tvertimod bestandigt havde levet med Landsmændene i den fremmede Stad og talt med dem i Hjemmets Sprog.

Den Hylding, han modtog overalt, og de store Beviser paa Gunst og Beundring, hvormed saa mange Fyrster hædrede ham saavel som dem selv, vare ligesaa langt fra at lade ham elske sit Fødeland mindre som fra at opvække nogen Overmodets Svimmel hos ham. Han blev stedse sig selv og stedse Dansk. Hos os, hvor Beundringens Jubel var saa inderligt sammensmeltet med Kjærlighedens Slægtskabsfølelse, vilde han, at hans Værkers store Hovedstamme og Alt, hvad hans Kunstnerliv havde samlet, skulde bevares. Her skulle disse Værker nu og gjennem kommende Aarhundreders Række opsøges af alle Landes Kunstvenner. Kort, Thorvaldsen elskede Danmark som en Søn sin Moder og elskedes atter af denne Moder som den herligste Søn og af hver enkelt Dansk som en beundret Broder. Forholdet imellem det danske Folk og Thorvaldsen synes mig ifølge alt dette som et af de skjønneste Exempler paa et sandt og sundt organisk Forhold mellem et Folk og en af dets store Mænd.

Ingen Rangstrid mellem de forskjellige Stænder.

Ingen Rangstrid mellem de forskjellige Stænder.

(Trykt 1836 i Dansk Folkeblad 2den Aargang).

I Kjøbenhavnsposten Nr. 169 findes en Artikel betitlet: „Hvor er Skallen af Folket," som Folkebladet bør ile med at omtale, ikke fordi den er stilet mod en i Folkebladet indført Artikel, endnu mindre fordi man maatte frygte for, at den skulde blive uigjendreven; men fordi dette Blad bør stræbe, saa meget det formaaer, at forekomme den fjendtlige Stemning mellem forskjellige Borgerklasser, hvortil en Strid af denne Natur, hvis den føres med lige Heftighed fra begge Sider, kunde lede.

Det er bekjendt, at et Par Medlemmer af den roeskildske Stænderforsamling havde gjentaget den gamle Yttring, at Middelstanden er Folkets Kjærne, men, ved nærmere at forklare sig, udelukt Embedsstanden derfra, saa at det kun skulde være de vigtigere Næringsbrugere, der skulde henhøre til denne Klasse. Imod denne Yttring erholdt vi en Meddelelse fra en for Religion og alle høiere Menneskeanliggender varmtfølende Geistlig; uagtet Redactionscommitteen ikke kunde være enig med ham i alle hans Ansluelser, fandt man dog denne Artikel fuldkommen værdig til Optagelse. Mod dette Bidrag optræder nu Forfatteren i Kjøbenhavnsposten, som dog ikke finder den Mening deri, at det er hele Nationens oplyste og dannede Medlemmer, der

udgjøre dens egentlige Kjærne, men behandler Sagen, som om Meningen havde været, at Embedsmændene skulde ansees derfor.

Havde vi fundet en saa eensidig Mening i hiint Bidrag, vilde det aldrig have faaet en Plads i Folkebladet. Den hele Strid om de billedlige Udtryk Skal og Kjærne overlade vi gjerne til Andre; vor Hensigt her er ikkun at gjøre opmærksom paa, at Sagen neppe vil faae sin rette Belysning, naar Striden fortsættes paa den begyndte Maade. Spørgsmaalet om, hvilken Stand der er den vigtigste, fører lettere til en skadelig Rangstrid end til noget Godt. Man behøver ikke at have afgjort, hvilken Stand der er den vigtigste, for at indsee, at Staten hverken bør have flere eller andre Embedsmænd, end dens sande Fornødenheder medføre: at Embedsmændene hverken bør have større eller mindre Magt end den, der er gavnlig for det Hele: at de ikke bør være lønnede høiere end fornødent; men at Størrelsen af den fornødne Løn maa fastsættes saaledes, at man ikke afskrækker de dueligste Mænd fra at tjene Staten.

Man bør i alle Maader vogte sig for at lægge Vægt paa Standsforskjelligheder og for at opvække den ene Stands Skinsyge mod den anden. Vi ere alle Danmarks Sønner; dette er intet tomt Ord; Enhver, som erhverver sig den fornødne Dygtighed, har Adgang til Statsembeder, enten han er af høi eller ringe Byrd. Embedsstanden er derfor ikke at betragte som en Kaste, mod hvilken man behøver at stride. Men vil man paastaae om visse Embeder, at de burde afskaffes, om visse Myndighedsyttringer, at de burde ophøre, saa er det ikke mod E m b e d s m æ n d e n e, man strider, ligesaa lidet som mod Regjeringen; man har da kun bragt et Statsspørgsmaal paa Bane, hvori sikkert mange Embedsmænd ville stemme for Paastanden, d e r s o m d e n e r r i g t i g.

Naar Forf. siger, at Embedsmændene ere Statens Tjenere, saa siger han unægteligt noget Sandt, som Ingen vil nægte;

men man glemme ikke, at de ogsaa ere Statens Fuldmægtige, i hvis Hænder Statens Overhoved nødvendigviis maa nedlægge en Deel af sin Magtudøvelse, og om hvilke det maa værne ved Anseelse. Det vilde staae slet til med Staten, blev det anderledes; dog det, hvorpaa det især kommer an her, er at de ikke blot ere Embedsmænd; men at de ogsaa ere danske Mænd og for en stor Deel meget oplyste danske Mænd, i hvilken Egenskab de høre til samme Klasse, som alle oplyste og dannede Næringsborgere. Det er ved denne Klasse, at Folket skal hæves. Vi kunne ikke give Forf. Ret, naar han vil ansee den Menneskeklasse for den vigtigste i Staten, som arbeider for Livets Fornødenheder. Det viser sig tvertimod gjennem hele Tilværelsen, at det Nødvendigste, skjøndt Betingelse for det Ædleres Tilværelse, ikke er det Ædlere selv. Planten kunde ikke være til uden den Jord, hvori den voxer, Dyreslægten ikke uden Planteverdenen, Mennesket atter ikke uden begge. Som Vilde kunne Menneskene leve uden oplyste Ledere, men kun, forsaavidt de blive nær den dyriske Tilstand. For hvert Trin, vor Art er blevet hævet høiere, har det oplyste Mænd at takke. Havde Tyge Brahe ikke anvendt sin Tid paa Arbeider, som Rigsraadet fandt den ham viste kongelige Gavmildhed uværdige, havde Keppler ikke fundet sig i at sultfødes for at vedblive sine Grandskninger, havde Newton, deels bedre, deels virksommere paaskjønnet, ikke anvendt sin Tid paa Undersøgelser, som en Forsamling af Næringsborgere næsten eenstemmigt vilde have erklæret for unyttig, skulde Søfarten den Dag i Dag staae usigeligt tilbage for, hvad den nu er. Det er let at formere disse Exempler saa meget som nogen Modstander kunde opfordre til; hele Historien vidner.

Næringsborgeren sørger kun slet for sin Hæder, dersom han blot vil hævde den for sit Bidrag til de materielleste Goder; thi saa vil Fabrikeieren let blive nødt til at vige Rangen for sine Arbeidere, Skipperen eller Styrmanden for Matroserne.

Nei, selv ved Frembringelsen af materielle Goder spiller Aanden Mester, og vil Næringsborgeren indtage en høi Plads i Samfundet, maa han gjøre sig gjældende som oplyst Mand. Han kan baade ved Indsigt forædle sin Bedrift og tjene Almeenheden med sunde og gode Raad. Dette have mange Næringsborgere gjort, og vi haabe, at flere ville gjøre saa i Fremtiden.

Det er glædeligt, at Næringsborgerne nu mere end nogensinde før føle Trang til høiere Kundskaber; men hvem er villigere til at byde dem Haanden hertil end just den Klasse, som man nu er tilbøielig til at beskylde for Hovmod og Herskesyge? Man synes ganske at glemme, hvor ivrigt geistlige og verdslige Embedsmænd, saavel som ogsaa andre Lærde, have arbeidet for at hæve de lavere Klasser til et høiere Dannelsestrin. Naar mange Næringsborgere nu forstaae saa godt at tale mod den lærde Stand, hvem skyldes dette uden Mænd af samme? Hvem er det endog, som mere har givet Anledning til de nyeste Bevægelser til Fordeel for Folkeoplysningen end saadanne Mænd? Naar de endnu vedblive utrætteligt at indbyde deres Medborgere til Deeltagelse i Underviisningens Goder og derved til at vinde Plads i de Oplystes Raad, — og de ville sikkert vedblive — saa vil man i det mindste ikke troe, at de gjøre det i Haab om enten Belønning eller Tak; thi dertil synes der lange Udsigter.

Men lader os ikke stride om Stændernes Rang! Lad Enhver bidrage af yderste Formue til Fædrelandets Vel, saa vinde vi Alle mere end ved den mægtigste Rangforhøielse.

Om den rette Iver i Troessager,

en Samtale mellem Michel, Morten og deres Præst.

Om den rette Iver i Troessager,

en Samtale

mellem

Michel, Morten og deres Præst.

(Denne Samtale, der var skreven for Professor Hjorts Læsebog, havde til Hensigt at advare Ungdommen mod det Had for afvigende Religionsmeningers Skyld, som i de nyere Tider atter næres af Mange; da denne Advarsel ogsaa gjældte Folk af modnere Alder, optoges den ligeledes i Dansk Folkeblad, hvor den findes trykt i Nr. 47 2den Aargang 1836).

Michel. Der seer jeg Præsten; nu vil vi spørge ham om det, vi have talt om. Jeg tænker, han skal komme i en god Klemme; thi holder han med den Mening, som jeg nu har faaet Dig fra, saa bekjender han selv, at han er en lunken Christen; holder han med mig, saa fordømmer han selv sin lunkne Adfærd.

Morten. Det synes mig dog slemt at stille Folk Snarer. Han har altid forekommet mig at være en brav og gudfrygtig Mand. Du tilstaaer jo selv, at Du ikke har truffet ham i

nogen Strid mod den rette Tro, og at der heller ikke er nogen af Troeslærdommene, som han overspringer.

Michel. Det er sandt nok; men han har ingen Iver. Har jeg ikke viist Dig, at man ikke kan være lunken og gudfrygtig paa een Gang. Lad ham nu selv afsige sin Dom. Stil Du Dig kun an, som om Du endnu holdt ved din gamle Mening.

Morten. Ja, det skal ikke falde mig tungt; thi det forekommer mig endnu bestandigt, at der har blandet sig noget Galt ind i det, som Du har lært mig.

Michel. Der er han. Guds Fred. Det træffer sig ret vel, at Fader kommer der: vi vilde gjerne høre hans Mening om en Ting, hvorom vi ikke ret kunne blive enige.

Præsten. Nu vel! hvori bestaaer det? Er det Noget, som jeg kan oplyse, saa veed I, at jeg gjør det med Fornøielse.

Michel. Jo vistnok kan Fader oplyse den Sag, naar han vil. Spørgsmaalet er, om man roligt skal lade sin Næste blive i en falsk Tro, eller om man af alle Kræfter skal stræbe at rive ham ud deraf.

Præsten. Kan der være to Meninger derom?

Morten. Nei, herom vilde jeg vist ikke strides med Nogen; men jeg meente kun, at der nutildags er Mange, som af bare Iver for den Tro, som de kalde den rette, stifte Kiv og Had, og det kan dog aldrig være godt.

Michel. Og jeg siger, at man ikke skal være bange for at forarge de Vantroende, naar man kæmper for den rette Tro.

Præsten. Deri har Du jo fuldkommen Ret; men seer Du ikke let, at Morten kun sigter til den Heftighed og Forbittrelse, hvormed Mange fare frem.

Morten. Ja, kun dertil sigtede jeg.

Michel. Mig synes dog, at en kraftig Iver er Tegn paa, at man har Vished i sin Sag; men at Lunkenheden er et Tegn paa Usikkerhed og Vaklen.

Præsten. Det er mig kjært at høre Dig tale saaledes; thi nu kan jeg sikkert af Dig faae at vide, hvad man skal tænke, naar to Parter stride mod hinanden, som begge indbilde sig lige fast at være visse i deres Sag.

Michel. Det tænker jeg, er meget let at sige, man maa spørge Guds Ord.

Præsten. Ja, det er rigtignok let at sige; men det lader ikke til, at det er saa let at bruge dette Raad, siden man endnu, efter at vi have havt Bibelen i saa mange hundrede Aar, ikke seer Ende paa stridende Partier, som paa begge Sider ville bevise deres Mening af Guds Ord.

Michel. Ja, det er kun de selvkloge Lærde; gode Christne blive let enige.

Præsten. Er Du vis paa, at der ingen Selvklogskab er i det, som Du der paastaaer? Sig mig, har Du aldrig hørt, at der gives hele christne Lande, hvor Folket har andre Meninger end vi om visse Punkter i Christendommen?

Michel. Ja, det veed jeg nok; men de ere i Vildfarelse.

Præsten. Dog ikke i de Ting, hvorom de ere enige med os.

Michel. Nei, men i de Ting, hvorom de tænke anderledes.

Præsten. Men saadanne Folk troe dog sikkert ogsaa om dem selv, at de ere gode Christne?

Michel. Det maae de vel.

Præsten. Og at vi ere i Vildfarelse, naar vi tænke anderledes end de?

Michel. Men begge Parter kunne dog ikke have Ret?

Præsten. Sikkert ikke, og Vanskeligheden voxer endnu derved, at der gives flere end to Religionspartier. Det veed Du vel?

Michel. Ja, skulde jeg ei vide det! Der er tre Kirker: den lutherske, den reformeerte og den katholske.

Præsten. Det bliver ikke derved. Den græske Kirkes Troesbekjendelse er herskende i det store russiske Rige og udbredt i Grækenland og i adskillige Dele af det tyrkiske Rige. Desuden gives der endnu adskillige talrige Religionspartier og mangfoldige mindre betydelige.

Morten. Men mon de ogsaa ere ligesaa sikkre i deres Religion, som vi ere i vores?

Præsten. Derom kan man ikke med god Grund tvivle. Der gives intet af de større Religionspartier, som ikke kan opvise mange Tilhængere, der frimodigt have opoffret Liv og Blod for deres Tro. Men kommer det an paa den lette Prøve, at fordømme dem, der tænke anderledes, saa kan man i ethvert Land skaffe Tusinder, som med største Selvtillid sige Ja, naar Tusinder af et andet Parti, med ikke mindre Selvtillid sige Nei; og de fleste af dem ere dumdristige nok til at sige, at det er ikke deres Ord, men Guds Ord, som de forsvare, og dog, naar de ikke ville lyve for sig selv, maae de tilstaae, at det ikke er Ordet, hvorom de stride — thi det nægter ingen af Parterne — men om Udtydningen, som er deres eget Værk.

Morten. Hvordan skal vi da kjende den sande Tro? Dog nu falder det mig ind. Det hedder jo: Af deres Frugter skulle I kjende dem. Saa træffer man vel langt flere grove Laster hos de Andre end hos os, endog det seer galt nok ud hos os, Gud bedre det!

Præsten. Vi tør neppe paastaae at være mere frie for Laster end Folk i andre oplyste og velregjerede Lande.

Morten. Men hvad skal vi tænke om alt dette?

Michel. Skal vi da troe, at alle Religionspartierne have Uret?

Præsten. Du er saa temmelig paa Veien til det Rette.

Michel. Saa nødes vi jo til at forkaste al Tro og Christendom?

Præsten. Nu er Du med et Spring kommen langt fra Maalet.

Michel. Saa forstaaer jeg ikke Faders Mening.

Præsten. Det er da godt, at vi tale videre sammen; thi vare vi blevne skilte ad i dette Øieblik, vilde Du være gaaet bort med den Tanke, at jeg var den største Troesforagter.

Michel. Jeg længes efter at høre Faders Forklaring.

Præsten. Vi talte jo om, at de forskjellige christelige Partier ere uenige om mange Ting.

Michel og Morten. Saa var det.

Præsten. Og Du, Michel, spurgte, om man da ikke kunde troe, at de alle havde Uret.

Michel. Ja.

Præsten. Vel at mærke i det, hvorom de ere uenige.

Michel. Forstaaer sig.

Præsten. Men ikke i alt det, hvorom de ere enige.

Michel. Nu forstaaer jeg det. Fader mener, at det som alle Christne ere enige om, det skal vi troe; men det, som man er uenig om, det skal vi ikke troe.

Præsten. I den første Halvpart har Du ganske truffet min Mening: i den sidste derimod ikke. Du glemmer, at jeg før, da Du spurgte, om alle Partier maaskee havde Uret, ikke sagde, at Du havde truffet det Rette; men at Du var paa Veien dertil.

Michel. Velan! Hvorledes skal jeg da forstaae Tingen.

Præsten. Først maae vi vel antage, at det i Religionen, hvorom nogenlunde alle Christne ere enige, maa være det Visseste og mest Afgjørende deri.

Michel. Men er ikke Alt vist i Religionen?

Præsten. Det Spørgsmaal lader mig formode, at Du holder alt det, som er sandt, ogsaa for vist.

Michel. Ja, det mener jeg.

Præsten. Jeg veed nok, at man ofte bruger Ordet

ligesom Du; men her maae vi vel vogte os for at lade os besnære af Ord, som have to Meninger. Sig mig derfor: Naar Du hører noget Nyt, er Du da ikke mangen Gang uvis, om det er sandt eller ei?

Michel. Det skal jeg aldrig nægte.

Præsten. Undertiden faaer Du da siden tilforladelig Efterretning om, at det er sandt: saa er Du vis derpaa; undertiden faaer Du ogsaa tilforladelig Efterretning om, at det Ny var usandt: saa har Du ogsaa Vished derfor. Men naar Du hverken veed sikkert, om en Nyhed er sand eller falsk, bliver Du i Uvished.

Michel. Det forstaaer sig.

Præsten. Den Sandhed, Du ret tilgavns veed, saa at Du ikke tvivler derom, den er da vis for Dig.

Michel. Ja.

Præsten. Men der gives sikkert mange Sandheder, som Du ikke kjender, og deriblandt atter mange, som Du vilde have ondt ved at faae Vished om, naar de bleve Dig fremsatte.

Michel. Det maa jeg vel tilstaae.

Præsten. Den, der veed meget, for ham ere da mange Sandheder visse, som forblive uvisse for den, som har mindre Indsigt?

Michel. Det forstaaer sig.

Præsten. Og for den, som veed Alt, er ogsaa al Sandhed Vished. Du forstaaer mig? jeg mener, for Gud.

Michel. Jeg forstaaer det nu meget godt! For Gud er Sandhed og Vished eet: for os Mennesker er Sandheden ofte uvis.

Præsten. Jeg gaaer da videre: og siger, at det Visseste i Religionen er det Vigtigste. Men forstaa mig vel; jeg mener ikke, at de Sandheder, som Mennesket lettest fatter, ere de mest ophøiede, men de for ham nødvendigste. Er det ikke i høieste Grad rimeligt, at Gud har indrettet Alt saaledes, at vi let

kunne faae Visshed om de Religionens Sandheder, som ere uundværlige for vor Salighedssag, og at han i vort Væsen har nedlagt en hemmelig Følelse om disse Ting, som let vækkes ved hans Ord og ved hans Gjerninger, dem vi dagligt see rundt omkring os?

Michel. Vilde Fader ikke nævne mig, hvilke disse vigtigste Sandheder ere?

Præsten. Du vil dog vel ikke, at jeg skal opregne Dig dem alle?

Michel. Hvorfor ikke?

Præsten. Troer Du, at jeg vilde formaste mig til at afpæle nøie Alt, hvad der netop skulde høre til Saligheden at troe? Tvivler Du om, at Gud kan indrette sin Dom over Menneskenes Tro efter deres Fatteevne og deres hele Tilstand?

Michel. Kan Fader da Intet nævne mig?

Præsten. Exempler kan jeg give Dig; det er let. Det kunde Du selv have gjort. Den første af alle Religionssandheder er vel, at der er en Gud.

Michel. Men er dog ikke det, som vi see og høre, vissere for os, end at der er en Gud?

Præsten. Nu glemmer Du ganske, at vi talte om Religionens Sandheder. At det sandselige Menneske har størst Tillid til den sandselige Visshed, forstaaer sig selv; men saalænge Mennesket kun bliver ved denne, er hans hele Tilværelse usel. Han behøver mange Kundskaber, baade over guddommelige og menneskelige Ting, som ligge høiere. Forvisningen om, at der er en Gud, udgjør jo Grundvolden for al Religion og maa derfor være det visseste deri.

Michel. Naar Sagen forstaaes rigtigt, maa det vel være saa.

Præsten. Men nu er Hovedsagen, at man opvækker hos sig en levende Forestilling derom. Den blotte Tanke, at der er en Gud, udtales af mange Mennesker, uden at derved

er opstaaet et Lys i deres Sjæl. For at vække dette til bestandigt større Liv og Klarhed, maae vi uophørligt stille os for Øie, at han har skabt Alt, vedligeholdt Alt, seer Alt, omfatter Alt med sin Kjærlighed. Det staaer da ogsaa klart for Sjælens Øie, at vi kun i denne evige Aand, har vor Tilværelses rette Rod, og at vi ikkun have Deel i et evigt, lyksaligt Liv, forsaavidt vi leve i Samfund med ham. Føle vi os ligesom gjennemtrængte af denne Forvisning, saa følger det af sig selv, at Gud og hans Villie maae være Maalet for al vor Stræben, med andre Ord, at vi maae elske Gud over alle Ting. Men er denne Tanke virkelig levende i os og ikke en tom udvortes Bekjendelse, saa maa den vise sig i alle vore Handlinger, og blandt Andet i Kjærligheden til vor Næste.

Michel. Det er vist meget godt; men dette synes mig, at vi ogsaa kunne have tilfælles med Hedningerne.

Præsten. Paa en vis Maade vel. Mange Hedninger have havt en dunkel Følelse derom og Enkelte iblandt dem endog en noget klarere; men ved Christus er denne Tro først bleven levende i det store Menneskesamfund. For mig er den derfor en ganske væsentlig Bestanddeel af Christendommen. Men fordi jeg holdt for, at jeg burde nævne dette Exempel først, er det ikke det eneste. Have ikke alle Christne Overbeviisningen om Christi Væsens og Læres Guddommelighed fælles? Ere de ikke alle overbeviste om, at han har ført Menneskeslægten til Gud og frelst den fra Mørkets Magt? Det var mig let at give Dig endnu langt flere Exempler; men lader os ikke for Exemplernes Skyld komme fra det, hvorom vi talte. Lægger nu vel Mærke til, at disse ligesaa simple som store Sandheder ikke forstaaes eens af alle Mennesker. Deres Forestillingsmaader rette sig efter deres øvrige Oplysning. Saa tydeligt ogsaa Christendommen siger os, at Gud er en Aand, og saa villige alle Christne ere til at sige det samme, vedblive dog de mindre Oplyste at tænke sig ham med mange af Legemlighedens Egen-

ſtaber og langt mindre fuldkommen, end de Oplyſtere fatte ham. Paa ſamme Maade gaaer det med Chriſti guddommelige Sendelſe, med Verdens Frelſe ved ham o. ſ. v. Man faaer let Mange til at ſige det ſamme; men med den bedſte Villie kunne de ikke tænke det ſamme, fordi deres Evner og Oplysning ikke tillade det. Nu er det min Mening, at denne Forſkjellighed, ſom ligger i den menneſkelige Naturs Ufuldkommenhed, hverken vil udelukke Menneſket fra Guds Naade eller bør udelukke ham fra vort chriſtelige Broderſamfund. Men det er ogſaa min Mening, at den, ſom med ſin hele Sjæl ſtræber at tilegne ſig de Lærdomme af Religionen, ſom han kan fatte, og at gjøre dem virkſomme i ſit hele Liv, han vil tilegne ſig hele Chriſtendommen, ſaavidt ſom hans Evner tillade det, og disſe Evner ſelv ville vore, idet han med levende Tro, Kjærlighed og Ydmyghed hengiver ſig til Chriſtus.

Michel. Det ſynes mig dog, at naar han har den rette levende Tro, maa han jo have hele Chriſtendommen, og hvorledes kan han da være i Tvivl om nogen Lærdom?

Præſten. Ikke om nogen Lærdom, ſom han finder aabenbart fremſat af Chriſtus eller hans Apoſtle; men hvor han ikke finder dette og heller ikke finder Enighed blandt lærde og gudfrygtige Mænd, ſom ellers kunde være hans Veiledere, der kan han vel føle ſig uvis. De Lærdomme, hvorover den redelige Chriſten kan komme i en ſaadan Uvisheb, mener jeg, høre ikke til dem, ſom ere aldeles nødvendige til at viſe os den Vei gjennem Livet, ſom fører til Saligheden. Jeg kan godt tænke mig, at det ikke er givet Menneſket at fatte disſe uden høiere Evner og høiere Anſtrengelſer, ſom ikke fordres af Enhver.

Michel. Men det maatte jo være en lunken Chriſten, ſom ikke gjerne vilde anſtrenge ſig for disſe høiere Indſigter!

Præſten. Overiil Dig ikke. Mærk vel, at jo vanſkeligere en Ting er at indſee, deſto vanſkeligere er det ſom ofteſt ogſaa at faae Vished deri.

Michel. Men skal man da ikke stræbe efter saadan Vished sit hele Liv igjennem?

Præsten. Ganske vist; men pas nu vel paa alt det, som ligger skjult i din meget rigtige Paastand.

Michel. Hvad er det vel?

Præsten. Naar alle gode Christne stræbe deres hele Levetid efter Indsigter i de guddommelige Ting, mon de da komme lige vidt alle?

Michel. Nei, thi de leve ikke lige længe.

Præsten. Og have ikke lige gode Fatteevner eller Ungdomsunderviisning.

Michel. Det er sandt.

Præsten. Eller ligemegen Tid tilovers fra deres Arbeider.

Michel. Skulde det komme an herpaa. Bør man ikke hellere sulte end forsømme de guddommelige Ting?

Præsten. Har Du vel betænkt, hvad Du her siger?

Michel. Jeg mener, at det er snart betænkt.

Præsten. Saa skulde det jo være enhver Christens Pligt at tilsidesætte Alt for at udgrandske de guddommelige Ting?

Michel. Mig synes det maa være saa.

Præsten. Men hvorledes vilde det gaae, naar alle Menneskene lode Arbeiderne ligge for at grandske?

Michel. Gud vilde nok sørge for dem.

Præsten. Altsaa skulde de ikke arbeide i deres Ansigts Sved, som det hedder?

Michel. Rigtignok skulle de det.

Præsten. Vi komme her til en Hovedsag. Religionen bestaaer ikke blot i det, som vi troe, mene, tænke, men i en Gudhengivenhed, som gjennemtrænger vort hele Liv. Den sande Gudsfrygt paalægger os at opfylde den Plads i Guds store Huusholdning, som han har anviist os. Han, som er Skaberen, Opholderen og Styreren af hele Verden, vil ogsaa, at alle de Arbeider skulle udføres, som ere fornødne til hele Menneske-

samfundets Vedligeholdelse. Den, som pløier, udfører derfor ligesaa vel en af de Gjerninger, Gud vil have udrettet, som den, der prædiker.

Michel. Men Troen er jo dog usigelig meget mere værd end Gjerningerne.

Præsten. Gjerningerne selv ere slet Intet værd for Gud; han trænger ikke til dem; men den Gjerning, som udføres i den redelige Tro, at vi derved opfylde den Plads i Guds Huusholdning, som han har anviist os, er jo ligefrem en Udøvelse af Gudsfrygten. Ved hiin Tro forædler den ringeste Daglønner sit Arbeide; uden den er han kun et Lastdyr. Den samme Tro lader ham ogsaa stræbe at udføre alt sit Arbeide paa det samvittighedsfuldeste og overalt at indrette sit hele Liv efter Guds Villie. Gjør han det, saa lever han i et bestandigt Evighedshaab, nyder indvortes Fred og vil uden megen Kunst og Grublen rykke frem i gudelig Kundskab, og just saaledes, som den bedst passer sig for ham. Det vil ikke falde ham ind at tvivle om de Læresætninger, han ikke begriber; men han vil ikke føle sig kaldet til at forfægte eller udbrede dem: han vil med Rette frygte derved at forvilde sig selv og Andre; derimod vil han leve tro i sit Kald. Han vil ikke desto mindre med det gudelige Sind, som afpræger sig i hans Levnet, og ved den usøgte Indflydelse, han faaer paa dem, som staae lavere i Gudskundskab end han, kunne bidrage Sit til Guds Riges Udbredelse.

Michel. Men hvorledes lader Gud os vide, hvad der er vort Kald?

Præsten. Ligesom han giver Bien Kald til at frembringe Honning og Vor og Fuglen til at bygge Reder, idet han giver dem Evne dertil og Drift til at bruge Evnen, saaledes giver han ogsaa Mennesket Anlæg, ledsagede med Lyst til at bruge dem; men vel at mærke, med en Frihed og et deraf følgende Ansvar, som Dyrene ikke have. Nogle Mennesker have

faaet meget stærke Anlæg og følge dem med stor Lyst og Iver, naar de ikke af forfængelig Begjærlighed efter nogen indbildt jordisk Herlighed eller deslige lade sig bortdrage derfra. Men naar de følge deres Anlæg, saa følge de deres Kald og udrette Meget.

Michel. Men naar nu Nogen har Anlæg til noget Ondt?

Præsten. Tro mig: alle Naturanlæg lade sig bruge til noget Godt. Men for ikke at komme for langt fra Sagen, vil jeg ikke idag føre Beviset herfor, det er mig nok, at Du aldrig vil nægte, at ikkun gode Anlæg kunne betragtes som et guddommeligt Kald.

Michel. Men Mange føle slet intet Kald.

Præsten. Saadanne ere de fleste Mennesker, og de have da heller ikke Anlæg til noget Ualmindeligt, men henhøre til dem, som skulle røgte de allersædvanligste Haandteringer. Imidlertid maa dog den, som ikke føler noget Kald til Andet end det, som Forældre, Venner, Omstændighedernes Gang satte ham til, betænke, at det egentligt er det guddommelige Forsyn, som ved dem sætter ham dertil, og at han bør opfylde det med samme Iver, som om det havde været et større Hverv; har han været tro over det Lidet, vil der i Udødelighedens Land være Leilighed nok til at sætte ham over Mere.

Michel. Det er vist.

Præsten. Vi ere da nu enige om, at ikke alle Mennesker ere kaldede til at erhverve sig og endnu mindre til at udbrede de høiere Religionskundskaber, og vi have ligeledes seet, at disse ere af en saadan Beskaffenhed, at vi med vore menneskelige Evner ikke kunne opnaae samme Vished om dem, som om de Religionskundskaber, hvoraf de store Livsforskrifter flyde. Men derfor mener jeg ikke, at hine Lærdomme ere unyttige; de ville ikke være uden velgjørende Indflydelse paa dem, som formaae at fatte dem.

Michel. Saa synes det.

Præsten. Jeg tænker ogsaa, at det Menneske, som grubler over de guddommelige Hemmeligheder, maa gaae igjennem mangfoldige Trin og til een Tid berigtige, hvad han til en anden havde fattet urigtigt.

Michel. Det maa han vel.

Præsten. Men, naar han nu mindes, at han selv forhen har havt Meninger, som han siden forkastede, maa han da ikke betænke, at han endnu oftere kan komme til at forandre sin Mening. Bør han da dømme ilde om sin Næste, fordi denne har en anden Mening end han om disse høie Ting? og vilde det ikke være en stor Daarskab derfor at dømme Nogen?

Michel. Ganske vist, at sige, naar Vildfarelsen ikke strider mod Guds Ord.

Præsten. Og, vel at mærke, mod saadanne Guds Ord, om hvis Mening vi aldeles ikke kunne være i Tvivl; og endda bør man helst overlade Fordømmelsen til Ham, som seer i Hjerterne.

Michel. Saa bør det vel være.

Præsten. Sig mig nu, mener Du da ogsaa, at de Mænd, som gruble over guddommelige Ting, ret af Hjertet ønske at finde det Sande.

Michel. Det skulde man vel troe.

Præsten. Burde de da ikke elske hverandre som Folk, der søge den samme Sandhed? Burde de ikke stræbe at forstaae hverandre, lære af hverandre? Og burde ikke den, som vilde bestride en Anden, kun gjøre det med beskeden Frygt for selv at være den Feilende og med kjærlig Tillid om, at den Anden gjerne vil annamme Sandheden?

Michel. Saaledes burde det være; men gaaer det saaledes til?

Præsten. Mellem dem, som gruble i sand Ydmyghed

og Kjærlighed, maa det gaae saaledes til; men naar Menneskets Hovmod og Herskesyge indblande sig, saa gaaer det ganske anderledes; da kalder den Ene den Anden: Du Daare, og stræber at gjøre ham forhadt og foragtet af Menneskene; ja, han sætter sig dumdristigt paa det Dommersæde, som ene tilkommer den altseende Hjertekjender, og fordømmer sin Broder. Saaledes fjerner han sig fra den christelige Kjærlighed. Men naar han nu kan forlede mange enfoldige og endnu flere forfængelige Mennesker til at antage hans Meninger og at blive Ivrere derfor, saa komme de let til at tilsidesætte det Visse og Nødvendige for det, som efter deres egen Indsigts Beskaffenhed er mindre vist og mindre nødvendigt; kort, han handler ikke bedre end den, som fik enhver Bonde til at læse Lov og Forordninger for at see, hvilken Dommer der var Kongen troest, istedet for at nøies med Kundskaben om de Forskrifter, hvorefter han i det daglige Liv havde at rette sig, og gjøre sig al Flid for baade selv at efterleve disse Forskrifter og at befordre deres Efterlevelse i sin Kreds.

Morten. Men det lader dog nu efter Alt, hvad vi have hørt, som alle christelige Religionspartier vare lige gode, og det kan jeg dog ikke ret troe.

Præsten. Og behøver det ikke heller. Fordi man føler sig overbeviist om, at det mest Velgjørende og til Saligheden Nødvendigste i Christendommen er det, hvorom der mindst føres Strid mellem de forskjellige Partier, kan man dog fuldt vel antage, at Sandheden findes klarere og mere ublandet med Vildfarelser i det ene Troessamfund end i det andet. Endskjøndt jeg paa ingen Maade troer, at den Katholske er udelukket fra Saligheden, vilde jeg dog for ingen jordisk Fordeel gaae over til den katholske Kirke, ei heller ønske, at jeg var født Katholsk, om jeg ogsaa vidste, at jeg derved havde vundet Pavekronen. Jeg vilde ikke bortbytte min Lod, at være født i vor Kirkes Skjød, med den at tilhøre nogen anden. Min Mening er kun,

at vi Christne ikke for ulige Meningers Skyld angaaende Sager, som overgaae de Flestes Fatteevne, skulle fordømme eller endog kun ringeagte hverandre. Men een Ting maa jeg endnu føie til, som, jeg haaber, vil glæde Eder: De forskjellige store Religionssamfund ere mere enige om hine vanskeligere Lærdomme, end de Folk troe, som hænge stærkt ved Ord og Udtryk. Med alt dette er jeg langt fra at regne nogen af disse Forskjelligheder for at være vor Eftertanke uværdig; men at fordømme hverandre for dem, er baade uchristeligt og daarligt. Enhver røgte da i sand Gudhengivenhed sit Kald. Gjør han redeligt dette, saa vil han ikke forsømme dagligt at tænke paa Guds Ord og Gjerninger. Han vil da ogsaa hver Dag gjøre Fremgang i gudelig Kundskab og sikkert i sin oprigtige, barnligt enfoldige Tro komme usammenligneligt langt videre end den, som grubler uden det indvortes Kald. Ja, han vil endog være mere betrygget mod Vildfarelse end den rigtbegavede Grubler, dersom denne ikke ved alle Midler, som Fornuft og Religion tilbyde, bekæmper hos sig selv de Forførelser til aandelig Hovmod og tom Glimresyge, som tit henrive Mennesker af ualmindelige Evner. Den redelige, enfoldige Christen vil med alt dette være langt fra Ligegyldighed ved sine Medmenneskers Tro og Levnet; men hans Virksomhed til heri at udrette noget Godt vil være fjern fra Hovmod, Herskesyge, Voldsomhed og Hadskhed; thi den har sit Udspring af en med Ydmyghed inderligt parret Kjærlighed.

Christendom og Astronomi,

en Samtale.

Christendom og Astronomi,

en Samtale.

(Trykt i Dansk Folkeblad 3die Aargang 1837).

Man vilde aldeles misforstaae Hensigten med denne Samtale, hvis man troede, at den skulde bevise det kopernikanske Systems Rigtighed. Hertil vilde behøves et udførligt Skrift, som i visse Maader maatte indeholde en heel almeenfattelig Astronomi. Saa ønskelig en saadan kunde være i andre Henseender, vilde den dog ikke erstatte nærværende Samtale; thi denne er ikke skrevet for dem, som indlade sig paa Astronomernes Beviser, og endnu mindre for dem, som besidde enten praktiske Kundskaber i Faget eller Indsigter i Mathematik og Naturlære, men for dem, som troe, at der gives Grunde til at forkaste Astronomernes Lære, selv naar man Intet forstaaer af Videnskaben. Man siger f. Ex., at det saakaldte kopernikanske System, der antager, at det ikke er Solen, som gaaer omkring Jorden, men Jorden, som gaaer omkring Solen, strider mod Sandsernes aabenbare Vidnesbyrd; at man maa troe, at Tyge Brahe, som nægtede dette System, fortjente mere Tiltro end alle de, som antage det; at man finder den gamle Mening udtrykkeligt bekræftet i Bibelen; at man, selv om der kunde være to Meninger om den rette Forstaaelse af det Sted i Bibelen, der betragtes

som Hovedstedet i denne Sag, maatte paastaae, at den kopernikanske Mening strider mod den christelige Beviisthed. Det er ikke de trykte Yttringer af disse Meninger, som have fremkaldt denne Samtale, men meget mere de Erfaringer, som jeg i Omgangslivet har samlet angaaende de Forestillinger, som den religiøse Gjæring har avlet om denne Gjenstand. Jeg ærer den Fromhed, som heri viser sig; men jeg er paa det mest Levende overbeviist om, at hiin Uvillie kun hidrører fra Misforstaaelser. Disse har jeg efter Evne søgt at hæve og ønsker blot, at min alvorlige Bestræbelse, at skrive fatteligt for ret mange Læsere, maa være nogenlunde lykkedes.

Man vil maaskee bebreide mig, at den Modstander af Astronomien, som jeg har fremstillet, er altfor opfyldt af Fordomme, altfor uvidende, altfor blottet for Skarpsind. Men da jeg her ikke vilde bekæmpe nogen enkelt Person, men virke mod forudfattede Meninger, som jeg har fundet adspredt hos Mange, maatte jeg gaae saaledes tilværks, med mindre jeg vilde have deelt Fordommene mellem flere Personer, hvilket let vilde have medført Vidtløftighed, og i nærværende Tilfælde ikke syntes mig at have nogen Fordeel. Maaskee vil man herimod indvende mig, at mangen Tiltale og Svar i denne Samtale vise, at jeg ikke skyer Vidtløftighed, og muligt har jeg i denne Henseende ikke altid truffet det rette Maal; men hvor man finder, at visse i sig selv ubetydelige Mellemled i Talen tjene til at holde Opmærksomheden længe nok paa et Punkt, hvor dette er tjenligt, haaber jeg, at man ikke vil finde dem overflødige.

Alfred. Palmer. Nordskin. Ervin.

Palmer. Nu synes det mig, at vi have faaet aftalt, hvad der hørte til vor Forretning, og da Ervin vil beholde os i denne Aften, saa vilde jeg gjerne bringe en Ting paa Bane, som jeg længe har ønsket at høre kyndige Folks Mening

om. Nordskin siger mig saa tit, at alle de nyere Astronomer kun ere Børn mod vor gamle Tyge Brahe, og at han ikke har mindste Tvivl om, at denne vor store Astronoms Mening om Solsystemet er mere værd end alle de Andres. Men nu have vi Alfred her, som forstaaer Astronomi; jeg har stor Lyst til at høre hans Mening derom.

Nordskin. Den kan De jo høre en anden Gang. Jeg veed den allerede.

Alfred. Det undrer mig. Jeg mindes aldrig at have talt med Dem derom.

Nordskin. Deri har De Ret; men jeg veed jo, at alle Nutidens Astronomer ere af een Mening.

Alfred. Jeg tør ikke kalde mig Astronom, skjøndt jeg har gjort mig nogenlunde bekjendt med Astronomien.

Nordskin. Er det ikke nok! Har De lagt Dem efter Astronomien, er De sikkert en Kopernikaner.

Alfred. Ja, jeg troer rigtignok, at Jorden gaaer omkring Solen.

Nordskin. Vidste jeg det ikke forud!

Ervin. Men naar alle de, som have lagt sig efter Astronomien, ere saa enige, maa det vel være, fordi der ikke er nogen Grund til Strid.

Nordskin. Tro ikke det! Det er saa en Aftale mellem dem.

Palmer. Det var da en mærkværdig Aftale! Saa mange hundrede Mennesker, af saa mange forskjellige Partier, baade i Religion og i Politik, Mænd, som tildeels laae i Strid med hinanden over vigtige videnskabelige Gjenstande, de skulde dog stedse vedblive at være enige om at holde Sandheden angaaende Solsystemets Indretning skjult! Jeg vilde snarere troe, at alle de, som nu føre Ordet mod det kopernikanske System, stode i Pavens hemmelige Tjeneste; thi denne fordømmer det, endskjøndt Tingenes Magt har afnødt ham den Tilladelse, at

det tør foredrages som den beqvemmeste Beregningsgrund. Imidlertid er jeg langt fra virkeligt at give denne magelige Forklaringsmaade Rum; men reent utroligt er det mig, at der blandt de Mange, som have dyrket Astronomien i de sidste to hundrede Aar, ikke skulde have været Een enten saa redelig eller saa ærgjærrig eller saa lysten efter den rigelige Belønning, han kunde vene fra det romerske Hof, at han forraadte Hemmeligheden.

Nordskin. Ja vist har der været Saadanne; men naar Nogen træder frem og siger, at det kopernikanske System er falsk, saa ere Astronomerne strax tilrede og forsikkre Alle med een Mund, at han ikke forstaaer noget af deres Videnskab.

Palmer. Men saa kunde han jo lære andre ærlige Mennesker den.

Nordskin. Den vantro Verden vilde nok vogte sig for at komme til saadan en Lærer.

Palmer. Men de Troende? De ere nu ingen lille Flok.

Nordskin. De have noget Bedre at anvende deres Tid paa. Lader os ikke længere tale om den Sag. Forlang ikke, at jeg skal troe en nymodens Boglærd bedre end vor gamle, danske Tyge Brahe, som hentede sin Lærdom fra Himmelens store Stjernebog.

Alfred. Det forstaaer sig selv, at det maa komme an paa deres egen Villie, om De vil tale med mig om Astronomien; men De sigtede efter mig med et Par Ord; jeg maa dog have Lov til at vise, at De ikke rammede.

Nordskin. Nu! Lad' høre!

Alfred. De talte, som om jeg aldrig selv havde læst i Himlens Stjernebog; men jeg maa dog sige Dem, at jeg mangen Gang har betragtet Himlen og der seet Ting, som Tyge Brahe aldrig saae.

Nordskin. Det var vel den kopernikanske Theori.

Alfred. De mener det vist ikke saa skarpt, som De siger

det; thi De kan dog vel ikke troe, at jeg aldrig skulde have seet paa Himlen med en Kikkert.

Nordskin. Men den Viisdom havde Tyge Brahe ikke!

Alfred. Han døde 1601, og Kikkerten blev først senere opfunden. Den første Gang, den blev brugt til Jagttagelser paa Himlen, var 1609, og den første Bekjendtgjørelse om de Ting, man opdagede ved dette ny Hjælpemiddel, udkom 1610.

Nordskin. Hvo veed, om ikke Tyge Brahe selv har opfundet den tidligere og brugt den uden at tale derom.

Alfred. Og tillige skulde han have tiet med Alt, hvad han saae dermed? Deres Iver for vor berømte Landsmand fører Dem for vidt.

Nordskin. Nu, hvad saae man da for Nyt paa Himlen med Kikkerten, som Tyge Brahe ikke havde seet?

Alfred. Galilæi, som først brugte Kikkerten til Jagttagelser, opdagede, at Planeten Jupiter havde 4 Maaner.

Nordskin. Nu, det var godt for ham.

Alfred. Men endnu mere for os.

Nordskin. Hvorledes det?

Alfred. Herved have vi faaet et herligt Middel til at bestemme, hvor meget et Sted her paa Jorden ligger Østen eller Vesten for et andet.

Nordskin. Ja, heri kan jeg ikke modsige Dem; det er mig for høit.

Alfred. Paa ingen Maade. Jeg skal ved denne Leilighed slet ikke tale efter Kopernikś Viis. Jeg begynder med at sige, at Solen staaer op i Østen; derimod har De jo Intet?

Nordskin. Nei! det er fornuftigt talt.

Alfred. Et Sted, som ligger lige Østen for et andet, har altsaa tidligere Morgen, Middag og Aften end dette, og selv om det ikke ligger nøiagtigt Østen derfor, men tillige mere nordligt eller sydligt, som medfører en Forskjel i Dagenes Længde,

tilmed i Solens Opgangs- og Nedgangstid, har dog det østlige Sted tidligere Middag.

Nordskin. Det forstaaer sig.

Alfred. Ligger et Sted saa meget Østen for et andet, at dets Afstand derfra udgjør en fire og Tyvendedeel af hele Jordens Omkreds, saa har hiint allerede Kl. 12, naar dette har Kl. 11. Var Forskjellen to Timer, saa var Afstanden mellem de tvende Steder 2 Gange $\frac{1}{24}$, med andre Ord en Tolvtedeel af Jordens Omkreds. Var Forskjellen derimod kun $\frac{1}{2}$ Time, saa blev Afstanden kun $\frac{1}{2}$ fire og Tyvendedeel, det er $\frac{1}{48}$ af Jordens Omkreds. Var Forskjellen 4 Minuter, som er $\frac{1}{15}$ Time, saa maatte man dele Jordens Omkreds i 15 Gange 24, det er 360 Dele, for at faae en Strækning saa lang som de to Steders Afstand.

Nordskin. Det er altsammen godt nok, men hvad saa videre.

Alfred. Dersom vi nu havde et Tegn, som man paa een Gang kunde see fra mangfoldige Steder, endog mange hundrede Mile fra hverandre, og man i det Øieblik, Tegnet blev seet, optegnede nøie Stedets Klokkeslet efter et Uhr, som nøiagtigt fulgte Himmelens Gang, vilde man da ikke heraf kunne lære Stedernes Tidsforskjel og benytte denne til at betegne deres Beliggenhed Østen eller Vesten for hverandre?

Nordskin. Vel!

Alfred. Men et saadant Tegn have vi hver Gang en af Jupiters Maaner skjuler sig bag den.

Nordskin. Men det beviser jo Intet for Koperniks System!

Alfred. Nei, det meente jeg ikke heller; men jeg har lagt an paa at tale mere med Dem om deres Tvivl og vilde gribe denne Leilighed til at give Dem et Exempel paa, at det ikke er lutter Smaating, man har opdaget, siden Tyge Brahes

Aand vandrede hen til en Verden, hvor han ikke behøvede vore Seerør.

Nordskin. Herimod har jeg Intet, naar jeg kun seer, at de vigtige Ting ikke vilde have formaaet ham til at forandre sin Mening.

Alfred. Det er sandt, at denne vigtige Følge af Jupitersmaanernes Opdagelse ikke vilde forandre hans Mening; men der laae noget Andet deri, som vilde have havt en stor Indflydelse derpaa. Betænk engang, at den fornemste Grund til, at Mængden ugjerne antager Kopernikś System, er den, at de nødigt ville give Slip paa den Indbildning, at hele Himmelen kun er skabt for Jordens Skyld, og at denne derfor maa være Midpunktet, hvorom det store Verdensalt dreier sig. Maatte der ikke opstaae nogen Tvivl mod denne Indbildning, naar man saae, at ogsaa andre Planeter have Maaner og det Maaner, saa langt fra os, at vi ikke kunne see dem med blotte Øine? I Sandhed, der maatte en stærk Indbildsthed til at troe, at saadanne Maaner mere vare skabte for os end for den Klode, som de belyse!

Nordskin. Men De sagde jo dog, at disse Maaner havde en stor Nytte for os!

Alfred. De er opfindsom! Men De glemmer, at Planeterne Saturnus og Uranus ogsaa have Maaner, som det endnu er vanskeligere for os at iagttage, og som derfor ikke letteligen bruges til dette Slags Bestemmelser. Dog De kunde tænke Dem, at man i Fremtiden maaskee kom til at drage Nytte deraf her paa Jorden! Men vil De derfor sige, at de blot ere skabte for Jordens Skyld, turde det vel hænde, at De ikke fandt Mange, som troede, at det hermed var deres fulde Alvor.

Nordskin. Men troer De da ikke, at Tyge Brahe, hvis han havde lært denne Opdagelse at kjende, kunde have fundet Svar derpaa?

Alfred. Det troer jeg gjerne; thi hvad kan man ikke forsvare, naar man blot vil værge sig mod den indbildte Ydmygelse at tilstaae sin Vildfarelse? Men jeg har meget for gode Tanker om Tyge Brahe, til at jeg skulde troe, at han havde villet det. Han var en Sandhedsgrandsker og ingen blot Meningsadvokat; saadant Spilfægteri er ikke for en Mand som ham. Jeg bør imidlertid bemærke, at jeg i mit Svar har forudsat, at han havde seet denne Kjendsgjerning i Sammenhæng med de øvrige, deels ved Kikkertens Hjælp, deels ved mathematiske Undersøgelser, skete Opdagelser; thi vanskeligt vil nogensinde en enestaaende Kjendsgjerning bestemme en grundig Tænkers Mening. Allerede i de nærmeste Par Aar efter Kikkertens første Brug til Jagttagelser paa Himmelen skete mangfoldige Opdagelser, som maatte have den største Indflydelse paa Forestillingerne om Verdenssystemet. Førend man kjendte Kikkerten, kunde man endnu vedligeholde den Indbildning, at Planeterne udmærkede sig fra Jorden ved deres Skin. Man sagde: Planeterne ere lyse Legemer, Jorden er mørk; hvorledes kan man da sige, at Jorden gaaer omkring Solen ligesom de andre Planeter? Den har jo ingen Lighed med en Planet! Kikkerten gjendrev denne Indvending og viste tydeligt, hvad man kun før kunde gjette, at de Dele af en Planet, som ikke beskinnes af Solen, ere mørke ligesom de ubeskinnede Dele af Maanen. Jorden kan da skinne for andre Planeter med samme Glands, som disse eller Maanen skinne for os.

Nordskin. Men vilde Tyge Brahe ogsaa have ladet sig indbilde, at Planeterne skulde være ligesaa store som Jorden eller endog større?

Alfred. Dette behøvede man ikke at lære ham; han vidste meget godt, at Himmellegemerne ere saa langt borte, at de maae være meget store for at sees saaledes, som vi see dem, og at mange af dem maae være langt større end Jorden. Vel have vi nu nøiagtigere Maalninger, end hans Instrumenter

tillode, endskjøndt de for den Tid vare ypperlige; men dette forandrer Intet i Hovedsagen. Hvad han derimod ikke kunde see med blotte Øine, var, at Planeterne have Pletter ligesom Maanen, og at man ved at iagttage disses Flytning kan see, at Planeterne dreie sig om deres Axer.

Nordskin. Herom har jeg engang læst Noget, som viste, at de ellers overalt saa enige Astronomer ere uenige, om Planeten Venus gjør sin Omdreining i noget over 23 Timer eller behøver mere end 24 Dage dertil. Hvad kan man nu tænke om de øvrige Omdreininger?

Alfred. Astronomerne maae finde sig i en meget haard Behandling. Ere de enige, saa holde deres Fiender det ikke for Overbeviisning, men Aftale. Ere de uenige om een eneste Planets rette Omdreiningstid, saa skal dette bevise, at de ogsaa burde være uenige i Henseende til de Planeter, om hvis Omdreiningstid de ikke ere det.

Nordskin. Nu vel da! Vi ville lade Astronomerne være enige om, at Planeterne dreie sig om deres Axer.

Alfred. Tyge Brahe saae heller ikke Bjergene paa Maanen.

Nordskin. Jeg har heller ikke seet dem, og dog har jeg engang seet paa Maanen gjennem en Kikkert; men jeg saae ikke Andet, end at den var ganske ujevn.

Alfred. Rigtig! Men Ujevnheder, saa store, at vi kunne see dem i 50,000 Miles Afstand, maae vel være mere end nogle faa Alen høie! Og store Ophøininger paa en Klode vil De dog vel kalde Bjerge?

Nordskin. Men er Maanen saa langt borte?

Alfred. Det er godtgjort ved Udmaalninger; selv deres Tyge Brahe har bidraget Sit dertil, og om ogsaa ikke hans Maal kunde have al den Nøiagtighed som Nutidens, vilde det dog ikke gjøre nogen Forskjel, som her kom i Betragtning. Men her have vi en Leilighed, hvor De kan lade Dem undervise af

Erfaringer og Bemærkninger, som ganske høre til den sunde Menneskeforstands Betragtningskreds.

Nordskin. Lad høre, jeg er nysgjærrig!

Alfred. Seer man ikke de høieste Gjenstande i størst Afstand her paa Jorden?

Nordskin. Det er bekjendt.

Alfred. Og omvendt, naar man kan see Toppen af en Gjenstand langt borte, maa man slutte, at denne Top ligger høit over det flade Land eller over Havspeilet.

Nordskin. Det er indlysende.

Alfred. Et Bjerg maa allerede være meget høit, naar det skal sees 20 Mile borte. Naar nu Maanen kan sees paa een og samme Tid fra 2 Steder, som ere mere end halvtrediestusinde Mile fra hinanden, saa maa den vel have en Høide over Jorden af mange hundrede Mile. Dette er vel meget ubestemt og svagt udtrykt i Sammenligning med vore nøiagtige Kundskaber, men nok for at vise Dem, at der ingen Lærdom behøves for at begribe, at Maanen maa være meget længere borte og meget større, end den ueftertænksomme Mængde, som betvivler Astronomiens Beregninger, har kunnet tænke sig. De kunde ogsaa slutte det samme, ja selv faae en større Forestilling om dens Afstand, ved at overveie, at, enten vi see den staae høit eller lavt paa Himmelen, naar den kun ikke staaer saa lavt, at vi tillige see en Mængde jordiske Gjenstande, som skuffe vort Syn, forekommer den os lige stor, skjøndt den svæver over Steder, som ere mange hundrede Mile fra hverandre.

Nordskin. Jeg maa vel tilstaae, at min Tvivl her er gaaet for vidt.

Palmer. Hvis deres Tro ikke var derimod, kjære Nordskin, vilde De dog vel nu give efter?

Nordskin. Paa Troen tør jeg vel ikke beraabe mig mod Astronomer, men dog vel paa mine Sandser. Naar disse vise mig, at Himmelen dreier sig, og at Jorden staaer, skal

ingen Spidsfindighed bringe mig til den Indbildning, at det er Himmelen, som staaer, og Jorden, som løber.

Alfred. De er ikke langtfra at nedlægge den Paastand, at vi til Ære for Sandserne skulde gaae fra Forstanden.

Nordskin. Hvorledes?

Alfred. Vi skulle, hvis vi nødtes til at følge deres Grundsætning, troe, at en Ting, som vi see langt borte, maatte virkelig være lille, og at den efterhaanden blev større, som vi kom den nærmere; at en Allee skulde være smallere paa de Steder, som vare langt fra os, end paa dem, som ere os nær; at Løgterne i Gaden skulde staae desto nærmere ved hverandre, jo længere vi ere fra dem.

Nordskin. Nu disse Feil berigtige Sandserne selv for os.

Alfred. Altsaa trænge Sandsernes Vidnesbyrd til at berigtiges.

Nordskin. Ja ved indbyrdes Sammenligning.

Alfred. Men De vil dog vel ikke sige, at Sandserne selv gjøre Sammenligningen; thi den Evne at sammenligne Ting, som vi have seet til forskjellige Tider, maa vel tilskrives Forstanden.

Nordskin. Lad Forstanden have sin Deel deri; men Sandserne gjøre her dog Hovedsagen.

Alfred. Jeg tænker just ikke saa. Men jeg vil hellere spørge videre for at faae deres rette Mening at vide. Naar et Skib gjør en Vending, seer det jo ud, som om Kysterne løb omkring Skibet?

Nordskin. Ja, hvad Andet!

Alfred. Og naar jeg om Aftenen vandrer i Maaneskin, og det grangiveligt seer ud, som om Maanen gik med mig, saa berigtige atter Sandserne sig selv.

Nordskin. Her trænge Sandserne ikke til Berigtigelse, men kun Astronomerne. Det kommer ikke mig ved.

Alfred. Jeg tænker det dog; thi naar nu to Vandrere møde hinanden, og hver af dem forsikkrer paa sine Sandsers Vidnesbyrd, at Maanen er fulgt med ham, hvilken af dem har da Ret?

Nordskin. Jeg vedbliver at sige, at den ene Erfaring da berigtiger den anden, og at vi deraf lære, at Maanen ikke er gaaet med Nogen af dem.

Alfred. Men naar nu en Beboer af Planeten Jupiter traf sammen med En af Jordens Beboere, og den Første sagde efter sine Sandsers Vidnesbyrd, at hele Himmelen dreiede sig om hans Planet, men den Sidste, at det var rundt om Jorden, den dreier sig, saa kunde jo ogsaa her den ene Erfaring berigtige den anden!

Nordskin. Men jeg twivler om, at Jupiter har Beboere, og har den, træffe de dog aldrig sammen med os.

Alfred. Det gaaer altsaa os Jordboere hermed, som det vilde gaae den Vandrer i Maaneskin, som aldrig mødte Nogen.

Nordskin. Nei! Han kunde berigtige sin Feiltagelse ved at vende om.

Alfred. Paa ingen Maade; thi hans Sandser lærte ham da kun, at Maanen vendte om med ham.

Nordskin. Men lad Sandserne ogsaa nu og da bedrage os; vi have dog intet Andet at fæste Lid til, hvor Guds Ord ikke taler.

Alfred. Forstanden?

Nordskin. Den er ikke at stole paa.

Alfred. De er en stor Uven af den. Men De tillader den dog at udregne hele Almanakken forud, med Dagenes Længde, Solens og Maanens Opgang og Nedgang o. s. v. De tillader den endog at beregne Solens og Maanens Formørkelser hele Aar forud. De tillader den ogsaa at opfinde Maskiner, som give Dem mangfoldige af Livets Beqvemmelig-

heder, der ellers vilde være Dem uopnaaelige eller ubekjendte. De tillader den endog at ordne det borgerlige Samfund ved velbetænkte Love. Kort, Forstanden er en miskjendt Ven, som De bør gjøre Afbigt.

Nordskin. Men feiler da Forstanden aldrig?

Alfred. Hvor skulde jeg vel vove at nægte den Sandhed, at Mennesket kan feile i Brugen af enhver af sine aandelige Evner ligesaavel som ved Sandserne.

Nordskin. Saa bliver der da ingen anden Vished end i det guddommelige Ord. Til det vil jeg holde mig.

Alfred. Det er ret! Saaledes gjøre Astronomerne ogsaa.

Nordskin. Hvorledes skal jeg forstaae dette?

Alfred. Saa naturligt som muligt. De læse den Lovbog for Verdensbevægelserne, som Gud med egen Haand har skrevet paa Himmelen.

Nordskin. Men de læse den ved Hjælp af deres egen bedragelige Forstand.

Alfred. Lader os dog tale lidt nøiagtigere. Astronomerne have først gjort sig bekjendte med Himmelen ved Hjælp af deres Sandser. De have omhyggeligt samlet Aartusinders Erfaring over Himmelbegivenhederne. De have bestandigt søgt at udtænke bedre Redskaber til at see Himmellegemerne og til at udmaale deres Størrelse, Afstand og Bevægelse. De have stedse sammenlignet deres Beregninger med det, som skete paa Himmelen. Skulde man tvivle om, at saa megen ærlig Flid og Grandskning gav nogen Veiledning til Sandheden! —

Nordskin. Ja, naar vor Forstand ikke var saa formørket.

Alfred. Indbild Dem den dog ikke saa formørket, at den tabte Evnen til at forudberegne Himmelbegivenhederne hele Aarhundreder, ja Aartusinder!

Nordskin. Det kunde Tyge Brahe ogsaa, endskjøndt han lod sig lede af Bibelen.

Alfred. Dersom Bibelen indeholdt Veiledning til astro-

nomiske Beregninger, saa havde den dog vel lært Tyge Brahe de keplerske Love.

Nordskin. Jeg har hørt tale om dem; men de vedkomme vel mest Theorien.

Alfred. De ere grundede paa Erfaring, og deres første Begrundelse skyldes Tyge Brahes skjønne Jagttagelser; imidlertid have nu to hundrede Aars Erfaringer bekræftet dem. Hver ny Planet, som opdages, har givet et nyt Exempel paa disse Love. Da William Herschel 1781 havde opdaget den ny Planet Uranus, kunde man ved Hjælp af de keplerske Love allerede 4 Aar derefter beregne, at den behøvede 84 Aar for een Gang at gaae rundt omkring Solen. Da Piazzi 1801 havde opdaget den ny Planet Ceres, men efter faa Dages Jagttagelser blev syg og siden ikke kunde finde den igjen, fandtes dens rette Sted i det udstrakte Himmelrum ved Beregning, grundet paa samme Love. Atter i den seneste Tid have vi havt et store Beviis paa de astronomiske Beregningers Gyldighed ved den halleyske Comet. I nogle og halvfjerdsindstyve Aar havde den været usynlig for Jordens Beboere; men dens Bane var beregnet, og den kom til den forudsagte Tid.

Nordskin. Men studser De ikke selv ved, at De forsøger at bevise Astronomien ved Spaadommes Opfyldelse?

Alfred. Dette Ordspil er mig ikke nyt.

Nordskin. De kalder denne Anmærkning et Ordspil!

Alfred. Ja, en Leg med Ord. Hvad Andet? Naar De siger, at det ikke passer sig at bevise videnskabelige Meningers Sandhed ved Spaadomme, saa forstaaer De vistnok ved Spaadom en Forudsigelse, udsprungen af en indre Følelse eller Anskuelse, uden at Forstanden kan gjøre Rede derfor; og i denne Mening høre Spaadomme ikke hen under Videnskaben; men naar De ved Spaadom vil forstaae en Forudsigelse, grundet paa en Indsigt, der ligger klart for Forstanden, saa hører den jo ganske til Videnskaben. Desuden beder jeg Dem at spørge

deres sunde Menneskeforstand, om det ikke er et stort Beviis paa rigtig Indsigt, naar den lærer os paa en bestemt Maade at forudsige Begivenheder, ikke blot nogenlunde, men med den nøiagtigste Bestemmelse af Tid og Sted; og naar saadanne Forudsigelser have bekræftet sig mange tusinde Gange, er da ikke Beviset uomstødeligt? Og kan man vel med Nytte komme frem med andre Beviser for Folk, som ikke have lært Videnskaben selv og ikke ville anvende den fornødne Tid for at lære den?

Nordskin. Men var det da ikke muligt at forudberegne Himmelbegivenhederne ligesaa rigtigt efter Tyge Brahes Lære?

Alfred. Førend jeg besvarer dette Spørgsmaal, maa jeg gjøre Dem opmærksom paa, at der i Astronomien gives to Slags Forudberegninger. Den ene grunder sig derpaa, at man har samlet nogenlunde fuldstændige Jagttagelser over en heel Række af Forandringer og seet dem bestandigt komme igjen i samme Orden; man forudsiger da, at dette vil fremdeles skee. Dette Slags Forudsigelse udkræver aabenbart ingen Indsigt i Naturlovene. Den anden Art derimod er just bygget derpaa og udmærker sig derved, at man af de almindelige Naturlove kan forudsige Noget om Gjenstande, som ere os nye; man bebuder her ikke Gjenkomsten af det, som man allerede før har seet foregaae med samme Ting, men Noget, som den af Naturen belærte Fornuft, i Kraft af sin Indsigt, siger maa nødvendigt skee. De to første Exempler, jeg nyligt gav, hørte ganske til denne Klasse, og hverken Tyge Brahes eller det ældre System frembyde noget lignende Exempel. Selv det, jeg tog af den halleyske Comet, hvori endeel af Forudsigelsen beroer paa en oftere fornyet Gjenkomst, indeholder dog det Egne, at man ikke vilde have formaaet at forudsige Ulighederne i Omløbstiderne, dersom man ikke havde havt Newtons herlige Lære, som paa det inderligste sammenknytter sig med Koperniks, og

uden hvilken ogsaa de fleste andre astronomiske Beregninger vilde blive mangelfulde.

Nordskin. Hvori bestaaer da denne newtonske Lærebygning?

Alfred. At fremsætte nogenlunde fuldstændigt Hovedbestanddelene af hans Lære vilde være for meget paa een Aften; men gjerne vil jeg nævne dens allerførste Grundsætninger; thi de tiltale allerede den uindtagne, sunde Menneskeforstand. — Han har udviklet den store Tanke, at Verdensklodernes Bevægelser skee efter samme Love, som Bevægelserne her paa Jorden?

Nordskin. Hvilke ere de Love, hvortil De her sigter?

Alfred. Først maa jeg nævne een, som allerede var opdaget før Newton, nemlig, at et ubesjælet Legeme ligesaalidet kan sætte sig selv i Hvile, naar det er i Bevægelse, som det kan sætte sig selv i Bevægelse, naar det befinder sig i Hvile.

Nordskin. Dette synes fornuftigt nok, men strider jo mod Erfaring, som viser os, at et bevæget Legeme, f. Ex. en Kugle, man triller hen ad en Bane, tit af sig selv standser.

Alfred. Nei, kun fordi de mange smaae Ujevnheder, den støder paa, og de Luftdele, som den maa drive ud af Veien, lidt efter lidt standse den. Man har ved utallige Prøver overbeviist sig om, at en Bevægelse varer desto længere, jo mere man bortrydder dette Slags Hindringer. Men vi kunne endnu uddrage flere Følger af denne det Ubesjæledes Villieløshed; thi paa Grund af denne kan heller intet bevæget Legeme forandre enten sin Hastighed eller sin Retning.

Nordskin. Men vi see jo dog, at en Bold eller en Steen, som man kaster efter et lige Sigte, gaaer i en krum Bane.

Alfred. Aarsagen ligger udenfor det kastede Legeme; det er Tyngden, som bestaaer i en Kraft, hvormed Jorden trækker alle Legemer til sig.

Ervin. Den Lov, som De her forklarede, kalder man jo Inertiens Lov.

Alfred. Sandt nok, saaledes kalder man den; men dette Navn frister let til at troe, at man tillægger Legemerne en Kraftløshed, som lidet vilde stemme med Naturen. Det mangler ikke Legemerne paa Kræfter til at virke, men paa en Villie til selv at begynde en Forandring i deres Kræfters Anvendelse.

Ervin. Man maa ret forundre sig over, at Menneskene i Aartusinder have været ubekjendte med en saa naturlig Tanke. Det var jo Des Cartes, som først opdagede den?

Alfred. Hellere maa man vel sige, skaffede den almindelig Indgang; thi allerede Galilæi indsaae den. Men i ethvert Tilfælde har man ikke indseet den fulde Betydning af Materiens Villieløshed førend halvtredie Aarhundrede før vor Tid.

Ervin. Vel! Men jeg frygter for, at jeg altfor meget har afbrudt Dem. Jeg bør nu ikke hindre Dem fra at gaae videre.

Alfred. Tyngden er en Følge deraf, at alle legemlige Ting i hele Verden tiltrække hverandre. De faldende Legemers Bevægelse frembringes derved, at alle Jordens Dele tiltrække dem.

Nordskin. Det synes naturligt nok forklaret.

Alfred. Nu siger Newton videre, at Tiltrækningen mellem to Legemer bliver saa meget svagere, jo længere de komme fra hinanden, og det ikke saaledes, at de tiltrække hinanden to Gange saa lidt, naar de komme to Gange saa langt fra hinanden, tre Gange saa lidt, naar Afstanden bliver tre Gange saa stor o. s. v.; men han viser, at baade Tiltrækningskraften og alle andre Virksomheder, som gaae lige ud i alle Retninger, virke saamange Gange svagere i den større Afstand, at man maa multiplicere Afstandstallet med sig selv for at finde Svækkelsen, saa at Kraften i 2 Gange saa stor Afstand er 2 Gange 2 eller 4 Gange saa lille, i 3 Gange saa stor Afstand 3 Gange 3 eller 9 Gange saa lille o. s. v.

Nordskin. Det er heelt besynderligt.

Alfred. Tvertimod, det er naturligt. Lader os tage vort Exempel af en anden Virksomhed, som vore Sandser bedre ville kunne følge med. Sæt et Stykke Papir i en Alens Afstand fra et Lys, saa vil dette Papir opfange en vis Mængde af den Lysvirksomhed, som Luen udsender til alle Sider. Flyt det nu to Alen bort, saa rammes det ikke af nær saa megen Lysvirksomhed; men meget af den, som det før modtog, gaaer nu forbi. Vilde man sætte et andet Stykke Papir i Stedet, som nu i to Alens Afstand skulde opfange al den Lysvirksomhed, som opfangedes før i den ene Alens Afstand, saa maatte det være baade dobbelt saa langt og dobbelt saa bredt, som det første; men dette giver en 4 Gange saa stor Overflade. De seer da, at denne Adspredelsesmaade ligger i Rummets egen Beskaffenhed.

Nordskin. Jeg havde ikke troet, at denne Sag var saa naturlig.

Alfred. Ved en sindrig Regning viser Newton nu videre, at Størrelsen af den Virkning, som udspringer af alle Delenes Tiltrækning i en Kugle, ganske er saaledes beskaffen, som om alle disse Dele befandt sig i Midpunktet, hvilket jo ikke kan være Tilfældet i Virkeligheden, men er en stor Lettelse i visse Regninger.

Nordskin. Hvortil bruger han disse Regninger?

Alfred. Naar vi ville sammenligne andre Tiltrækninger med dem paa Jordens Overflade, haves nu hertil et let Middel. Overfladens Afstand fra Midpunktet kunne vi kalde een Jordradius. Er nu en Ting to Jordradier borte fra Midpunktet, saa tiltrækker Jorden den 4 Gange saa svagt; er den 10 Jordradier borte, 100 Gange saa svagt; er den 60 Jordradier borte, tiltrækkes den 60 Gange 60 eller 3600 Gange saa svagt.

Nordskin. De kommer ind i en lang Regning!

Alfred. Den er nu tilende. Den sidste Regning siger

os, hvormeget Maanen tiltrækkes af Jorden, naar dens Afstand er nogenlunde midt imellem den største og den mindste.

Nordskin. Men hvoraf kunne vi see, at Regningen er rigtig?

Alfred. De mindes, at den lige Vei er den, Legemernes Bevægelse maa følge, naar Intet bøier dem derfra. Nu gaaer Maanen ingensinde fort i den lige Retning, hvorhen dens Gang i forrige Øieblik sigtede; men Jordens Tiltrækning bøier den bestandigt af derfra, saa at Maanen maa vandre rundt om Jorden.

Nordskin. Men dette synes mig dog ikke saa vist.

Alfred. Den ene Tanke har dog nødt os til den anden; imidlertid ere vi endnu ei tilende. Naar vi beregne den Krumning, som Jagttagelserne vise os hos Maanens Bane, saa er den netop saa stor, som den ifølge Tiltrækningslæren maa være. Den bøier sig i eet Minut 15⅝ Fod af fra den forrige Retning. Tænk Dem ret tydeligt, hvad det vil sige, at blandt alle de utallige Størrelser, denne Afvigning kunde have, træffe vi i Virkeligheden den eneste, som følger af Tiltrækningslæren. Føi endnu hertil, at Maanen i hvert af sine Omløb kommer os engang over en Jordradius nærmere, en anden Gang ligesaa meget længere bort fra os. I hver ny Stilling har den da en anden Afstand og en anden Krumning; men i hver af dem faaer man da ogsaa et andet Tal end 15⅝ og altid netop det, som følger af Tiltrækningsloven. De seer da, at her have vi en sand Utallighed af Overeensstemmelser mellem Tanke og Virkelighed. Mener De ikke, at dette maa indgive Tillid?

Nordskin. Jeg tilstaaer, at dette er mærkværdigt.

Alfred. Beregne vi nu videre alle Planeternes Baner omkring Solen, saa finde vi atter, at de ganske ere saaledes beskafne, som de maae være, naar Solen tiltrækker dem efter den af os betragtede Lov. Det samme findes, naar vi betragte de fremmede Planeters Maaner. Deres Baner ere aldeles

saadanne, som de maae være, naar Planetens Tiltrækningskraft virker efter samme Lov som Jordens og Solens.

Nordskin. Dette er da den almindelige Tiltrækningslære?

Alfred. Kun et meget flygtigt Omrids deraf. For at see den i al dens indre Harmoni, maa man anvende megen Flid og Tid derpaa, som man dog aldrig vil fortryde. Men jeg mærker, at der endnu gives Meget, hvis Udeladelse ikke engang den Hurtighed, hvormed dette Omrids gives, kunde undskylde. Især maa jeg gjøre opmærksom paa, at Newtons Lære godtgjør, at Jordens Figur ganske beroer paa de samme almindelige Naturlove som dens og de andre Verdenskloders Bevægelse. En omhyggelig Undersøgelse har viist, at Jorden har været flydende, før den kom i sin nuværende Tilstand. Disse flydende Dele maatte, naar ellers Intet hindrede det, ved Tiltrækningen ordnes til en Kugle, hvor alle Overfladens Dele ere lige langt borte fra Midpunktet; men Jordens Omdreining om dens Axe gjorde heri en Forandring. Denne Omdreining sætter ikke Axens Dele selv i Bevægelse; men enhver anden Deel maa beskrive en Cirkel, som er desto større, jo længere den er fra Axen. Nu har baade Grandskning og Erfaring beviist, at der i et saadant Kredsløb ligger en Stræben til at gaae bort fra Kredsens Midpunkt, og at denne Stræben er størst, jo større den beskrevne Kreds er. Herved skeer det, at Jordens Omdreining udvider Jorden i dens store Midkreds, som vi kalde Æqvator, og i alle Dele, som ligge den nær. Denne Jordens mærkelige Afvigelse fra Kugelfiguren opdagede Grandskningen 60 Aar, før man fik samlet de Erfaringer, som bekræftede den. Jordens egen Figur er da et Beviis for, at den dreier sig om sin Axe.

Nordskin. Jeg veed neppe mere, hvad jeg skal sige.

Alfred. Ogsaa Planeterne vise en Afvigning fra Kugelskikkelsen, hver i Overeensstemmelse med sin Størrelse og Omdreiningshastighed.

Nordskin. Jeg nægter ikke, at der findes en stor Eenhed i denne Lære; men al denne Eenhed er for mig kun Tant, naar jeg maa sige, at den strider mod Bibelen.

Alfred. De sigter til det bekjendte Sted hos Josva, hvor det hedder, at Solen stod stille; men dette, synes mig, beviser ligesaalidet, at det har været Forfatterens Mening, at Solen virkelig gik, som man kan paastaae, at den, som skriver Almanakken, antager denne Mening, fordi han siger, at Solen staaer op eller gaaer ned, istedetfor at sige, Jorden dreier sig den eller den Dag saaledes, at det seer ud i Kjøbenhavn, som om Solen staaer op Kl. 7. Man vilde tvertimod udlee Astronomen, dersom han til Ære for sit System talte saa pedantisk. Vist er det, at om ogsaa Kopernik skulde have fortalt den omhandlede Begivenhed, kunde han ikke uden Pedanteri have talt anderledes end Josva.

Nordskin. Men Bibelen maa dog tages efter Ordet.

Alfred. Efter denne Yttring maa der dog være eet Sted, som De ikke vil tage efter Ordet, nemlig: Bogstavet ihjelslaaer, men Aanden gjør levende. Men jeg behøver ikke her at fremkalde en vidtløftig Forhandling. Der gives Steder nok, hvor Bibelen taler om Jorden paa en Maade, som umuligt kan tages efter Ordene. Tales der ikke paa eet eller flere Steder om Jordens Kreds, ganske overeensstemmende med vore Forestillinger, men paa andre Steder (f. Ex. Job 28. 24) tales der om Jordens Ender og i Johannes's Aabenbaring om 4 Engle, som holdt paa Verdens fire Hjørner. Ja, hos Job Kap. 38, V. 13 og flere Steder i samme Bog tales der om Jordens Vinger, den mest poetiske Betegnelse for Jordens Bevægelse. Skulde man endelig troe, at Bibelen vilde lære os Astronomi, synes det, naar Alt kommer til Alt, at den snarere lærer os Jordens Bevægelse end dens Stilstand. Jeg troer imidlertid, at Bibelen, hvis den skulde lære os Astronomi, vel vilde have talt tydeligere.

Nordskin. Det vil vistnok være vanskeligt, ja maaskee umuligt, at afgjøre Spørgsmaalet ved enkelte Bibelsteder; men min hele christelige Bevidsthed taler mod Astronomernes Lære.

Alfred. Forstaaer jeg ret, saa antager De ikke, at Bibelen indeholder den Lære, at Jorden staaer stille, udtrykt i saa klare Ord, at Enhver, som bygger paa Bibelen, maatte overbevises; men De mener, at en dybere Opfatning af Bibelens Mening i dens Heelhed afgjør Sagen. At det nu er Dem og deres Meningsbeslægtede, som heri forstaae Bibelen rigtigt og ere veiledede af den Helligaand, derpaa føler De Dem saa vis, at De tør trodse de stærkeste Modbeviser, hentede af Fornuft og Erfaring.

Nordskin. De trænger mig stærkt. Skal jeg da forlade min Christendom, som jeg forstaaer, for deres Astronomi, som jeg ikke forstaaer?

Alfred. Fagre Ord til vort Sind bedaare! Udtryk Dem nøiagtigere, og deres Spørgsmaal faaer et ganske andet Udseende. Sig ikke: Skal jeg forlade min Christendom? Men sig: Skal jeg berigtige den Maade, hvorpaa jeg i Overeensstemmelse med mange Andre nu i nogle Aar har forstaaet Christendommen?

Nordskin. Glem ikke, at denne Maade at forstaae Christendommen paa er ældgammel.

Alfred. Men glem heller ikke, at der, selv blandt ældgamle Opfatningsmaader, findes store Forskjelligheder, og glem fremfor Alt ikke, at der har været mange Mænd, om hvis redelige Hengivenhed for Christendommen man ikke tør tvivle, som slet ingen virkelig Strid have fundet mellem deres Religion og deres Videnskab. Der gives altsaa en Maade at opfatte Christendommen paa, ved hvilken den ikke kommer i Strid med Sandheden, som Fornuft og Erfaring vise os som urokkelige; der gives en anden Opfatningsmaade, ved hvilken Christendommen bliver uforenelig med disse Sandheder. Jeg spørger

nu ikke om, hvad De kan forsvare for Mennesker; men jeg spørger: Kan De forsvare for deres Samvittighed at indbilde Dem, at den Helligaand driver Dem til at forkaste afgjorte Sandheder? De siger, at De forstaaer Christendommen; men hverken De eller noget andet Menneske forstaaer den tilfulde. De siger, at De ikke forstaaer Astronomi. Vel sandt! Men her er jo Talen om visse Sætninger, hvorom alle Sagkyndige ere enige, og som De blot paa Grund af deres formeentlige dybere Indsigt i Christendommen vil forkaste, endskjøndt mangfoldige fromme og indsigtsfulde Christne have antaget dem.

Nordskin. Jeg mærker vel, at Sagen faaer et saadant Skin, at jeg maa synes alle dem, som ikke stemme med mig, besat af Hovmod, og dog kan jeg forsikkre, at min Mening i denne Sag hænger sammen med hele mit indre Væsen. Jeg vil tale reent ud: Al eders Naturvidenskab er mit Sind modbydelig. Den ombanner hele Tænkemaaden og bortvender den fra Gud. Det er i eders Videnskab ikke ham, som lader Solen staae op og gaae ned, eller som holder Jorden i sin Haand, eller som giver Sommer og Vinter! Nei! Hos Eder er det de blinde Naturlove, som udrette dette. Det er ikke hans Vrede, som udsender Lynet! Nei! Hos Eder er det kun en elektrisk Gnist, som farer frem efter en blind Nødvendighed. Det er ikke hans Magt, som lader Stormen bruse hen over Jorden! Nei! Det er den forstyrrede Ligevægt. Det er ikke hans Godhed, som vander Jorden med Himmelens Væde! Nei! Det er kun et Spil af varme og kolde Luftstrømme, som man har sagt mig.

Alfred. Det kalder jeg vel talt; thi De synes mig klart at have udtrykt den Grundtanke, der bestemmer deres Overbeviisning. Jeg skal stræbe efter lige Klarhed. Men sig mig først: Nægte Naturgrandskerne, at hele Verden har sin Oprindelse fra Gud?

Nordskin. Nei! Det tilstaae de gjerne, hvad det Hele angaaer; men til hver enkelt Begivenhed finde de dog Aarsagen i Naturlovene, saa at Gud Intet faaer at gjøre dermed.

Alfred. Men fra hvem troe Naturgrandskerne, at disse Love komme?

Nordskin. Jeg nægter ikke, at de lade Gud være Lovgiver, men for at spare ham al videre Umage med Regjeringen.

Alfred. Troer De, at vi forestille os disse Naturlove som Forskrifter, Nogen havde givet Gud?

Nordskin. De maae vel forestille Dem, at Gud har givet sig dem selv.

Alfred. Men at sige, at Gud rettede sig efter Forskrifter, som han havde givet selv, kunde dog ikke være ugudeligt?

Nordskin. Det turde man vel ikke paastaae.

Alfred. Men troer De, at den dybere tænkende Naturgrandsker anseer denne Forestillingsmaade som Guddommen fuldkommen værdig?

Nordskin. Jeg veed ei, hvad De mener.

Alfred. Naar vi forestille os Naturlovene som de Forskrifter, Gud engang havde fastsat hos sig selv, at Naturen skulde lyde, og som han siden aldrig fraveg, saa vilde man derved lægge vor menneskelige Indskrænkning ind i Forestillingen.

Nordskin. Hvad er da det Sande heri?

Alfred. Hele Tilværelsen er Guds uophørlige Værk, hvori hans uendeligt fuldkomne Fornuft, som aldrig forandres, overalt er afpræget. For vor Betragtning bliver denne den guddommelige Fornufts stedsevarende Virkning og evige Lighed med sig selv til Naturlove. Det er altsaa bogstaveligt sandt, naar der siges, at Gud lader Solen opstaae, Aarstiderne vexle, Lynet fare frem; men mange Mennesker ville gjerne lade Gud

udrette disse Ting efter deres egne naturstridige Forestillinger, som dog af dem holdes for saa herlige, at de troe, at man nægter Guds Magt og Viisdom, naar man tvivler paa den, som de laane ham. See her er Hemmeligheden.

Nordskin. Nu vel! Jeg vil da gjerne troe, at man kan være en god Christen, skjøndt man antager det kopernikanske System; men De vil, haaber jeg, ikke nægte, at man kan være en god Christen, skjøndt man forkaster det.

Palmer. Man kan sikkert være en god Christen med reen, barnlig Tro uden enten at forstaae eller antage noget astronomisk System; men letsindigt at forkaste en videnskabelig Mening, som man ikke forstaaer, vilde kun lidet sømme sig for en Christen.

Nordskin. Men bedre Christen bliver man dog ikke ved at antage det. Man kan betragte det med Ligegyldighed.

Alfred. Jeg tør ikke engang heri give Dem Ret. Vel er det indlysende, at mange Mennesker maae befinde sig paa et saa lavt Dannelsestrin, at Astronomien maa være dem en meget ligegyldig Ting, og at de først maatte have lært meget Andet, førend de kunde have sand Nytte af denne; men dette er ikke Tilfældet med Alle. Lader os vel betænke, at enhver rigtig forstaaet Kundskab træder med i Christendommens Tjeneste. Jeg studsede før, da De forlangte, at vor Verdensanskuelse blot skulde holde sig til Sandsernes Vidnesbyrd; heri ligger en paa fordærvelige Følger frugtbar Miskjendelse af Menneskenaturen. Videnskaben har dette tilfælles med Religionen, at den stræber at hæve os over det Sandselige. Christendommen, hvis hellige Bøger ere skrevne i tvende for de fleste Tider og Steder fremmede Sprog, og som omfatter saamange Gjenstande for Grandskning, indeholder utallige Opfordringer til Tænkning og Dannelse. En stor Deel af den christelige Verden har fulgt disse og er,

trods alle Vildfarelser, som efter menneskelige Vilkaar maatte indsnige sig, dog derved kommen til et usammenligneligt høiere Trin af christelig Oplysning og christeligt Levnet, end de raae Nationer, som uophørligt blande deres grove sandselige Begreber ind i Christendommen. Mennesket er, uagtet Religionen stræber at lære ham noget Bedre, altfor tilbøieligt til at ansee Legemverdenen som den egentlige sande Tilværelse. Skulde det ikke bidrage meget til at rive ham ud af denne lave Tankekreds, naar han seer, at Jorden, som han indbildte sig at være den faste Bærer for Alt, selv kun er et bevæget Led i en større Verden; at Himmel og Jord kun ere en Tilsyneladelse, bag hvilken en dybere og varigere Fornuftorden ligger skjult! Skulde den Indsigt, at hele Verden ikke blot er skabt for Mennesket, være nogen ringe Lægedom mod hans Hovmod! Skulde den Storhed, som en rigtigere Verdensanskuelse stiller Mennesket for Øie, ikke udvide hans Aand!

Nordskin. Hvormegen Lærdom skulle vi da ikke behøve for at blive bedre Christne!

Alfred. Misforstaa mig ikke! Troer De mig saa ukyndig, at jeg kunde indbilde mig, at ethvert Menneske skulde studere alle Videnskaber? Nei! Ikke Lærdom er det, som her omhandles: her tales kun om at modtage med Kjærlighed og Glæde de Kundskaber, mange Tidsalderes Grandskere have opdaget om Verdensbygningen. Det er aldeles ikke ligegyldigt, om Mennesket forsmaaer en ædel aandelig Glæde eller ei, Nydelsen deraf er altid en Tilnærmelse til Gud. Overskue kun engang i Aanden Grundtrækkene af Verdensbygningen. Hver Planet er en stor og mørk Klode som Jorden og faaer sine Omskiftninger mellem Dag og Nat fra den samme Sol. Dette opnaaes derved, at hver af disse Kloder dreier sig om sin Axe, saa at den ene Side oplyses, medens den anden er mørk; paa samme Maade faaer enhver af dem sine Aarstider ved

i en vis Tid paa foreskreven Maade at gaae rundt om Solen, og hver Planet faaer af Solens Skin en Glands, som bidrager til at forskjønne de andres Nat. Ved Betragtningen heraf kunne vi ikke tilbageholde den Tanke, at hine Kloder ligesaavel ere beboede som vor Jord, skjøndt af Væsener, som i mange Maader maae være forskjellige fra dem, som her findes. Hvilken uberegnelig Mangfoldighed udspringer her ikke af een stor Grundtanke! Men hvilken umaalelig større Kreds aabner sig ikke for vor Beundring, naar vi betænke, at hver af de talløse Firstjerner selv er en Sol og Midpunktet for andre Kloders Bevægelse! Vi føle os paa eengang opløftede ved dette Glimt af den guddommelige Viisdoms og Skabekrafts Aabenbaring og gjennemtrængte af den dybeste Ydmyghedsfølelse. Vidste man det ikke før, maatte man her lære det, at vi ere Intet mod Gud, men Noget ved Gud!

Bør Færdighed

i

at skrive og tale Latin

anfees som en Bestanddeel af den almindelige lærde Dannelse?

Bør Færdighed i at skrive og tale Latin ansees som en Bestanddeel af den almindelige lærde Dannelse?

I Anledning af forskjellige offentlige Ytringer i de seneste Aar.

(Trykt i Maanedsskrift for Litteratur 18de Bind 1837).

Den Færdighed at tale og skrive Latin sættes nu ikke mere saa høit som fordum. Universitetet har efterhaanden meget indskrænket sine Fordringer i denne Henseende og har i de seneste Tider givet mange Beviser paa, at det med raske Skridt heri følger Tidens Udviklingsgang. Den offentlige Stemme har alt længe udtalt sig i samme Retning. Imidlertid gives der endnu Mange, som frygte, at det vilde have en skadelig Indflydelse paa Studeringerne i det Hele, dersom man ved Universitetet ophørte at hævde denne Færdighed som en Bestanddeel af vor almindelige lærde Dannelse. Især deleshed synes denne Mening at finde Forfægtere blandt fordums akademiske Borgere, som efter flittige Studier have forladt Universitetet og nu ofte indtage en vigtig Stilling i det borgerlige Liv, hvori deres Meninger kunne udøve en betydelig Indflydelse. Jeg troer derfor, at denne Gjenstand vel fortjener paa ny at afhandles, om man end derved skulde nødes til at gjentage Meget, som allerede oftere har været sagt.

I en Sag, hvor de modsatte Meninger tælle dygtige Forsvarere, men hvor ogsaa talrige Stemmer hidrøre fra Fordom eller Lidenskab, vil det ikke være nok at afveie de virkelige Grunde; de Følelser og uklare Forestillinger, som hos Mange udøve en saa betydelig Indflydelse, maae ogsaa sættes i deres rette Lys. Jeg veed vel, at jeg herved nødes til nogle Gjentagelser og nogle Adsplittelser af sammenhørende Ting; men Klarheden og det rigtige Indtryk vil bedre sikkres ved denne Adskillelse, og jeg undgaaer saaledes lettere Skinnet af at tillægge tænkende og indsigtsfulde Forsvarere af en Mening de dem fremmede Bevæggrunde, som bestemme de blinde Tilhængere.

Hvor Fordomme eller Lidenskaber tale, høres Grundene slet. Det vil derfor være bedst, at vi først affærdige hine, for siden desto bedre at fornemme disse; og da en Sag ofte har mere at befrygte af sine altfor ivrige Venner end af dens afgjorteste Fjender, saa vil jeg begynde med de Fordomme og Overdrivelser, hvis Forfægtere man ellers let vilde fristes til at regne til mine Forbundsvenner.

Medens nogle betragte Latinen med en hellig Ærbødighed, gives der Andre, som ikke ere langt fra at foragte den. De have mærket, at den Anseelse, hvori Latinen staaer, hos Mange kun er grundet paa gammel Fordom, at der tit har været meget Pedanteri forbundet med Latinens Studium, og at Mange, som havde bragt det vidt i de lærde Sprog, befandtes lidet brugbare i Livets Forretninger. Disse rigtige Bemærkninger have ledet dem til en Fordom, som ikke fjerner sig mindre fra Sandheden end den, de bekrige. For dem er da den Indflydelse, man tilstaaer Latinen eller meget meer de lærde Sprog ialmindelighed, intet Andet end en Levning af gammelt Barbari, en af de Lænker, hvori nedarvet Laugstyranni gjerne vil fængsle den fri Aand. Vel tilstaae de, at det maa have sin Nytte at kjende de lærde Sprog ligesaavel som ethvert andet; men denne Nytte forekommer dem meget indskrænket. Sproget er dem kun

Skallen, som maa brydes for Kjærnens Skyld; men Kjærnen er de Kundskaber, hvortil Sproget aabner Adgang. Havde vi gode Oversættelser af alle de Bøger, som ere skrevne i det latinske Sprog, mene de, at vi kunne spare den Tid og Møie, vi anvende paa at lære det, og bruge vore Kræfter til noget Bedre. Denne Indvending beroer paa en eensidig Forestilling om Underviisningens Hensigt. Ved Betragtningen af de vigtige Kundskabskilder, hvortil Sprogene aabne os Adgang, og den store Tjeneste, man kan have af gode Oversættelser, glemmer man, at Nytten af at lære Noget ikke blot bestaaer i den Brug, man kan gjøre af det Lærte, men tillige, og ofte fornemmelig, i den Uddannelse, vore Evner derved faae. Ligesom Legemet uddannes til større Kraft og Brugbarhed ved visse Øvelser, hvoriblandt mange, som sjeldent eller aldrig anvendes i Livet, saaledes ogsaa de aandelige Evner.

En grundig Sprogunderviisning indeholder en sand Utallighed af aandelige Øvelser. Da Sproget skal udtrykke vore Tanker, maa det jo indeholde Noget, som svarer til disses Skikkelser og Sammenstillingsmaader. Mangen Forvirring eller Uklarhed i Tanken bliver umulig for den, som er vant til at udtrykke sig rigtigt. Ingen kan ansees for udannet, som har Færdighed i at udtrykke sig vel, skjøndt hans Dannelse vistnok endda kan være meget eensidig og mangelfuld. Denne Færdighed er ligesom Betingelsen for enhver anden Dannelse. — Man vil maaskee spørge, om Færdighed i at udtrykke sig vel ikke kan opnaaes ved at lære Modersmaalet. Hertil svares, at dette ikke blot er muligt; men at det ganske fornemmeligt er Modersmaalet, hvori man skal erhverve sig den. Imidlertid er det indlysende, at Tankerne udvikles mere ved at lære flere Sprog, i hvilke man dog ikke behøver at drive det til samme Fuldkommenhed som i Modersmaalet; men man lærer Meget, baade ved at see de Forskjelligheder, som Tankernes Udtryk kunne faae, og ved at bemærke Lighederne deri. Ved at lære fremmede

Sprog lever man sig paa en vis Maade ind i et aandeligt Samqvem med de Folkeslag, som tale det, og vor hele Tankekreds faaer derved en Udvidelse, en indvortes Mangfoldighed og i mange Henseender en Berigtigelse, som man først ret bliver var, naar man anstiller en nøiagtig Betragtning over sin egen Udvikling. Man seer, at jeg her ikke taler om den store borgerlige Nytte, man under visse Omstændigheder kan høste af fremmede Sprog, ikke engang om de Kundskabsrigdomme, hvortil de aabne Adgang, Fordele, som man iøvrigt maa sætte stor Priis paa; men jeg taler her kun om den større Aandsdygtighed, man vinder ved at erhverve sig Fortrolighed med fremmede Sprog. Men disse Fordele kunne vi jo opnaae ved at lære de levende Sprog, som koste os mindre Møie og gavne os mere end de døde, hvorfor lader man da ei disse vige for hine? Fordi der i de gamle Sprog og Værker ligger Noget, hvortil intet aldeles Tilsvarende findes i de nyere. Det græske og latinske Sprogs kunstige Bygning er høist forskjellig fra de nyeres, hvorved de rigtignok blive langt vanskeligere at lære; men den Øvelse, som Eftertanken faaer ved at overvinde disse Vanskeligheder, er derfor ogsaa desto større. Dette vilde dog kun være en slet Erstatning, dersom den var den eneste; men den levende Beskuelse af en for os saa ualmindelig Sprogbygning, den Skjønhed, den Fylde af Tanker og Følelser, som vi beundre i mangfoldige af de Værker, vi have i hine Sprog, og ganske fornemmeligt i det Græske, danne og berige Aanden i en høiere Grad, end man forestiller sig, naar man ikke nøie har tænkt derover. Bliver man ved at gjøre sig fortrolig med et levende Sprog langt nøiere bekjendt saavel med det Folk, som taler det, som med dets Litteratur, maa dette da ikke ogsaa skee ved at trænge ind i de gamle! Men i denne gamle Verden var man kommet til et høit Trin af aandelig Udvikling paa Veie, der vare meget forskjellige fra dem, de nyere Folk ere gaaede. Hvor meget end Grækerne og endnu mere Romerne

maae have lært af andre Folkeslag, som vare gaaede foran dem i Oplysning og Dannelse, saa have de dog havt langt mindre saadan udvortes Hjælp end den nyere Verden. Deres Udvikling bærer derfor et mere umiddelbart Præg af Naturen: Tanker og Følelser fremtræde derfor oftere hos dem i en stor Livsfriskhed: Forholdene ere hos dem eenfolde og overskuelige. Selv at hine Tiders Historie ligger for os som en afsluttet Heelhed, bidrager i Forening med det Øvrige til at gjøre os Beskuelsen mere lærerig. Hertil kommer, at Grækernes og Romernes Sprog ligge til Grund for mange af vore nyere og have et høist mærkeligt Grundslægtskab med de øvrige, paa hvis Udvikling de tillige have udøvet en mærkelig Indflydelse. Ved at lære de gamle Sprog opnaaer man derfor ikke blot en større Lethed i at lære de nuværende sydeuropæiske og finder de mange i næsten alle Videnskaber indstrøede, fra Latinen eller Græsken nedstammende Kunstord forstaaeligere; men man gjør tillige et dybere Blik ind i Sprogenes Natur og seer i utallige Tilfælde en fiin Sammenhæng, som den, der er ubekjendt med de lærde Sprog, ikke mærker.

Endelig maa man ei glemme, at ikke blot Grækernes og Romernes Sprog, men deres hele politiske, philosophiske og religiøse Udannelse har havt en paa mange Maader gjennemgribende Indflydelse paa det nyere Europas. Man forstaaer ikke denne Indflydelse ret uden at være fortrolig med den gamle Verden; selv de falske Retninger, vi have arvet fra hine Tider, vil man sikkrest bekæmpe, naar man seer deres Oprindelse.

Man vilde dog misforstaae mig, naar man tillagde mig den Mening, at de gamle Sprog skulde være bedre end de nyere eller hine gamle Tiders Tilstand ialmindelighed fuldkomnere end vor. Jeg veed vel, at mange berømte Mænd have antaget begge Dele; men jeg kan paa ingen Maade tilegne mig samme Overbeviisning. Det græske og latinske Sprog have en langt kunstrigere Bygning end de nyere og tillade langt flere Omsætninger

af Ordene; men denne Fordeel er ofte bleven anslaaet meget for høit. Ligesom man i vore Tider mangen Gang udretter det samme ved meget eenfolde Maskiner, som før kun opnaaedes ved langt kunstfuldere, saaledes synes det og at gaae med Sprogene. Der gives intet dannet europæisk Sprog saa lidet kunstfuldt i sin grammatikalske Bygning som det Engelske; men hvor stor er ikke den Kraft, hvormed det udtrykker Tanker og Følelser, den Bøielighed, hvormed det slutter sig til dem, det Liv og den Bevægelse, hvormed det forstaaer at meddele dem! At det er mindre velklingende, er ingen nødvendig Følge af dets Eenfoldhed; thi de forskjellige Sprogs Velklang staaer aabenbart ikke i Forhold til deres kunstfulde Bygning, ellers maatte blandt andre det Tydske være meget mere velklingende end det Danske eller Svenske. Jeg holder ligesaalidet den Tid, hvori de gamle Sprog taltes, for herligere end den nærværende; naar man ikke skuffer sig selv ved at sammenfatte som i eet Brændpunkt alt det Fortræffelige, der fremblomstrede hos Grækere og Romere gjennem mange Aarhundreder, uden at gjøre den nyere Tid samme Skjel, og naar man upartisk veier enhver vigtig Adkomst til Hæder, vil man sikkert ikke finde Grund til at indrømme Oldtiden Forrangen. Efter min Mening er det da ikke, fordi de Gamles Sprog, deres Værker, deres Liv var bedre end vore Tiders, at Fortrolighed dermed skal udgjøre en Grundbestanddeel i vor høiere Dannelse; men fordi de ved Siden af en betydelig og ædel Udvikling have saa væsentlige Forskjelligheder, at man ikke af vor Tids Frembringelser kan faae alsidig Erstatning for hines dannende Indflydelse. Dog vilde denne Dannelse blive meget eensidig, dersom man ikke erhvervede sig en tilsvarende Fortrolighed med Nutidens Sprog og Værker, en Sag, hvori man som oftest viser sig altfor efterladen her i Landet.

Naar Alt kommer til Alt, ville Mange vistnok her tilraabe mig, have vi kun nogle Tilstaaelser fra vore Professionslærdes

Side at haabe, halve Forholdsregler, ingen Radicalforbedring! Hertil svarer jeg, at den Forandring, som jeg i Overeensstemmelse med mange andre Videnskabsmænds Anskuelser vil foreslaae, skal hverken være større eller mindre, end jeg holder for rigtigt. Jeg vilde, om jeg kunde, borttage en fortørret Green, som det nu ikke meer lønner Umagen at bevare; men jeg kan umuligt ønske et Træ udryddet, som, jeg seer, ikke ophører at bære lønnende Frugter. Dog jeg vil give Slip paa Lignelsen og fuldstændigere udtale min Mening. Jo større den Fuldkommenhed er, hvortil de nyere Sprog have hævet sig, jo fleer og mangfoldigere Mesterværker de have fostret, jo bedre det er lykket den historiske Kunst at stille os henfarne Tider for Øie, jo mere Videnskaberne have grebet dannende ind i Menneskelivet, desto fuldkomnere kan man ogsaa uddanne sig ved de nyere Sprog og disses Litteratur alene. Vi have nu længe befundet os i en Udvikling, hvor Afstanden mellem den lærde Dannelse og det, man kunde kalde Verdensdannelse stedse er bleven mindre, deels fordi Verdensdannelsen fortsat har forædlet sig, deels fordi de Lærde Aar for Aar have optaget mere af samme. Lad denne Afstand til hver Tid være saa liden, som Tingenes Natur medfører; men lader os ikke forsøge at tilintetgjøre den ved kunstige Midler; ingen Tid vil desuden ganske tilintetgjøre den. Hver Tid udretter, hvad der tilfalder den, lad den kun ikke forsøge at overspringe noget naturligt Udviklingsled! Hvad der nærmest synes mig at paaligge vor Tidsalder, er deels at bortskære en kun liden frugtbar Green af vor lærde Underviisning for at indpode derpaa nogle baade for Dannelsen og Borgerlivet frugtbarere, deels at give den Underviisning, som ikke sigter til at opdrage Lærde, al den dannende Virksomhed, som det staaer i Tidsalderens Magt at give den.

Endnu tør jeg ikke forlade denne Deel af Forhandlingen uden at sige nogle Ord til en Klasse af Læsere, for hvem disse Blade vel ikke ere bestemte; men i hvis Hænder de dog tildeels

maae falde. Jeg mener dem, som ville sige: Vi see i alt dette kun et Forlig mellem to Partier af den fine Verden; men heelt igjennem seer det ud, som om det Nyttige neppe fortjente at nævnes, og som om hele Opdragelsen kun gik ud paa at danne fine Herrer. Svaret er let: Opdragelsen gaaer ikke ud paa at lære Barnet det, hvormed den Voxne skal fortjene sit Brød, men at give ham de Forkundskaber og udvikle hos ham de Evner, hvormed han siden lettere kan lære og fuldkomnere udøve det, som det virksomme Liv forlanger af ham. Den, som uden Forstandens og Hjertets Dannelse sendes ud af Skolen, vil kun være brugbar til de raaeste Forretninger, undtagen han maaskee skulde være blandt de Faa, som i en modnere Alder indhente, hvad Barnet havde forsømt.

Jeg henvender mig nu til den modsatte Klasse af Fordomme og vil tale om dem, som ere saa gjennemtrængte af Ærbødighed for de lærde Sprogs gamle Anseelse, at den mindste Indskrænkning heri lader dem ane de største Farer for Videnskabeligheden. For dem er Latinen ganske især deleshed det lærde Sprog: Færdigheden i at skrive og tale det ligesom Blomsten af al Lærdom. At betragte Nogen som Lærd, der ikke besidder denne Færdighed, synes dem en Selvmodsigelse. Endog naar man fremsætter den Mening, at man i alt Fald hellere maatte vedblive at anvende ligesaa megen Tid som nu paa Latinen, men mere med den Hensigt at gjøre Ungdommen fortrolig med den latinske Litteratur end for at danne dem til latinske Stilister, bliver dog Svaret tilsidst: men saa kunne de dog ikke tale Latin!

Vi blive, siger man, ofte roste i Udlandet, fordi vi hos os have vedligeholdt denne Færdighed; skulde vi nu letsindigt opgive den? Sikkert ikke letsindigt; men hvorfor ikke med modent Overlæg, hvis dette lærte os, at hiin Ros eller maaskee bedre hiin Compliment var meget for dyrt betalt? At Øvelsen i Latinskrivning, ja endog i Latintalen, kan bidrage Noget til visse

Evners og Indsigters Uddannelse, og at den opnaaede Færdighed kan medføre nogen Nytte, er ikke nok til at forsvare den som almindelig Bestanddeel af den lærde Underviisning, dersom det kan vises, at man kan anvende Tid og Kræfter paa Noget, som har en mere gavnlig Indflydelse paa Dannelsen, mere udvider Indsigternes Kreds og leder til nyttigere Anvendelser i Menneskesamfundet. Altsaa kan den udenlandske Ros, om den og var mere eenstemmig og utvetydig, end den virkeligen er, her Intet afgjøre. Kun i een Henseende kunne vi trygt tilegne os Noget deraf. Ved mange høist anseelige tydske Universiteter gaaer man ikke meget strengt tilværks med de akademiske Graders Uddeelelse, og fremfor Alt behandles Disputatsens offentlige Forsvar næsten kun som et, ved de gamle ceremonielle Forskrifter nødvendiggjort Skuespil, hvori Rollerne forud ere fordeelte. I Sammenligning hermed fortjener vor oprigtigere Fremgangsmaade al Ros; men havde hine berømte Universiteter enten ladet Disputationshandlingen foregaae paa Tydsk eller sat en anden Prøve istedet, vilde Sagen staae anderledes. Vel har jeg seet den Omstændighed gjort gjældende, at det Bamberger Universitet, som allerede ved dette Aarhundredes Begyndelse antog tydske Disputatser og lod dem forsvare paa Tydsk, havde beskæmmet sig. Det er sandt, at dette Universitet dengang antog Disputatser og Thesis, som det maatte have Skam af, enten de vare paa Latin eller Tydsk; men en slet Udførelse af en Sag bør ikke afskrække fra at tænke paa en god; thi ellers kunde een eneste Skribent, som paa en slet og smagløs Maade tog vort Parti, tjene til at slaae os af Marken, og dette kunde ligesaa godt ramme dem, som forsvare det Bestaaende, som dem, der anbefale Forbedringer.

En anden Fordom er det, at de offentlige akademiske Forhandlinger vilde faae en ringere Værdighed ved at udføres paa Dansk. Denne Mening er neppe bedre grundet end den for Aarhundreder siden hos os opgivne Indbildning, at latinske

Messer og Sange skulde være opbyggeligere end de, som ere affattede i Modersmaalet. Jeg troer, at man ofte skuffer sig selv forunderligt ved den Tanke, at virke mægtigt paa Andres Indbildningskraft ved saadanne Midler. Man kjeder sig vel selv derved; men man siger sig, at det opbygger Andre eller indgyder dem Ærbødighed. Man troer det paa sit eget Ord; men naar Alt kommer til Alt, har den glædeligste Virkning bestaaet i Vedkommendes Tro, at der skulde frembringes en god Virkning paa Mængden. Det latinske Sprogs oprindelige Brug ved Universiteterne er ikke grundet paa slige Indbildningskraftens Beregninger, men paa Tingenes Natur. Da Universiteterne opkom, vare de nyere Sprog endnu i deres Barndom. Udtrykkene fandtes deri ikke liggende til Rede for det videnskabelige Forraad. Man havde kun latinske Bøger over Videnskaberne; man havde kun lært disse paa Latin; hvor naturligt, at man ogsaa underviste deri paa Latin! Saaledes som Tingene da stode, var det Latinske det Sprog, hvori man beqvemmest kunde give den videnskabelige Underviisning; dette vedblev at være Tingenes Forhold gjennem Aarhundreder. Først da de levende Sprog bleve mere uddannede, begyndte man ogsaa at bruge dem til Underviisningen; men Sagen havde ikke den hurtigste Fremgang; thi foruden Langsomheden i Sprogenes Udvikling medvirkede ogsaa den Indbildning, at det ikke var ret anstændigt at foredrage Videnskaberne i Landets Sprog, som man var vant til at see ned paa som raat og barbarisk. Imidlertid vandt de nyere Sprog efterhaanden Agtelse, som de naaede en større Uddannelse, og endelig kom man i de fleste Lande, blandt Andet hos os, saa vidt, at man foredrog alle Videnskaber i Modersmaalet. Man kunde nu ikke mere ligefrem foragte dette; men derimod beholdt dog Latinen den ved gammel Vane hævdede Forrang og blev anseet som et fornemmere Sprog. Hvergang man gjorde noget mærkeligt Skridt til at indrømme Modersmaalet en Virkekreds, som før havde tilhørt Latinen, opvakte

det nogen Forargelse. Jeg mindes endnu fra mine første Studenteraar, at det forekom Adskillige noget betænkeligt, da Riisbrigh begyndte at foredrage Philosophien paa Dansk, og jeg hørte ofte klage over, at der kun holdtes saa faa Forelæsninger paa Latin. Trods alle Forsøg paa at erstatte den indbildte Mangel, ved at Elskere af Latinen, enten drevne af egen Lyst eller opmuntrede ved ligesindede Velyndere, holdt Forelæsninger paa Latin, vedblev dog Modersmaalet at forfølge sin Seier, først langsommere, f. Ex. da man ved forrige Aarhundredes Slutning ophørte at examinere i den danske Ret paa Latin, i den seneste Tid hurtigere, saa at man nu holder den største Deel af den theologiske og af den medicinske Examen paa Dansk, har danske Programmer, danske Universitetstaler, endog en dansk Disputats for Magistergraden; men denne Fremgang foraarsager ogsaa, at Mangen nu frygter, at man er gaaet for vidt, og mener, at man i det mindste bør standse, om ei gaae tilbage. Mod denne Mening føler jeg mig ved min Overbeviisning dreven til at tale.

Det er Tingenes Magt og ingenlunde Mode eller Nyhedssyge, som saaledes har tilbagetrængt Latinens Brug. Næsten alle Videnskaber ere i de senere Tider blevne berigede ved nye Opdagelser, nye Tanker og Tankevendinger, hvortil Romersproget intet Udtryk har. Nutidens Sprog, som have været med ved alle disse nye Fødsler, slutte sig derimod med Lethed til dem og have vundet en Rigdom og Bøielighed, som i Sammenligning med den ældre Tilstand er beundringsværdig. Saa længe det Latinske var det beqvemmeste Sprog for Underviisning og kunstrigtigt Foredrag, havde det ogsaa Overmagten. Det beholdt den endnu noget længere, saa længe nemlig som man endnu ikke tilfulde følte Nødvendigheden af en Forandring; men efter at de nyere Sprogs større Tjenlighed til at fremstille Nutidens Indsigter er bleven paaskjønnet, vil ethvert Forsøg paa at holde Fremgangen tilbage enten være latterligt eller, dersom det udretter

Noget, skadeligt; dog dette vil det ei længe kunne blive; thi „Tingenes Natur bekæmper man forgjæves."

Den Fordom, at Latinen skulde give de akademiske Handlinger en større Værdighed, ytrer sig ogsaa i den Mening, at Universitetet erholder en høiere Anseelse hos de Ulærde, ved at man der taler et saa gammelt og vanskeligt Sprog. Jeg kunde afvise denne Anbefalingsgrund ved den simple Bemærkning, at Videnskabernes Høiskole dog vel burde være den af alle Indretninger, som mindst skulde anbefale sig ved udvortes Glimmer; men jeg tilføier, at hvis den ikke kan vinde Borgernes Agtelse ved det aandelige Liv, som gjennemtrænger den og udbreder sig derfra, ville ingen Kunster redde den fra at blive til Spot for de saakaldte Ulærde, hvilket den da og vel havde fortjent. Troer man da, at der blandt dem, som man kalder Ulærde, ikke skulde findes Nogen, som kunde have erfaret, hvor mange svage Sider denne latinske Ærværdighed har! Vi tale Latin med megen Høitidelighed, uagtet vi ikke vide, hvorledes Romerne udtalte det; kun saameget er vist, at vi udtale det anderledes end de. Naar nu saadan en Ulærd tænker sig, at man engang om tusinde Aar i et eller andet Land vilde gjøre det Franske til det lærde Sprog, men udtale det ligesom Landets eget, mon han da ikke skulde troe, at han havde en temmelig rigtig Forestilling om denne Deel af Sagen! Han vilde ogsaa let kunne erfare, at de fleste Lærde ikke engang udtale det saaledes efter Stavelsernes Qvantitet, som det af Digterne lader sig udlede. Han vilde videre kunne erfare, at det Latin, man taler og har talt ved Universiteterne, selv i de Tider, da man der ikke talte Andet, var en broget Blanding af flere Aarhundreders latinske Stiilarter, ei mindre urimelig, end det nu vilde være, naar man blandede flere Aarhundreders Dansk i een Tale. Han vilde faae at høre, at man ovenikjøbet som oftest deri maatte indblande nye Ord, ukjendte af Romerne, og tage mange gamle Ord i nye Betydninger. Han vilde endelig ogsaa let erfare, at det er meget

sjeldent, at den ene Philolog vil erklære den andens Latin for god. Hvad maa han da vel dømme om den Værdighed, Universitetets Forhandlinger faae, ved at der tales Latin!

Jeg kan nu fatte mig kort over den Paastand, at der dog burde være nogle Leiligheder tilbage, ved hvilke enhver Universitetslærer i det mindste engang i sit Liv nødtes til at tale Latin, fordi man maa have en Garanti for, at Universitetslærerne ere Lærde. Denne Paastand røber et meget indskrænket Begreb om Lærdom og en ringe Overveielse af Tidsalderens øvrige Fordringer. Hvormeget har ikke enhver Videnskabsmand i vor Tid at lære, som er ham langt vigtigere end at enten skrive eller tale Latin! Han finder ikke Tid til at erhverve sig alle de Kundskaber, hvoraf han kan gjøre Brug for ret at dyrke sin Videnskab; hvorfor skal man nøde ham til en Tidsopoffrelse, som er ham saa lidet frugtbar! Forfægterne af en saadan Fordring sige, om de end ikke ville tilstaae sig det selv, til enhver Videnskabsmand, som ønsker at indtræde ved Universitetet: „Forsøm hellere Noget af din Videnskab end den Kunst at skrive og tale Latin! Om Du ogsaa kun har middelmaadige Kundskaber i dit Fag, ville vi dog erkjende Dig for Lærd, naar Du udtrykker Dig flinkt paa Latin; men om Du endog har erhvervet Dig den mest udbredte Lærdom i dit Fag og det almindelige Overblik, som kun forenet Læsning og Tænkning give, skal Du dog ikke gjælde for Lærd hos os, dersom Du ikke formaaer at udtrykke Dig paa Latin." Jeg seer i det mindste ingen anden Tanke i den Fordring, at have Garantier for at Universitetslærerne kunne udtrykke sig paa Latin, medens man ikke fordrer Sikkerhed for langt vigtigere Kundskaber og Færdigheder.

Jeg gaaer nu over til at tale om en Indvending, som ikke beroer paa Fordom. Naar man aldeles ophæver den Fordring, at der ved visse Leiligheder skal skrives og tales Latin ved Universitetet, frygter man nemlig, at Iveren for at studere det latinske Sprog derved skal svækkes. I en vis Henseende ligger

heri en vel grundet Paastand. Det er naturligt nok, at Mange ville lægge sig noget mindre efter Latinen, naar de faae mindre Brug derfor; men Forandringen vil ikke være stor; det allermeste deraf er alt skeet for længe siden. Paa den Tid, da man ingen Videnskab kunde lære uden paa Latin, da man ikke kunde tale hverken skriftligt eller mundtligt om Videnskaben uden paa Latin, da man derfor ogsaa hver Dag hørte Latin og talte Latin ved Universiteterne, levede Videnskabsmændene i en stor Fortrolighed med dette Sprog og brugte det med en Frihed, skjøndt just ikke sædvanligt med en Smag og Fiinhed, som om det var deres Modersmaal. Efterhaanden som man benyttede de levende Sprog til at foredrage Videnskaben baade skriftligt og mundtligt, blev Færdigheden i Latinen mindre: især blev dette kjendeligt, da det var kommen saavidt, at de allerfleste Videnskaber foredroges i Modersmaalet, og endelig nu, da man kun taler Latin ved meget faa Leiligheder, endog meget sjeldent bruger Latinen i Brevvexel med fremmede Lande, er dette blevet til et byrdefuldt Kunststykke for de fleste Videnskabsmænd. Man maa da unægteligt tilstaae, at hiin inderlige Fortrolighed med Latinen nu er langt fra at være saa almindelig som for et Par Aarhundreder siden.

Man forsøge kun at besvare sig det Spørgsmaal: hvad er det, hvorfor denne Fortrolighed med Latinen er vegen? Man vil nødes til at svare: for en mægtig Udvidelse i næsten alle Grene af den menneskelige Viden og for en langt inderligere Fortrolighed med Modersmaalet, forenet med et langt mere udbredt og frugtbart Bekjendtskab med fremmede levende Sprog. Maa man ikke studse, naar man ret overveier, hvorlidet der er tabt, og hvormeget der er vundet! Selv i Henseende til Indsigten i de lærde Sprog er der vundet saa meget, at Tabet vel vil synes de Fleste rigeligt opveiet. Jeg sigter hermed ikke til de store Fremskridt, de philologiske Videnskaber have gjort i de nyere Tider, og som ikke blot bestaae i Sproglærdom, men

endnu meget mere i en rigtigere Indsigt i den hele gamle Tid, en skarpere Kritik og en renere Smag; men jeg vil blot her tale om den Indflydelse, de lærde Sprog og Kundskaben om den gamle Verden have i den lærde Opdragelse, Universitetslivet naturligviis med indbefattet. Ingen vil nægte, at det græske Sprog nu læres langt bedre baade her og i Tydskland end i de Tider, da det var almindeligt at tale Latin; der meddeles tillige rigtigere Forestillinger om det hele græske Liv end forhen. Heller ikke i Henseende til Latinen er alt det, som er skeet, at regne til Tab; om det romerske Folk, saavel om dets Historie som om dets indre Liv, giver man nu den Studerende langt rigtigere Forestillinger, og Forstaaelsen af dets Skribenter lettes dem langt mere end før. Den Fortrolighed med Sproget, som kun faaes ved en meget stor Øvelse i at bruge det, faaer man vel ikke mere; men selv her er den ældre Tids Fordeel ikke reen. Den ved Øvelse opnaaede Færdighed havde hos de Fleste en vis Raahed og viste sig mere i et stort Ordforraad og Stilens barbariske Rigdom paa Talemaader fra alle Romersprogets Tidsaldere end i en reen Smag, saaledes som den findes hos de bedste romerske Skribenter.

Mig synes derfor den almindelige philologiske Dannelse at have vundet og ikke tabt ved de Forandringer, Tiderne have medført. Jeg er iøvrigt meget langt fra at ville gjøre dette til et Hovedspørgsmaal i nærværende Sag. Angaaende den, er det kun min Paastand, at Videnskabernes og Dannelsens glædelige Fremskridt have havt en meget stor Formindskning i Latinens Brug til naturlig Følge; men at det Tab i Latinskhed, som heraf er fulgt, om det er et sandt Tab, er en Ubetydelighed imod den Vinding, hvoraf det fulgte.

Men man kunde videre spørge: er det ikke en Egensindighed, at man nu vil, at Universitetet ganske skal ophæve enhver Fordring paa Latinskriven og Latintalen hos dets Borgere? Hvorfor kan man ikke taale, at der tales Latin ved nogle faa

Leiligheder? Skulde de Opfordringer til at tale Latin, som endnu ere tilbage, blandt andet ved de akademiske Graders Opnaaelse, ikke vedligeholde en større Kyndighed i Latinen blandt dets Lærere! Hvad skader det, at man maa tale Latin for at opnaae en akademisk Grad, da jo de Ærestitler, som derved opnaaes, ikke ere nødvendige for Nogen? Dersom det, som jeg holder for det Rigtigste, syntes mig af liden Indflydelse paa Studeringerne, skulde det ikke være mig, der paatog sig at træde op mod en gammel, af saa mange agtværdige Mænd forsvaret Mening. Tidernes Fremskridt vilde vel i Stilhed fuldende sit Værk. Men da jeg føler mig inderlig overbeviist om, at Vedligeholdelsen af den heromhandlede Indretning er meget skadelig, saa er det ogsaa min Pligt at bekæmpe den. At der har været en Tid, da det ikke blot var nyttigt, men næsten nødvendigt, at Videnskaberne foredroges paa Latin, har jeg allerede behørigt tilstaaet; nu derimod er hiin af Tingenes Natur udsprungne Fornødenhed ophørt, og andre, dermed uforenelige, ere indtraadte; nu er den latinske Tale kun en kunstig Fornødenhed. Man øver sig med megen Opoffrelse af Tid og Kræfter paa at skrive og tale Latin; men man vilde udtrykke sig bedre, og Andre vilde forstaae det Fremsatte bedre, naar vi brugte Modersmaalet. Man anfører vel endnu, at vi kunne skrive Latin for Udlandet; men hertil kan man give det naturlige Svar, at den, der vil optræde som Forf. i det latinske Sprog, maa dertil gjøre et eget Studium. At lære den hele studerende Ungdom at skrive Latin, for at Een eller To eller endog Tre blandt Tusinde i Tiden skulde finde det lettere at skrive for Udlandet, er en mageløs Ødselhed. Jeg har endda forudsat, at Udgivelsen af latinske Bøger ikke aftog; men dette skeer i vore Tider bestandigt. Naar om nogle Aar enkelte Mænd, som holde paa Latinskrivningen, ere bortdøde, vil denne Aftagelse blive endnu kjendeligere.

Men ved at skrive Sproget lærer man fuldkomnere at forstaae det, siger man. Dette er unægteligt sandt; men denne

Sandhed antyder tillige den rette Grændse for Latinskrivningen. Man skal da ikke drive denne Øvelse for at danne de Unge til latinske Stilister, men for at lære dem Latin, ligesom man ogsaa undertiden har ladet dem skrive Græsk for bedre at forstaae dette Sprog. Mod den Forskjel, den forskjellige Hensigt maa frembringe i Udførelsen, har jeg vel seet den Bemærkning, at det er ligegyldigt, i hvilken Hensigt man lader Ungdommen skrive Latin, naar de dog skulle skrive det. Jeg har neppe ret kunnet overtale mig selv til at troe, at denne Paastand var alvorlig meent; thi der maa dog vel blive stor Forskjel baade paa Underviisningens Fremgangsmaade og paa dens Grændser, eftersom Latinskrivningen skal være et af dens Hovedøiemed eller blot tjene til Middel. Der gives en uberegnelig Mængde af Særegenheder i Sprogene, som man maa have indpræget sig atter og atter for at have dem i saa levende Nærværelse, som behøves, naar man skal skrive, og endnu mere, naar man skal tale dem. Jeg vil blot anføre nogle Exempler derpaa. Hvor meget forskjellig er ikke den Umage, det koster, at kjende Ordenes grammatikalske Kjøn tilstrækkeligt for at læse Latin med Nytte og den, det koster, at være forberedt paa hvergang at bruge dem rigtigt i Skrift og Tale! Men gjælder ikke det samme om Ord, hvis Deklination eller Conjugation er uregelret! Hvor Lidet er ikke det, man behøver at vide om defective Deklinationer, Conjugationer, Compationer o. s. v., naar man ei vil skrive Sproget! Hvor Meget hører der ikke til at kjende de Udtryk og Vendinger, vi have at undgaae i den latinske Stiil, især deleshed da den Tankeverden, hvori vi leve, frister os til at bruge dem. Jeg overseer ikke, at hine Latinens Særegenheder, for hvis Skyld jeg ikke vilde have Ungdommen bebyrdet med et møisommeligere Studium, end det de latinske Skribenters Forstaaelse fordrer, have noget Lærerigt, og at der gives et vist Trin af Indsigt, hvor de have deres store Betydning; men jeg paastaaer, at kun meget Faa af de Studerende føres saa vidt. Det er ikke mindre vist, at Øvelsen

i at overføre vore Udtryk i Latinen kan bidrage ualmindeligt meget til Aandsudviklingen, og at den i den lærde Underviisning ikke bør tilsidesættes; men ogsaa her er det af yderste Vigtighed at indrette Underviisningen saaledes, at den ene Deel deraf passer til den anden. Faae Skriveøvelserne en betydelig Udstrækning, medens der ikkun læses lidet, vil deraf følge en vis Skjævhed i den herved erhvervede Dannelse. Man forestille sig først som et Tankeforsøg, at man stræbte at lære Nogen et Sprog blot ved Skrivning, uden at han enten hørte eller læste det. Mon han derved vilde faae et rigtigt Begreb om dette Sprog? Han vilde sikkert derved øve sin Eftertanke, lære Talemaader ved Hjælp af Grammatiker, Stiiløvelser, Ordbøger og Lærerens Anviisninger; men om Sproget, som et levende Udtryk af et fremmedt Folks Tænken, vilde han sikkert kun faae en meget eensidig og mangelfuld Forestilling. Man tænke sig nu Tilfældet saaledes forandret, at der ved Siden af Skriveøvelserne læstes lidt, een eller ogsaa nogle faa Bøger; mon da hele Feilen hævedes, eller mon den ikke blot formindskedes? I Modersmaalet kunne vi ikke Andet end heri følge den naturlige Vei, nemlig først at have en levende Kundskab om Sproget, førend man ledes til den nøiagtigere Kundskab, som faaes ved Skrivningen. I at lære fremmede Sprog have vi sjeldent Leilighed til at følge samme Vei, men maa nøies med at lade Kunsten nærme sig Naturen. I de lærde Sprog har man vel enkelte Gange forsøgt at begynde med at tale Latin med Barnet; men Sagen har af gode Grunde ingen Fremgang havt. Det er ved Læsningen af Romernes Skrifter, at man, saa meget som Nutiden tillader, kan naae en levende Kundskab om Sproget. Det er herved, man fornemmelig skal faae en klar, beskuende Kundskab om dets Rigdom og Værdien af ethvert Udtryk deri. Naar den duelige Lærer under Læsningen hyppigt lader det i Modersmaalet Oversatte tilbageoversætte paa Latin, bidrager dette naturligviis meget til at give Lærlingen en fuldkomnere Indsigt i

Sproget og danne hans Smag derfor. Skriftlige Øvelser i samme Aand vilde fortjene Anbefaling. Anderledes forholder det sig, naar man udarbeider Opgaver for ham, hvorved han systematisk føres gjennem saa mange af Sprogets Eiendommeligheder som muligt, paa det at han kan lære at skrive det. Forudsat at man skal lære at skrive Latin for Latinskrivningens egen Skyld, er denne Fremgangsmaade fortræffeligt udtænkt; men, uden Understøttelse af en langt mere udbredt Læsning i latinske Skribenter end den, vor Ungdom ordentligviis kan faae, frembringer den kun en Drivhuusplante. Den Studerende bliver bekjendt med en stor Mangfoldighed af Latinens Ord, Talemaader, Sprogvendinger o. s. v.; han kan, naar han har været en god Lærling, udtrykke sig paa Latin ved at gjentage det Lærte; men det er kun en latinsk Mosaik han frembringer: Sprogets levende Natur taler ikke igjennem ham. Jeg nægter aldeles ikke, at disse Øvelser desuagtet kunne skærpe Eftertanken; men som Dannelsesmiddel har denne Fremgangsmaade dog den store Feil at være for kunstig. Den vænner let til ængstlig, aandsforkuende Regeltvang, meget forskjellig fra den dannende Opmærksomhed for Sprogets Love, som udspringer af Bestræbelsen for at skrive et Sprog vel, hvori man allerede har et rigt Forraad af Ord og Vendinger. Ved den over det passende Forhold drevne Stiiløvelse udvikles hverken den rette Forestilling om Latinen som et Sproghele eller en rigtig Smag for det Skjønne deri. Jeg veed intet andet Raad mod dette Misforhold, end at man enten gaaer tilbage i Tiden og gjenindfører Latinens gamle Almagt eller gaaer frem med Tiden og giver Slip paa den Bestræbelse, at gjøre vore Studerende til latinske Stilister.

Man har som Beviis paa, at der ikke i vore Skoler anvendes for megen Tid paa at skrive Latin, anført, at de fleste Studerende dog ikke have bragt det til at skrive en taalelig god latinsk Stiil. Hvad man herom skal dømme, synes mig efter det Foregaaende klart: nemlig at en Fremgangsmaade, hvorved man

med saa megen Møie dog udretter saa Lidt, ikke bør vedligeholdes. Det forekommer mig unaturligt, endskjøndt det er hævdet ved ældgammel Vane, at lade Børn og unge Mennesker anstrenge sig for at skrive et dødt og fra vort saa afvigende Sprog som det latinske og derimod forsømme den meget lettere og nyttigere Færdighed, at skrive levende Sprog. Skulde ikke den, der har Lyst til at skrive Latin, lære dette med langt mindre Møie i en modnere Alder, naar nemlig først Eftertanke og Smag ere blevne uddannede ved lettere Studier! Ellers er det jo en Regel, at man skal gaae fra det Lettere til det Vanskeligere, hvorfor ikke ogsaa her! Man vil maaskee sige, at jeg herved beviser for Meget; thi efter denne Grundsætning skulde man overalt udsætte Underviisningen i Latinen til en modnere Alder; men dette følger ikke heraf, da man langt lettere lærer at forstaae Latin end at skrive det. Iøvrigt har jeg virkelig nogen Tvivl, om man ikke begynder Underviisningen i Latin for tidligt.

Jeg forudseer, at man vil bringe mig i Erindring, at der allerede har været gjort Forslag til Forandringer af denne Art og betydelige Forsøg iværksatte, men ikke med det ønskede Udfald. Det er mig vistnok ikke ubekjendt, at adskillige tidligere Forsøg kun ufuldkomment have svaret til Hensigten; men deels have derved væsentlige Feil indsneget sig, som nu kunde undgaaes, deels har og den Forudsætning, at Latinskrivningen er ligesom Blomsten paa al Lærdom, givet Anledning til mange skjæve Domme over det, der var udrettet ved en Underviisning, som ikke førte til denne Kunst.

Det miskjendes ofte baade af det Gamles Forsvarere og af det Nyes Venner, at det ikke er Hovedsagen ved den attraaede Forbedring i Underviisningen at berige den med en nyttig Kundskabsmasse, men at uddanne harmonisk de forskjellige Evner, hvoraf nogle hidindtil laae enten ganske udyrkede eller dog meget forsømte, saa at Dannelsen blev meget eensidig. For Sprogunderviisningen arbeides der upaatvivleligt nok i vor lærde

Underviisning og maaskee paa en vis Maade formeget. For den religiøse Dannelse og den, som kan faaes af Historien, mangler det ikke paa værdig Opmærksomhed; men Sandsen for den fornuftige Naturopfatning uddannes ikke i lige Grad. For Naturens Opfatning ved Hjælp af Indbildningskraften uddannes Sandsen ved Digternes Læsning, og ved at mangen Adspredelsestime tilbringes i den fri Natur; men det er om den tænksomme Opfatning af Naturen, for saavidt den ikke umiddelbart tiltaler Indbildningskraften, at jeg her taler. Den behøver visse Kundskaber til sin Næring og en tidlig Øvelse, hvis den ikke skal forkues af de andre Bestræbelser; thi naar en Aandsretning ikke udvikles ved Kunsten, vækkes og næres den dog ved samtlige Indvirkninger, som overalt omgive os, naar kun ikke Evnerne anstrenges for meget i andre Retninger, hvorved Opmærksomheden bortledes fra den forsømte, saa at den ikke naaer sit naturlige Maal. Denne almindelige Regel har jeg ogsaa ganske bestemt fundet bekræftet ved min egen Erfaring over den Virkning, Dannelsens Eensidighed har paa vore Studerende. Jeg har daglig Leilighed til at see, at hos de Fleste blandt dem er Sandsen for de Forhold, som Naturvidenskaben fremstiller, langt fra at være uddannet i samme Forhold som deres andre Evner. Det har været mig tydeligt nok, at denne Mangel hverken ligger i de Studerendes Mangel paa Flid eller Evner, men i Underviisningsvæsenet. Man vil maaskee svare, at den herombandlede Mangel kan indhentes ved Universitetet; men dette vil ikke findes anvendeligt paa Fleerheden. Vel kan den Studerende her ved Hjælp af Forelæsninger lære Physik, Astronomi, Naturhistorie o. s. v.; men Forelæsningerne og de Examinationer, der maae holdes for saa Mange, kunne ikke indpræge de Studerende de første Grundsætninger saa kraftigt og bringe Kundskaberne til den Grad af Livelighed, at de, hver Gang Leiligheden frembyder sig, træde frem for Sjælen. Jeg har ogsaa jevnligt havt Exempler nok paa, at Mænd, som baade ved Aandsgaver og fortrinlige

Studier havde hævet sig til et høit Trin af den Dannelse, som kan erhverves efter den hidtil fulgte Plan, røbede en mærkelig Mangel paa klar og skarp Opfatning, naar der handledes om saadanne Gjenstande af Hverdagslivet, som kun forstaaes ved Kundskab om Naturlovene, og det ikke, fordi disse Naturlove vare dem ganske ubekjendte, men fordi den hele Tankesammenhæng i den naturvidenskabelige Opfatning var dem fremmed. Ligesom den, hvis Sands for Digterværker ikke ved Opdragelsen er bleven uddannet, men derimod underkuet, ved at Opmærksomheden stedse var bleven anstrenget i andre Retninger, vil finde de fleste Digterværker intetsigende, saaledes gaaer det vore fleste Lærde med de Naturforhold, som Videnskaben fremstiller dem. Den mathematiske Underviisning, som allerede længe har udgjort en Deel af vor Skoleunderviisning, vil hos de Fleste først frembringe den fulde Virkning, naar Grundtrækkene af Physiken komme til. Endnu staaer det sig i de fleste Skoler slet med den mathematiske Underviisning, og det kan ikke staae sig godt, saalænge man næsten altid maa tage en theologisk Candidat til Lærer, hvilket ikke er meget bedre, end om man ordentligviis skulde tage en polytechnisk Candidat til at undervise i Theologien. Jeg vilde med Rette kunne beskyldes for at overtræde Retfærdighedens Forskrifter, dersom jeg ikke bemærkede, at Universitetets Bestyrelse allerede længe har været betænkt paa at tilveiebringe Lønninger, ved hvis Hjælp Skolerne kunne faae Lærere i Mathematiken, som ikke behøve at tiltræde deres Embede med Øiet fæstet paa en anden Levevei, og at man vedbliver at være virksom heri; men saalænge en Forbedring ikke er fuldendt, er det ofte godt at gjentage Grunden for dens Nødvendighed. — Det behøver vel neppe at siges, at vore lærde Skoler maae vedblive at behandle den latinske Stiil som en Hovedsag, saalænge som Universitetet ikke forandrer sine Fordringer i denne Henseende. Jeg maa da foreslaae, at den latinske Stiilprøve ved Ex. art. ikke herefter bedømmes som en Færdighedsprøve i at skrive Latin,

men som en Kyndighedsprøve, der viser, hvor grundigt Candidaten forstaaer Sproget, Sagen naturligviis bedømt efter den Modenhedsgrad, man kan forlange af de unge Studerende. Fordommen vil skrige, at en saadan Forandring vil undergrave al grundig Lærdom; men Svaret ligger alt i det Foregaaende. Dersom Væsenet af al Grundighed bestod i at udtrykke sig paa Latin, saa var Sagen allerede forud afgjort; er det derimod vist, at denne Færdighed nu ikkun udgjør en meget ringe Deel af de Færdigheder i at bruge Videnskaberne, som vor Tidsalder har retfærdigt Krav paa: ja, vil enhver kyndig Philolog erklære, at den i Sammenligning med den Udvidelse og Dybde, hans egen Videnskab har vundet, nu har en meget ringere Betydning end forhen, saa maa vel Fordommen endelig forstumme. At jeg ikke regner med til Fordommens Skrig de Betænkeligheder, som indsigtsfulde Mænd have yttret, viser allerede det Foregaaende.

Det forstaaer sig, at der ved ingen Examen skulde skrives end mindre tales Latin, uden ved den philologiske Embedsexamen, som nu er indsluttet i Skoleembedsexamen, hvor man dog vel neppe vilde have Grund til at forlange, at der skulde tales Latin. Det er nu noksom erkjendt, at det har havt en skadelig Indflydelse paa vore Embedsexamina, at de holdtes paa Latin. Alle eller dog næsten alle Professorerne have i den senere Tid erkjendt dette. I Henseende til Videnskabernes virkelige Indhold bliver Examen mærkeligt vanskeligere, naar den holdes i Modersmaalet, end naar den holdes paa Latin. Alle Undskyldninger, som kunne tages af Candidatens ringe Magt over Sproget, falde nu bort. Det samme skeer med den Fordeel, en og anden rask Latintaler havde af sin Færdighed. Endeligen bortfalder derved en skadelig Overvægt, som den i Latintalen øvede Examinator nu og da fik over en Candidat, som havde Lyst til at fremsætte en egen Tanke; og dog vil vel Enhver tilstaae, at Overlegenheden i Indsigt er den eneste Overvægt, en retskaffen Examinator maa ønske sig. Det er kun forklarligt af

Vanens Magt, at man ikke tidligere er bleven enig om denne Forandring og endnu ikke har foretaget den fuldstændigt; thi hvad kan i sig selv være urimeligere, end at man til at holde en Prøve over en Mands Kundskaber benytter et Sprog, igjennem hvilket han som allerofteſt ikke har modtaget dem, et Sprog, hvori han ikke behøver at have Talefærdighed for at være udmærket duelig i sit Fag, et dødt Sprog, som kun ved nye Tilsætninger kan blive nogenlunde brugbart til at udtrykke den Studerendes Tanker og Indsigter!

Det theologiske Facultet har i de nyeste Tider erhvervet sig en sand Fortjeneste ved at bevirke Indførelsen af Modersmaalet ved den største Deel af den theologiske Embedsexamen og har kun beholdt Latinen i Exegetiken. Uagtet der i dette Fag er skrevet forholdsviis saa udmærket Meget paa Latin, og det derfor mangen Gang maaskee kan være den lærde Exegetiker lettere at udtrykke sig herover paa Latin end i Modersmaalet, troer jeg dog, at det vilde være rigtigere ogsaa her at anvende dette; thi de mange Forelæsninger, som have været holdte paa Dansk derover, vise noksom, at det lader sig gjøre, og naar saa er, vil vistnok Enhver, som ikke andetsteds fra har latinsk Talefærdighed, lettere udtrykke sig derover i Modersmaalet end paa Latin. I Modersmaalet indklæde vi fra Barndommen af alle vore Tanker: det ledsager dem endog hemmeligt, naar vi ikke mene at betegne dem: i dette kunne vi bedst udtrykke, hvad vi have tænkt. Gives der Noget, som vi kunne bedre meddele i et fremmedt Sprog end i vort eget, er der megen Mistanke om, at det er mere lært end tænkt.

Ved det juridiske Facultet har man allerede for mange Aar siden afskaffet den mærkværdigt urimelige Skik at examinere paa Latin i den danske Ret; men at man endnu vedbliver at examinere danske Folk paa Latin i Naturretten, er vistnok ikke ganske naturligt. Det kunde derimod synes meget passende at bruge Latinen ved Examen i Romerretten, hvis Kilder jo ere

latinske; imidlertid vide vi Alle, at **den**, som har læst latinske Skribenter, endog med megen Kjærlighed og Flid, udtrykker sig lettere og med mere uhindret Tanke derover i Modersmaalet end paa Latin, naar han ellers ikke har øvet sig meget i at tale dette. Jeg tænker, at det ikke gaaer anderledes med Romerretten. Man har jo desuden meget ofte havt danske Forelæsninger over Romerretten, og Prof. Bangs med saa meget Bifald optagne Romerret er jo skrevet paa Dansk.

Ved den medicinske Examen har man nu endelig ogsaa givet Modersmaalet Adgang. For faa Aar siden fandt dette Fremskridt endnu mange Modstandere. Blandt Andet paastod en nu bortdød Lærd, at det vilde være meget ubeqvemt at holde Examen i Anatomien paa Dansk, da der heri gives saa mange latinske Kunstord; en Paastand, som dog passede slet til, at de anatomiske Forelæsninger holdtes paa Dansk. Med Tiden vil Sproget vel faae sine anatomiske Kunstord, som det allerede for en rum Tid siden har faaet sine botaniske, hvilke allerede have bidraget meget til Videnskabens Udbredelse. For **dem**, der ret have indpræget sig Legemsdelenes Skikkelse ved selv at sønderlemme, staae de latinske Udtryk over Delenes Beliggenhed og Form ikke altid saa let tilrede som for **dem**, der blot have lært en anatomisk Bog eller anatomiske Hæfter udenad. Fra en Examen i forrige Aarhundrede hørte jeg den Snurrighed fortælle, at en Candidat, som var vel øvet i praktisk Anatomi, men som ikke var nogen stærk Latiner, brugte det Udtryk: habet figuram **Hestesko**. Han gjorde vel, at han uden Undseelse brugte det beqvemme Ord, som faldt ham ind; men latterlig er dog denne Nødvendighed, og er det ikke meget almindeligt, at en falsk Undseelse hindrer Candidaten fra at benytte en saadan Udvei. Han maa lære Andres Ord halvt udenad, fordi det ikke er ham tilladt at tale i det Sprog, hvori han strax finder Udtryk for **det**, han har seet eller paa anden Maade nøiagtigt veed.

De samme Grunde, som gjælde mod Brugen af Latinen

ved Examina, gjælde ogsaa for de akademiske Værdigheder. Det Spørgsmaal, jeg i det Foregaaende har ladet Modstanderne fremsætte, om det vel skader at lade de akademiske Grader, som dog ere en Forfængelighedssag, være bundne til den Betingelse at tale Latin, er ikke af mig opfundet, men gjøres virkeligt. Var Forudsætningen i dette Spørgsmaal rigtig, vilde jeg intet Kald føle til at angribe den Følge, man deraf vil drage, endskjøndt jeg altid vilde finde det snurrigt, at der skulde indrømmes Latinen saa store Fortrin i Forfængelighedskapitlet; men Sagens virkelige Forhold er anderledes. Erhvervelsen af en akademisk Grad ansees af Regjeringen som et Duelighedsbeviis, hvorpaa man tager Hensyn ved Befordringen. Dette er ogsaa meget rigtigt; thi Universitetet gaaer ikke letsindigt tilværks ved Meddelelsen af sine Grader. Man kan herved feile, ligesom man kan feile ved Examina; men denne Duelighedsprøve fortjener samme Tillid som de øvrige; skjøndt ingen af dem er ufeilbar, give de dog ligesaamegen Sikkerhed som de fleste andre Beviser i det borgerlige Liv.

Det kan neppe omtvivles, at de allerfleste Disputatser vilde blive bedre, naar de skreves i Modersmaalet, og at Universitetets Fordringer paa Disputatsernes Indhold og videnskabelige Kunstform vilde blive større. Men man kunde frygte, at det vilde give visse Anstød, naar Disputeringen selv skete paa Dansk. Man nægter vel ikke, at der ved de latinske Disputationer ofte er foregaaet Forargelse, især i forrige Tider; men man frygter for, at dette endnu langt oftere skulde skee, naar Sproget aabnede Adgang for Alle. Denne Vanskelighed kunde hæves ved hver Gang at sætte Disputationen under en af Universitetet udnævnt Styrer. Denne skulde have Magt til at afgjøre, om nogen Misbrug havde fundet Sted, og være berettiget til at vise den, der talte uanstændigt, til Rette eller paabyde ham Taushed eller endog til at ophæve hele Forhandlingen. Jeg skulde dog troe, at en saadan Styrer ikkun sjeldent vilde faae noget at

gjøre; thi vore Studerende vilde sikkert ansee det for en Æressag ikke at fremtræde uden baade med Anstand og med Indsigt. Ved Forandringen af Sproget vilde man maaskee ogsaa bortkaste mange gamle Pedanterier, og skete Begyndelsen i en god Aand, vilde dette kunne virke meget til at vække Modbydelighed for alle Skolefuxerier, som Videnskaben uværdige. Skulde Erfaring vise, at Indretningen udartede, kunde man istedetfor Disputationshandlingen sætte en offentlig Samtale, en saakaldet Conferents, over Disputatsen mellem vedkommende Professorer og den, som søger Graden. Denne Conferents blev dog forskjellig fra Magisterconferentsen, som den ikke kunde erstatte, ligesaalidet som hiin kunde erstatte denne. En anden Erstatning kunde man finde i at lade Disputatsens Forfatter holde to eller tre Extemporalforelæsninger, hvortil vedkommende Professorer skulde give Gjenstanden 3 Timer, førend Forelæsningen holdtes, men Candidaten til Forberedelsen have fri Brug af sine Bøger. At her til Opgaverne maatte vælges Gjenstande, hvorover man kunde vente, at enhver Mand af Faget allerede forud havde tænkt, men at de dog maatte stilles saaledes, at de ikke letteligt skulde findes afhandlede særskilt paa eet Sted, forstaaer sig vel af sig selv.

Jeg kommer nu til de latinske Taler ved Universitetet. I det Foregaaende er der allerede sagt Nok om den Fordom, der anseer Latintalen som Blomsten af al Lærdom; vi behøve da ikke videre at godtgjøre, at de ingenlunde ere fornødne for Universitetets Ære. Spørgsmaalet bliver da kun: enten medfører det størst sand Nytte, at Talerne ved Universitetet holdes paa Latin eller paa Dansk? Den eneste sande Nytte, man kan angive af, at de holdes paa Latin, er, at de Lærde herved nødes til at have Færdighed i Latinens Brug; men vi have seet, at denne Nytte kun er liden mod den skadelige Byrde, den paalægger. Derimod vinder baade Taleren og hans Tilhørere, ved at han bruger Modersmaalet. Taleren maa dog vel have til Hensigt at meddele sine Tilhørere visse Tanker eller Følelser;

men dette kan han kun i Modersmaalet udføre med al den Fuldkommenhed, der svarer til hans Evner. Man har vel havt Exempler paa, at nogle Lærde saaledes have fordybet sig i Oldtidsstudiet, at de bleve meer fortrolige med det romerske Liv og Sprog end med deres eget. Af Saadanne have vi enkelte Taler, som forekomme os Nyere, hvis Dom dog maaskee blev underkjendt, hvis den kunde bringes for gammelromerske Tilhøreres Domstol, at være udsprungne af ægte Romeraand. Men dette Slags Lærde Antal var altid ringe, og sikkert kunde man ikke ønske, at Mange saaledes skulde glemme sig i en forsvunden Tid. Langt flere Forfattere af latinske Taler have ladet sig nøie med en marvløs Efterligning af Romerne, og atter flere have kun formaaet at sammenstykke nogle enkelte latinske Talemaader til et broget Heelt, som maatte forekomme enhver selvtænkende Mand latterligt. Hvor Latinen ikke har udøvet en saadan Overmagt, men Forfatterne mere have tænkt paa Indholdet, seer man dog som oftest, at Sproget altfor meget har beherstet Behandlingen. Lykkeligviis gives der ogsaa en Deel latinske Taler, hvis Forfattere ganske have hengivet sig til at udvikle et vist Indhold og dertil benyttet det fremmede Sprog, saa godt de formaaede; dog er det sjeldent nok, at den Vanskelighed, dette frembød, fandtes fuldkomment overvunden. Hvor ganske anderledes frit arbeider derimod den Mand, som forbereder sig til en Tale i Modersmaalet; Tanken behøver sjeldent længe at lede efter Ordet; han forstyrres ikke hvert Dieblik ved Tvivl om, at det Udtryk, han helst vilde bruge, muligen strider mod et fremmedt Sprogs Egenheder; skulde han endog i sit eget Sprog behøve et forhen uhørt Udtryk, saa har han den Fordeel selv at være Medlem af det Samfund, som bestandigt fortsætter dette Sprogs Dannelse, og rundt omkring sig seer han Mennesker, hvis øvede Dom kan lede ham. Det gamle Sprog tilstod ham i det gunstigste Tilfælde en fri Bevægelse i den gamle Tankeverden; men Modersmaalet aabner ham en langt større Tanke-

verden, som har udviklet sig af saa mange foregaaende, og hvor nødvendigt er dette ikke Taleren, da det er til vor Tids Mennesker, han henvender sig. Hvor ofte finder ikke den, der skriver en Tale, Anledning til at omarbeide den! Hvilken Byrde er det ikke, naar han derfor skal forkaste Dele, hvis blotte Sprogbehandling have kostet ham en betydelig længere Tid, end om de havde været skrevne i Modersmaalet? Er det ikke ogsaa fra denne Side sandsynligt, at Indholdet maa lide under Sproget?

Ved Talens Holdelse er atter Fordelen paa Modersmaalets Side. Kun den, for hvem Latinen paa en Maade er blevet til et andet Modersmaal, hvortil næsten udfordres, at han maa have gjort det til sit Livs Formaal, kan uden ængstlig Udenadslæren holde sin Tale frit med den Bevidsthed, at han let finder et nyt Udtryk, hvis det, han havde betænkt, svigter ham. Den, som ikke har denne Færdighed, nødes næsten til at oplæse sin Tale af Papiret; men dette er baade skadeligt for Talens Indtryk ialmindelighed og frembringer især deelesheb en ugunstig Virkning, dersom Taleren ikke forud har prøvet at oplæse Talen paa Stedet, hvor den holdes, da let en ufordeelagtig Stilling mod Papiret eller en slet Belysning kan foraarsage, at han læser Talen slet. Selv uden saadanne forstyrrende Indvirkninger vilde de fleste Lærde foredrage en Tale i Modersmaalet bedre end en latinsk, hvad enten de nu holde den frit eller oplæse den.

Tilhørerne, for hvis Skyld dog Talen holdes, vilde upaatvivleligen bedre forstaae den i Modersmaalet end i det latinske Sprog. Dette ligger deels i det latinske Sprogs hele Bygning, som giver Anledning til længere og kunstfuldere Perioder, deels ligger det deri, at de Fleste ikke skrive med en saadan Frihed, at de under Talens Udarbeidelse tænke paa den opfattende Sands. For Øret, som Hørerebstab, skrive vistnok Mange deres Latin og iagttage visse Regler for Velklangen; men paa en saadan Ordstilling, at i det mindste de Bedre blandt Tilhørerne strax fatte Meningen og ikke nødes til denne yderste Anstrengelse af

Opmærksomheden, der baade hurtigt trætter og bevirker et Slags Forhaling i vor Fremskriden med Taleren, derpaa tænke kun Faa. I alle Tilfælde vil Tilhøreren lettere følge en Tale i Modersmaalet end i et andet Sprog. Har nu Taleren virkelig Noget at sige ham, skeer der aabenbart et væsentligt Tab, ved at Talen holdes i et saa vanskeligt Sprog som det latinske. Uagtet dette føles ved alle Leiligheder, synes det mig ganske isærdeleshed urigtigt, at den Tale, som det philosophiske Facultets Decanus holder til de nysoptagne Studenter, og som bør være hjertelig, opmuntrende, advarende, holdes i et andet Sprog end Modersmaalet. Jeg veed vel, at der gives dem, som troe, at det for den studerende Ungdom saa ærværdige Romer-Sprog skulde forstærke Handlingens Høitidelighed i en saadan Grad, at dette havde mere at betyde end Alt, hvad en Professor kunde sige. Men jeg henstiller til Læserens Overveielse, om ikke en Handling, der betegner et saa mærkeligt Skridt, som Overgangen fra Skolen til det friere og høiere Universitetsliv, skulde have en naturlig Høitidelighed, som snarere svækkes end styrkes ved Benyttelsen af et tillært Sprog, hvori faa Talere have bragt det saa vidt, at Kunsten forvandler sig til Natur, og hvor sikkert heller ikke Mange af de unge Tilhørere have drevet det til at opfatte det Talte uden særlig Anstrengelse.

Min Paastand gaaer da ud paa, at afskaffe al Forpligtelse til at skrive og tale Latin undtagen for Philologerne, hvem man dog neppe burde paalægge at tale det. Jeg maa herved bemærke, at ethvert Forslag til kun at afskaffe denne Forpligtelse ved nogle Leiligheder, men lade den bestaae ved enkelte andre, maa ansees som utilfredsstillende. Jeg vil strax gaae et saadant Forslag imøde; thi Middelveien vedbliver endnu at have mange af det Slags Venner, som Fichte i et af sine Stridsskrifter saa træffende skildrer, idet han siger, at hvis der kunde opstaae en Strid, om 2 Gange 2 udgjøre 4 eller 5, vilde de foreslaae at enes om 4½. Saadanne Fredsmæglere glemme, at naar to

Meninger staae i Strid med hinanden, er det ikke vist, at de begge høre til Yderlighederne. Det var jo muligt, at den ene af dem just stod paa den sande Middelvei. Jeg troer virkelig, at man kan give den Paastand, at der ligger Yderligheder paa begge Sider af det Rigtige, en stor Udstrækning; men man maa først indsee, hvad der er det Rigtige, førend man kan bedømme, hvor den sande Middelvei gaaer. I nærværende Tilfælde kunne vi let betegne to Yderligheder af det stærkeste Slags: den ene at ansee det for et skadeligt Tidsspilde at lære Latin: den anden at forlange at man ved Universitetet ikke skal tale Andet, end Latin. Men i Nabolavet af disse Yderligheder gives der endnu mange større eller mindre Afvigelser fra Middelveien. Efter min Mening gaaer man i nærværende Sag den sande Middelvei, naar man indretter Underviisningen saaledes, at de Studerende lære godt at forstaae det latinske Sprog og at danne sig en levende og rigtig Forestilling om den Tid, hvori det blomstrede, men derimod opgiver enhver Fordring paa, at Færdighed i at skrive og tale Latin skal være Betingelse for at henregnes til den lærde Stand. At denne Bestemmelse nu træffer den sande Middelvei, nemlig det Rette, søger jeg ikke at bevise af dens Mellembeliggenhed mellem Yderlighederne, men af de Grunde, jeg har fremsat, og som jeg herved anbefaler til mine Medborgeres Prøvelse.

Det vil ikke undgaae deres Opmærksomhed, hvormeget den Indretning, at Latinen udgjorde en væsentlig Bestanddeel i enhver lærd Prøvelse, har maattet give Dommen en falsk Retning. Mangel paa Færdighed i Latinen blev derfor længe ikke betragtet med samme Øine som Mangel paa antagelige Kundskaber i Historie og Astronomi eller Physik, men ligefrem som en Plet. Selv ikke Mangel paa almindelig philosophisk Dannelse eller Mangel paa videnskabeligt Overblik over Religionen betragtedes som én saadan Hindring i at faae Titel af Lærd som Mangel paa Færdighed i Latinen. Jeg

veed meget vel, at denne Fordom allerede har tabt meget af sin Magt, især ved Universitetet; men hos Mange er der nok af den tilbage, saa at man kan sige, at Tidernes Oplysning ikke ganske har uddrevet den urene Aand, som i sin Tid ved det saakaldte Kloster havde sat en større Straf for en grammatikalsk Feil i den paabudne Latintalen end for at komme beruset til Bords. Man indrømmer endnu hiin lærde Kunstfærdighed en Forrang, som man maa kalde unaturlig, saa sandt, som den ædleste videnskabelige Dannelse kan opnaaes uden denne Færdighed, ja dens Erhvervelse i de fleste Tilfælde opstiller sig som en Hindring mod den sande Videnskabeligheds, af Tingenes eget Væsen fremgaaende Udvikling.

Om den rette Kjærlighed til Videnskaberne,

Tale ved Universitetsfesten i Anledning af de unge Studerendes Optagelse til akademiske Borgere.

Om den rette Kjærlighed til Videnskaberne,

Tale

ved Universitetsfesten i Anledning af de unge Studerendes Optagelse til akademiske Borgere.

(Denne Tale trykkes her for første Gang).

Ved de Handlinger, hvorved vigtige Omskiftninger i vort Levnetsløb betegnes, finde vi os naturligviis inderlig bevægede og i en høitidelig Stemning, skikket til at fatte de herligste Forsætter, der ofte udstrække deres Virkning over den hele øvrige Levetid. En saadan Stemning maa herske hos de ædle Ynglinger, som idag skulle optages til akademiske Borgere. Vistnok er Ingen iblandt dem saa sløv, at han ligegyldig skulde tænke paa den store Løbebane, der nu aabnes ham til at øve, uddanne og i Tiden anvende sine Evner. Hvad Godt og Herligt, man bringer dem i Erindring paa denne Dag, vil dybt indpræge sig i deres Sjæle og bære dem selv og Videnskaben, Fædrelandet og Menneskeheden Frugter i en lang Fremtid. Jeg haaber derfor, at den hædrede Forsamling, der nylig har hørt en skjøn og værdig Tale til vor Festdags Forherligelse, nu vil tillade mig, at jeg blot henvender mig til hine Ynglinger. I ville høre mig med Overbærelse, medens jeg i det Væsentlige siger det, I selv ønskede at faae dem sagt, om I end kunde ønsket

eders Tanker en mere veltalende Tunge. Og i ædle Ynglinger, som jeg glad modtager som nye Lærlinger og hilser som nye Medborgere, jeg beder Eder: Værer tilstede med eders hele Sjæl, ikke, som I vel forstaae, for at høre noget Nyt og Uventet, men for i en høitidsfuld Time at indvie Eder selv ved ædle Forsætter til en høi Bestemmelse. Eders Livs Bestemmelse er Videnskaberne eller maaskee bedre udtrykt: Videnskaben; thi alle Videnskaber udgjøre dog en stor Eenhed af Indsigter, om end ingen Dødelig kan fatte den i alle dens Dele. Videnskaben bestaaer i at opfatte Tingene med Fornuften, og noget høiere Formaal gives der ei for Menneskets Stræben; thi det i Tingene, som vi med vor Fornuft opfatte, er den deri evigt virksomme, guddommelige Fornuft, efter hvilken hele Naturen er indrettet, som Religionen lærer os, og Philosophien oplyser, idet den godtgjør, at Naturens samtlige Love, den legemliges saavelsom den aandeliges, udgjøre een uendelig Fornuftindretning. Indsigt i Tingenes Natur kan da i lige Grad siges at være en uendelig Beskuelse af Fornuften i Tingene eller af det guddommelige Væsens Aabenbaring deri. Jeg veed vel, at dette ofte tabes af Sigte under Erhvervelsen af de enkelte Kundskaber, og at nogle deriblandt saa sjeldent betragtes i deres Sammenhæng med det Hele, at der gives mange Kundskabsmænd, som i deres hele Liv ikke blive var, hvorhen alt det peger, de have lært. Men holder kun fast paa den store Sandhed, at Alt er indrettet efter den guddommelige Viisdom, og I ville see, at der Intet kan være til, Stort eller Lidet, uden at der jo er en Fornuft deri at efterspore. Gjennemtrænger Eder med denne Overbeviisning, og Intet vil være Eder helligere end redeligt at dyrke Videnskaben; I ville elske den med en varm, hellig Kjærlighed. Det er om denne Kjærlighed, jeg vil tale til Eder; jeg ønskede at henvende eders Blik paa eders eget Indre, at Enhver kunde see, hvorledes den enten

ulmer eller luer i hans Barm, og derved vækkes til at nære og forstærke denne hellige Ild.

Det er umuligt, at noget Menneske kunde være aldeles uden Kjærlighed til Indsigt; thi enhver Bestræbelse til at kjende er en Kjærlighed, en Aandens Begjæring at forene Sandheden med sig. Kun forsaavidt Mange modtage en stor Deel af deres Kundskaber uden al Videbegjærlighed, kunne de ogsaa modtage dem uden Kjærlighed, men modtage dem da ogsaa som et ringe Kar en ædel Viin, uden at eie eller nyde den. Kun den Kundskab, vi af et reent Hjerte begjære, jeg mener begjære uden anden Hensigt end at vide og indsee, forener sig virkeligt med vort Væsen og vorder Eet dermed. Hos Mange, der opdrages til Videnskabsdyrkere, slumrer længe denne Kjærlighed ligesom begravet under Dyngen af modtagne, døde Kundskaber; hvo der føler, at den hos ham saaledes slumrer, han forsøge at vække den. Begjær Indsigt, og din lærvillige Flid skal hensætte Dig i et nydelsesrigt Liv, fuldt af Længsler, der ledsages af Tilfredsstillelser. Det er overalt saaledes nedlagt i Tingenes vise Indretning, at enhver reen og ædel Bestræbelse er ledsaget med en Glædesfølelse, med en Afglands af Salighed. Nyder Du en uforfalsket Glæde over din Videnskab, saa vær vis paa, at Du er paa den rette Vei: savner Du den, saa viid, at Du endnu ei har fattet dens Aand, og stræb, som Du bedst kan, ved eget Arbeide, ved Læreren eller ved Venner at vække hos Dig de slumrende Anlæg, der neppe savnes aldeles hos noget Menneske.

Den, som ret elsker sin Videnskab, glæder sig vel først og fornemmelig ved Betragtningen af dens indvortes Herlighed; men derhos føler han en ikke ringere Glæde ved at meddele sin Indsigt til Andre enten som Ven eller som Lærer. Endeligen nyder han ogsaa en ædel Tilfredsstillelse, naar han seer, hvorledes Videnskaberne have forædlet Menneskeslægtens Tilværelse. Den gjennemtrænger den usynligt i ethvert Punkt, om end ikke

Alle aabne Øiet derfor. Jeg har oftere talt derom fra dette Sted og tør her ikke udbrede mig vidtløftigere derover; men kaster selv et Blik over Jordkloden og dens Historie, forfølger Menneskeslægtens Udvikling fra den raa Vildhed gjennem alle dens Trin, gjennem dens Forvildelser og Omvendelser til den rette Vei, og I ville ret føle, hvor mægtig den Indflydelse er, hvoraf en Deel ogsaa skal betroes i eders Hænder. I Anledning af alt dette, vil jeg dog ikke overvælde Eder med en Mængde Formaninger og Forskrifter; hvor de ikke møde den rette Tænkemaade, ere de uden Kraft, hvor hiin derimod hersker, er den rene Villie selv en Skat af Forskrifter. Jeg siger derfor kun; elsker Videnskaberne varmt og redeligt. Elsker dem for deres guddommelige Kilde: elsker dem, fordi de udvikle eders Aand: elsker dem, fordi de bringe hele Menneskeslægten Guddommen nærmere. Ere I gjennemtrængte af denne Kjærlighed, behøver jeg ikke at bede Eder anvende Tiden vel. Hvo beklager ikke som tabt den Tid, han maa unddrage Gjenstanden for sin Kjærlighed. Jeg behøver heller ikke at advare Eder mod den Misforstaaelse, at det skulde være den rette Tidsanvendelse at hænge over Bøgerne; thi den, som virkelig elsker Videnskaben, vil vide, at Bøgerne blot ere at agte som Midlerne til Indsigt. Hans Tanke vil ikke forlade Videnskaben, naar han lukker Bogen; han vil overalt have sin Kjærlighed med sig; den vil vandre med ham i Mark og Skov, den vil følge ham i venskabelige Kredse, den vil end ikke forlade ham i Forretningernes Vrimmel; der gives intet Sted, hvor der ei er Leilighed for ham til at udvide sin Indsigt. Den, som i Sandhed elsker Videnskaben, bør neppe trænge til at advares mod Hovmod; thi vel kunne vi ikke skjule for os, at denne Last altfor hyppigt findes hos Lærde; men den Indsigt i Videnskabens Herlighed og vore egne Kræfters Svaghed, hvortil en sand Kjærlighed til Videnskaben og deraf følgende alvorlig Stræben føre, maa være det bedste Middel derimod, saa at de synes at have fuld-

kommen Ret, der troe, at saakaldte Lærdes Hovmod ordentligviis lebsages af aandelig Fattigdom. Blandt denne Hovmods forskjellige Arter er især den at foragte alle de Videnskaber, man selv ei dyrker, et sandt Beviis paa en saadan Fattigdom, og ikke mindre den Haan, hvormed Mange bedømme Andres Agtværdighed efter den Mening, hvortil de bekjende sig. Den sande Kjærlighed til Videnskaberne er en Kjærlighed til det Fornuftvæsen, det Aandelige, vi finde afpræget i Tingene.

Den samme Kjærlighed, hvormed ethvert godt Menneske omfatter sine Medmennesker som beslægtede aandelige Væsener, kommer under en ny Skikkelse frem i Kjærligheden til Videnskaberne: vi elske deri den beslægtede Guddomsgnist. Fjern være derfor Had og Foragt fra vort Kjærlighedens Rige. Det indslutter ikke mindre Kunstnerne, der aabenbare det Aandelige for Indbildningskraften, end Videnskaberne, der fremstille det for Fornuften. Ja selv Dyden, som alle Mennesker uden Hensyn paa Lærdom eller Aandsgaver ere kaldede til at hylde, straaler i en ny Glands ved den Indsigt, at det atter er den allerhøieste Fornuft, vi deri elske. Lad saadan Overbeviisning forene Eder Alle til broderligt at understøtte og fremme hverandre i Bestræbelserne til eders høie Maal. Ja, os Alle, Ældre og Yngre, Lærere og Lærlinger, omslynge den med et varigt Kjærlighedsbaand.

Gjennemtrængt af disse Følelser, optager jeg da nu Eder, ædle Ynglinger som nyligen have givet os de udkrævede Beviser paa eders Kundskaber, til vort lærde Samfunds Borgere, hvortil jeg haaber, at I have indviet Eder i denne høitidsfulde Time, ved det Forsæt at hellige eders hele Liv til Sandheden.

Først henvender jeg mig til Eder, som ere blevne kjendte værdige til at fremkaldes og roses for eders udmærkede Fremgang. I have naaet en ærefuld Belønning for eders Flid. Uagtet det bør være langt fra Eder at sætte Ros og Ære over eller engang ved Siden af Glæden over de erhvervede Indsigter, saa

er dog Æren, blandt alle udvortes Belønninger, den skjønneste. I have vundet Krandsen ved eders Indtrædelse i Verden. Maatte det lykkes Eder ved hvert nyt Skridt i Livet at hævde den erhvervede Ære, ved det eneste Middel, hvorved den kan hævdes, ved at fortjene ny; men som oprigtig Ven af Eder som af Videnskaben bør jeg føie til: Gid ingen Belønning, I nogensinde opnaae, være Følgen af, at I havde stræbt efter den, men være ene Følgen af eders Konges og eders Medborgeres Anerkjendelse af den Indsigt, den dygtige Virksomhed, den tro Pligtopfyldelse, hvortil eders Kjærlighed til Videnskaberne, inderligt sammenknyttet med Kjærligheden til det Gode, har ført Eder.

Hvad jeg har sagt til dem, som ere optagne i de Udmærkedes Klasse, kunne ogsaa I tilegne Eder, som ere komne dem nærmest: den Ros, I have erhvervet Eder, og de Opfordringer til Eder, som deraf følge, ere næsten de samme. Men ogsaa blandt dem, som enten endnu ikke have naaet til samme Grad af Kundskaber, eller hvem det ikke er lykket saa vel at lægge dem for Dagen, gives der Mange, som jeg med glad Forsikkring tør opfordre til at gaae i de samme Spor. Enhver blandt Eder, som føler Kraft i sig til at dyrke Videnskaben med Held, være i dette Øieblik opfordret til at stræbe efter det høieste Maal. Ja, til Enhver, der føler oprigtig Kjærlighed til Videnskaberne, tør jeg sige: Glæd Dig ved den Bane, Du har valgt. Hvo, som har en redelig Villie, fortjener baade sin egen og Andres Agtelse og er af Gud velsignet.
